

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ERINDRINGER

I

Mine Børn og Børnebørn

tilegnet.

NIELS LASSEN

ERINDRINGER

FØRSTE BIND
BARNDOM OG UNGDOM

MED 18 PORTRÆTTER OG ILLUSTRATIONER

KØBENHAVN
J. L. LYBECKERS FORLAG

1918

Oplag: 1500 Ekspl.

FØRSTE KAPITEL

Mine Forældre og Bedsteforældre. Min ældste Søsters og min Fødsel. Nogle Sidebeslægtede.

Om mine Forfædre kan jeg — dels paa Grund af tilfældige Omstændigheder — dels som Følge af min Forsømmelighed ved ikke, medens Tid var, at indhente de fornødne Efterretninger — kun meddele meget sparsomme Oplysninger.

Min Farfader hed Hans Hansen Lassen, var Farmer og havde en lille Landejendom i Tombøll, Felsted Sogn i Aabenraa Amt i Slesvig. Han var gift med en Bondedatter fra Als, Dorthea, født Hansen.

Af dette Ægteskab fødtes min Fader Hans Christian Lassen d. 2. Juli 1808. Allerede da min Fader var tre Aar gammel, døde hans Fader, og dennes Enke, altsaa min Bedstemoder, flyttede derefter hjem til sine Forældre paa Fædrengaarden Smørholm paa Als i Notmark Sogn med sine to Børn, min Fader og hans noget yngre Søster, Maria.

Min Fader har saaledes aldrig lært sin Fader at kende, og rimeligvis har han paa Grund af Bortflytningen til en anden Landsdel heller ikke kendt noget til sin Fædreneslægt. En Flytning paa den Tid maa jo have medført en lille Omvæltning i den Flyttendes Forhold. Ialfald har jeg aldrig hørt min Fader med et eneste Ord omtale nogen af sin Fædreneslægt.

Hos sine Bedsteforældre skal min Fader efter sit eget Sigende ikke have haft det godt, han fortalte, at Bedstefaderen ikke kunde lide ham og var ildesindet overfor ham. En Nat fløj en Ugle mod Ruderne i Beboelsesbygningen; man betragtede dette i Familien som et ondt Varsel, og kort efter skete det virkelig, at Bedstefaderen døde, rimeligvis til Lettelse for min Fader.

Efter at have gennemgaaet Skolen stod min Faders Hu til Søen, men fra andre Sider mente man, at han, der havde gjort sig bemærket ved sit opvakte Hoved, burde sættes til Studeringerne. Blandt hans Velyndere var Præsten i Notmark, Svend Larsen Svendsen, der var født d. 21. April 1773. Denne paatog sig at forberede min Fader til Studenterexamen, mod at Fader skulde gaa ham tilhaande og være til Hjælp i Præstegaarden. Svendsen skal have været en udmærket Latiner, og min Fader omtalte altid hans Person med stor Sympati. Men med Studierne gik det kun smaat.

Præsten synes at have været lidt doven anlagt, og Timerne udartede hyppigt til, at Bøgerne blev lagte til Side og Dam eller Skakspillet taget frøem istedenfor. Huset var i høj Grad uordentligt, og Husmoderen betegnedes af min Fader med intet mildere Udtryk end som »svinsk«. Præsten selv sagde til min Fader om sin Kone: »Jeg kikkede efter Stjernerne, men faldt over en Kokasse.« Børnene blev ogsaa slet opdragne, og det gik dem heller ikke godt senere hen i Livet.

Paa den Maade gled i Notmark Præstegaard det ene Aar hen efter det andet, uden at det blev til noget med min Faders Studier.

Herpaa skulde der imidlertid ske en brat Ende. Min Fader plejede at vække Præsten om Morgen. En Morgen, som var den 17. Januar 1830, bad Præsten ham om at komme igen om en Timestid, »da han laa saa dejligt«. Min Fader kom igen til den foreskrevne Tid, men fandt da Præsten død i sin Seng.

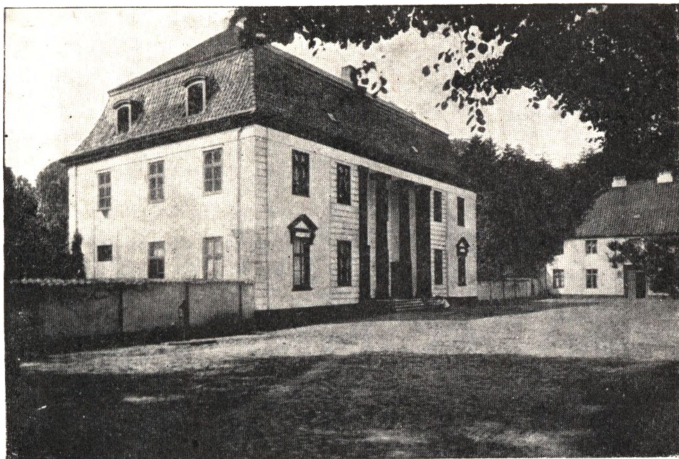
Dette var forsaavidt et Held for min Faders Fremtid, som han nu kom i Huset hos Pastor Mathias Bering, født d. 16. Februar 1796, og dennes Hustru, et Hjem af en ganske anden Støbning end Notmark Præstegaard. Berings tog sig kærligt af min Fader, og Studierne blev derefter under Præstens Vejledning

drevne med Alvor og Flid, saaledes at min Fader i 1831, men altsaa først i en Alder af 23 Aar kunde tage Studenterexamen ved Københavns Universitet. — Min Fader følte sig hele sit Liv igennem staaende i Taknemlighedsgæld til Berings, og naar Fru Bering senere hen i sit lange Liv som Enke besøgte mine Forældre, var hun os altid en meget kærkommen Gæst, som der blev gjort Stads af.

Hvorledes min Fader er kommen i Besiddelse af de fornødne Midler til at studere for, har jeg ingensinde faaet at vide. Der er en Mulighed for — men jeg nævner det ogsaa kun som en Mulighed —, at han er bleven understøttet af den gamle Hertuginde af Augustenborg, Louise Augusta, Enken efter Hertug Frederik Christian af Augustenborg, Datter af Christian d. 7de eller som man, om man vil følge Sandheden, vel nok tør sige, Struensee. I anførte Retning kunde en Korrespondance tyde, som jeg har fundet blandt min Faders Papirer og som paa Grund af den elskværdige Ligefremhed, om hvilken den vidner, nok kan fortjene at meddeles til Ære for Hertuginde. Korrespondancen er mellem Hertuginde, min Fader og dennes daværende Svigerfader, Major eller Oberstløjtnant Haffner. Den lyder:

Augustenborg d. 11/ø 35.

Jeg takker Dem for Meddelelsen af Efterretningen om Deres Forlovelse, til hvilken jeg lykønsker Dem af mit ganske Hjerte. Gid denne Forbindelse maatte

Enkesædet for Hertuginde Louise Augusta paa Augustenborg.

blive en Kilde til Glæde og Lykke for Dem og Deres Brud. Jeg benytter denne Lejlighed for at bevidne Dem min Agtelse.

Louise Augusta.

Til Hr. Lassen, studiosus Theologiæ.

Augustenborg d. 26/7 36.

Jeg lykønsker Dem af Hjertet til Deres saa heldig som hæderlig overstaaede Examen. Denne Efterretning har ret glædet mig, jeg havde tidligere bevidnet Dem min Tilfredshed derover og takket Dem for Deres Brev, naar mit Ophold i Slesvig ei havde hindret mig deri. Jeg gjør de bedste Ønsker for Deres fremmer Velgaaende og beder Dem at være forsikret om min Agtelse.

Louise Augusta.

Augustenborg d. 11. Mai 37.

Hr. Major!

Naar De ville have den Godhed at melde mig, hvilket Præstekald den unge Lassen søger, saa vil jeg efter min beste Overbevisning understøtte ham deri.

De vilde undskylde, at jeg formedelst Upasselighed ikke egenhændig besvarer Deres ærede Skrivelse, og modtage Forsikringen af min Agtelse.

Louise Augusta.

Augustenborg d. 1/6 40.

Til Candidat H. C. Lassen.

De vilde undskylde, at jeg først i Dag besvarer

Deres Brev af 12te Mai. En Upasselighed samt nogle huslige Sysler have hindret mig derfra. Det har bedrøvet mig at se af Deres Skrivelse, at De har fristet saa tung en Skæbne som den at miste den, man elsker over Alt. Gud være lovet, at Deres Helbred er gienvunden.

I Henseende til Deres Ønske om Befordring troer jeg ikke at kunde tilraade Dem noget bedre end at De enten Selv eller igennem Deres Svigerfader Oberstløjtnant von Haffner indgiver en Ansøgning om at erholde et Præstekald, som De ønskede at besidde, og at De tillige paa samme Tid underretter mig om denne Indgivelse og Deres Ønskers Maal. Da vil ieg tale for Dem til Kongen. Forglem ei at bilægge Deres Ansøgning med de skønne Attester, som De ved Deres Examen modtog fra de theologiske Professorer Clausen, Scharling og Engelstofte.

Med de bedste Ønsker for Deres Velgaaende forbliver jeg Deres

agtelsesfulde hengivne

Louise Augusta.

Efter de foran refererede Udtalelser af den gamle Hertuginde af Augustenborg maa man formentlig antage, at min Fader i hende har haft en formaaende Talsmand for sin Befordring paa Embedsvejen, men

enten maa denne Forbindelse have ført til Skuffelse eller ogsaa have Forholdene paa det daværende Tidspunkt, som af mig antydet, været yderlig slette for theologiske Studerende. Faktum er i ethvert Fald, at min Fader først i Aaret 1842 opnaaede et lille Embede som residerende Kapellan i Nykøbing paa Mors.

Desværre er de Skriftstykker, min Fader har efterladt sig, tilintetgjorte saaledes, at jeg kun tilfældigt ejer en Skrivelse, som han i sit Rusaar gennem en Skipper paa Als har sendt til sin Moder og Søster. Skrivelsen vidner om den bondefødte unge Mands naive Glæde over den Stads, han ser i Hovedstaden, og de fine Mennesker, han kommer i Selskab med, og da den kaster Lys over ham selv og over forskellige Punkter under de daværende Forhold i København, meddeles den her:

Kjøbenhavn, Laxegaden Nr. 214 1ste Sal, d. 31. Oktober 1831.

Kjære Moder og Søster!

Jeg haaber, at Peder Schmidt er kommen hjem og fortalt Eder, at det saavidt er gaaet mig godt. Han var hos mig førend jeg skulde op til Examen sidste Gang, og derfor havde jeg ikke Tid at skrive Eder til med ham. Skjøndt det just ikke alletider gik eftersom jeg ønskede og fortjente, saa er jeg dog

meget godt fornøiet og takker min Gud, at det er forbi for denne Gang.

Jeg har siden jeg er kommen til Kjøbenhavn, ikke gaaet til Sengs nogen Aften førend Klokken 2, naar jeg undtager de 3 til 4 sidste Aftener, saa at jeg tilsidst virkelig var meget træt og mat. I Begyndelsen tog jeg det altfor strængt, saa at jeg blev syg, hvilket skadede mig betydeligt ved min skriftlige Examen, thi jeg var saa sløv og mat, at jeg, naar jeg havde læst en Side igennem, næsten ikke vidste, hvad jeg havde læst, og ved Examenen maatte jeg endog gøre mig Umage for at holde Øjnene aabne, saa at I let kunde tænke Eder, at jeg ikke var skikket til at udarbejde mine Spørgsmaal. Havde jeg ikke været dengang i en saadan Tilstand, saa havde jeg været vis paa første Charakter, thi jeg stod mig godt ved den mundtlige Prøve, men nu faar jeg anden Charakter til Hovedcharakter. Imidlertid tror jeg, at jeg allerede har erhvervet mig de fleste Professorers Kærlighed og deraf haaber jeg at kunne faa godt til Paaske, thi da skal de fleste af dem, som denne Gang examinerede mig, igjen prøve mig.

Vi vare ialt 191, hvoraf over 20 blev forkastede og stærkt multerede, og en Del blev bange og forlode Examen, førend de bleve færdige, og en Del fik ringeste Charakter. Især gjorde det mig ondt for

Een, som var fra Lolland, thi han var bleven forkastet ifjor og iaar havde han slaaet sig igennem til den næstsidste Dag, da faldt han igjennem i Historien og Geographien, saa at han atter iaar blev forkastet og maatte betale dobbelt Mulct. Jeg troer slet ikke, at han just var den ringeste, men han var overordentlig forknyt, og jeg veed ikke, hvorledes Professorerne kunde faa sig til rent ud at give ham Nul. Det var Etatsraad Engelstoft, til hvem jeg er anbefalet af den gamle Hertuginde og af Hertugen; imod mig er han overordentlig høflig. Idag have vi været oppe og maattet gjøre Ed paa, at vi ville være Gud og Kongen troe, hvorimod os blev lovet Kongens og de Herrer Professorers Gunst og Beskyttelse.

Det gik til med megen Højtidelighed, og vi maatte give alle Professorer og tre af Kjøbenhavns Præster, som vare tilstede i deres fulde Ornat, vores Hænder. Ved samme Leilighed fik vi vort Studenterbrev, hvorfor vi maatte give hver 11 Daler og 33 Sk.

Imorgen Kl. 1 skal vi alle møde, for at lade os tegne til at lære Exercitien. Jeg har været meget heldig med min Uniform, thi jeg har faaet den for 12rd. af en anden Student, for hvem den var for lille.

Med mit Logie har jeg været meget heldig: jeg har faaet et lille — dog det er større end Dit —

pænt Værelse med to Fag Vinduer, hvori Ruderne er større end i Hansens Skole med meget finere Glas. Loftet er gibset, Væggene gule malede, en smuk lille Kakkelovn og deri en deilig Seng, fyldt med Edderduun med et meget smukt Teppe paa og hvide Gardiner foran. For Vinduerne har jeg ogsaa smukke Gardiner først blaae Atlas's med gule Frøndser, og uden dem er hvide, der hænge i Emstreger. Desuden har jeg en Mahogni Sopha og Stole og et Bord og en Komot (∴ Komode), som jeg ogsaa har til mit Brug. Stuen er meget tæt, saa at jeg haaber, det vil spare paa Brændet, hvilket ogsaa er en Fordel, thi for en Favn skal jeg give 7 Species.

Men det allerbedste er, at jeg er kommen til en særdeles skikkelig og god Kone. Det er en Grosserers Enke og har en Søn og 1 Datter. Hun veed aldrig det gode, hun vil gøre mig, og under Examenens Tid søgte hun paa alle mulige Maade at qvæge og tractere mig. Hos hende faar jeg Middagsmad, 2 Gange Thee om Dagen med Fløde og Sukker og Vask og for alt dette giver jeg med Værelset iberegnet 10 rbd. om Maaneden. Det er overordentlig billigt, thi jeg vilde ikke kunne faa det samme hos nogen anden for ringere end 15 rbd.

Nok et Bevis for hendes Godhed er, at da jeg havde sluttet Accord med hende, kom hun igjen ind

til mig, og sagde, at hun ovenikøbet hver Eftermiddag vilde give mig Kaffe, thi hun kogte den selv hver Dag, og altsaa kunde det ikke gjøre hende noget til Sagen, men mig derimod vilde det opmuntre.

Hun har nylig kjøbt mig en Nattrøje, som er meget lang og varm. Ellers er hun meget fornem og fiin, ligesom ogsaa hendes Hus er meget propert. At hun bærer saa megen Omsorg for mig, har jeg Fru Meldal at takke for, thi hun er en stor Veninde af hende, og da Fru Meldal har anbefalet mig, saa er jeg hende derfor ligesaa kjer som hendes Søn. Jeg nyder altsaa paa denne Maade endnu godt af Meldals Hus.

Ogsaa Fru Meldals Familie ere meget galante mod mig. Jeg har 2 Gange været indbudt til hendes Fader og forleden Søndag var jeg til Barselgilde hos hendes Søster, der er gift med en Doctor Kolding.

Foruden denne Familie har jeg endnu faaet Omgang i et meget fornemt og rigt Hus, nemlig hos Agent Zinn, han eier over 3 Tønder Guld, har et Hus næsten ligesaastort som et Slot, og ligesaa brilliant inden i, har et meget stort Gods i Fyen og Ret til at udnævne Præsten til et meget indbringende Præstekald. Han har ogsaa mange store Skibe, og driver en meget stor Handel og desforuden er han en af Københavns Repræsentanter.

Jeg har været 3 Gange indbudet til ham og 2 Gange har jeg selv gaaet derhen. Den sidste Gang var igaar, da det var hans Fødselsdag. Vi vare vist ialt over Hundrede Personer. Der var Grever, Baroner, Generaler og alskens fornemme Folk. Vi vare der først til Frokost mellem Klokken 12 og 1, som bestod i 12 forskjellige Retter Mad foruden mange kostbare Vine. Derpaa bleve vi indbudne til Aftenen, da vi atter bleve ligesaa stærkt tracterede. Der brændte Lys i 14 meget store Lysekroner under Loftet. I Slottet paa Augustenborg er der vist ingen, som er saa brilliant som disse ere. Endskjønt det er meget fornemt og der var mange Fornemme tilstede, var det dog meget behageligt der, thi alle vare muntre og venlige. Nogle spillede Kort, andre taledede og de Unge dandsede, sang og spillede. Agenten selv har givet mig sin Haand paa og lovet med Udtryk, som jeg hørte han mente, at han vilde hvor og naar han kunde, med største Fornøjelse komme mig til Hjælp. Af hans Venskab lover jeg mig store Ting, thi han er en rig og meget formaaende Mand, og har Bekendtskab med alle de Store, som jeg ved samme Leilighed kan faa lære at kende og han er god tillige. Hans Kone er meget stolt i sine Miner, men hun beviser mig en sjælden Godhed. Det var hos ham, at Pastor Henningsen fik om Aaret 5 til 600 Species

for at læse et Par Timers Tid om Dagen med hans Søn, og det er Pastor Henningsen, der har anbefalet mig saa godt til Zinn.

Forresten er jeg nu Gud ske Tak, meget sund og munter. I Begyndelsen forekom det mig besynderligt at boe i en saadan Allarm, som der er i Kjøbenhavn, men nu er jeg ogsaa vant dertil. Byen selv er overordentlig smuk og Husene ere i Almindelighed meget højere end Slottet paa Augustenborg. Om Aftenen ere alle Gader oplyste med Lygtene — —

Her ender Brevet. Slutningen er gaaet tabt.

Min Fader havde saaledes, strax han satte Foden i København, det store Held at faa Adgang til forskellige Familie kredse. Selskabelig anlagt som han var, uden iøvrigt at være i Besiddelse af særlige selskabelige Talenter, bevarede han disse Bekendtskaber. Jeg véd saaledes, at min Fader gennem en meget lang Række af Aar har mødt Venlighed hos Familien Zinn — baade hos Agenten og dennes Søn, Grosserer Major M. L. Zinn, og til de gamle Bekjendtskaber sluttede sig mange nye. Hertil maa det væsentligt have bidraget, at han allerede i Studentertiden blev forlovet med en Datter af Oberstløjtnant Haffner, der havde tre Sønner, alle Officerer, og to Døtre, og derved kom ind i en hel ny Kreds. Af min Faders nys gengivne

Brev ses det, at han i November 1831 er indtraadt i Studenterkorpset¹⁾, men uagtet han saaledes var kommen midt ind i en stor militær Familie, ses der ikke at være opstaaet militære Tilbøjeligheder hos ham. Naar han dvælede ved Studenterkorpset, omtalte han nærmest kun de højkomiske Scener, han der havde oplevet²⁾. Min Fader var efter nogen Tids Forløb saa

¹⁾ Jeg ejer et Billede i Vandfarve, som er malet i samme Maaned, min Fader blev Student, af M. Rørbye og forestiller en Student i Studenterkorpsets klædelige Uniform.

²⁾ Af min Faders Fortællinger erindrer jeg følgende:

Studenterkorpset havde en Øverstbefalende ved Navn Malling, som, naar Studenterne anmodede ham om Fritagelse for Tjeneste, plejede at svare, at han som Menneske særdeles gerne vilde føje dem, men som Oberst ikke saa sig istand dertil. Dette gav Anledning til, at en Student, der ringede paa Mallings Dør, spurgte Pigen, som lukkede op for ham, om Mennesket Malling var hjemme. Paa Pigens forundrede Spørgsmaal, om han mente Obersten, gættede han: »Nej, jeg mener »Mennesket«.

2. En Major ved Korpset red meget usikkert, og naar Hesten pludselig pareredes, fløj Majoren ud paa Halsen af den. Studenterne morede sig derfor med, naar Majoren red forbi, at raabe Prruh! Dette Tilraab blev forbudt. Næste Gang Majoren red forbi, raabte en Student højt: »Jeg vil gøre D'Hrr. opmærksom paa, at det er forbudt at raabe Prruh!«

3. En Befalingsmand holdt en Tale til Korpset, der var delt i flere Afdelinger. Da Befalingsmanden havde holdt Talen ved flere Afdelinger, gik han istaa. En Student, der var fulgt med hele Tiden og havde lært Talen udenad, fortsatte da, hvor den Talende slap.

4. En Dag, da Korpset holdt Øvelse i stærkt Regnvejr, blev der kommanderet Skydning. Dette fremkaldte stærk Uvillie hos

heldig at opnaa Regensen. Her blev han Kontubernal med en anden Alsinger, en Bondesøn fra Kær By paa Als, den senere Præst og Provst Christen Karstensen, med hvem han næsten hele sit følgende Liv fulgtes paa Embedsvejen, idet de begge bleve Præster først i Slesvig og efter Krigen paa Fyn. Paa Regensen havde Kontubernalerne deres Værelser liggende i Stueetagen ud mod Kannikestræde, hvormed var forbundet den Byrde, at de Studenter, der først kom hjem efter Regensens Lukketid, bankede paa hos Studenterne i Stueetagen, for at slippe ind der gennem et Vindue. Dette var min Fader ikke uden Grund utilfreds med, og han har rimeligvis givet sine mindre blide Følelser Luft, hvorved han som Smædenavn paadrog sig Titlen »Justitsraaden«.

Studenterne, da man nødig vilde tilsmudske sin Uniform og sine Fingre med Krudtslam. Da Forberedelserne vare trufne, raabte den Kommanderende: »Lad mig nu se, mine Herrer, at De fyrer med Præcision, saa at det Hele lyder som et eneste Skud!« Paa det derefter følgende Raab: »Fyr« faldt der bogstavelig talt kun et eneste Skud. Uden nogensomhelst forud truffen Aftale. saaledes forsikrede min Fader, havde alle Studenter paa en enkelt Undtagelse nær ræsonneret, at om de skød med eller ikke, vilde Ingen kunne mærke.

Naar man hører disse forskellige Studenterhistorier, synes det, der næsten gør mest Indtryk paa En, at være den godmodige Overbærenhed, der fra de Kommanderendes Side maa antages at være bleven udvist overfor Studenterne.

I Aaret 1836 blev min Fader theologisk Kandidat med første Karakter og ernærede sig i de følgende Aar som Lærer i København. — Først i Aaret 1842 opnaaede han Befordring, idet han blev beskikket til Kapellan i Nykøbing paa Mors.

Imidlertid havde min Fader oplevet den Sorg, at hans Kæreste, Frøken Haffner, var afgaaet ved Døden af Tuberkulose, og da han derefter var bleven forlovet med dennes Søster, maatte han paany friste den Sorg ogsaa at miste hende ved en pludselig Død, saavidt jeg véd, ved Blodforgiftning. Min Fader stod saaledes løs og ledig paa Torvet og maatte af sine Bekendte lade sig drille med, at han nu skulde over til et Land, hvor der ikke engang boede rigtige Mennesker, hvorved der sigtedes til en paa den Tid gængs Historie om, at et Menneske, der færdedes paa Isen i Limfjorden, paa Tilraabet, om det var et Menneske, der færdedes derude, havde svaret: »Nej a er en Morsingbo«.

Min Fader var af Middelhøjde, af let og temmelig spinkel Legemsbygning med et frit utvungent og som det synes mig i det Hele tiltalende Ydre. Han var trods et daarligt Helbred (en svag Mave), med hvilken han næsten sit hele Liv igennem har døjet haardt, meget adræt og klatrede endnu et Par Dage før sin

Død i sit 65de Aar omkring i vore mægtige Kirsebær-træer med exempelløs Dristighed. Kort Tid efter sin Ankomst til Nykøbing blev han angreben af, hvad man dengang kaldte Nervefeber, men vel sagtens har været tyfoid Feber eller Mavesaar. Han var opgivet af Lægen, der havde nedlagt strængt Forbud mod, at Nogen maatte besøge ham. En gammel Mand fra Sognet vilde imidlertid ikke lade sig afvise, men satte sig ned ved min Faders Seng og bad »Fader vor«, hvilket rystede min Fader saa stærkt, at han kom til at græde. Lægen sagde rigtignok, da han hørte, hvad der var sket, at den gamle Mand ligesaa godt kunde have dræbt min Fader paa Stedet. Alligevel tilskrev min Fader den anførte lille Rystelse sin Helbredelse, men neppe med Rette, thi efter Sygdommen vedblev han hele sit Liv igennem at være svag, saa at han rimeligvis har lagt Spiren hertil netop under sin Sygdom.

Den 2. Juli 1844 ægtede Fader min dengang 17-aarige Moder Nielsine Maria Elisabeth Poulsen. Hun var Datter af Hospitalsforstander Niels Kjelgaard Poulsen. Min Moder var snarere over end under Middelhøjde, fyldig af Legemsbygning og maatte i sine Velmagtsdage kaldes for en smuk eller dog tækkelig Kone.

Saavidt jeg har forstaaet det, var min Bedstefader udgaaet fra et velhavende Hjem, idet hans Fader skal have ejet flere Gaarde, deriblandt Gaarden Frydsbrønd. Min Bedstefader lærte til Købmand, men jeg véd ikke, om han nogensinde har drevet Handel. Da jeg lærte ham at kende, levede han af sine Midler, var Kæmner i Nykjøbing og Forstander for et Hospital, deraf den Titel, under hvilken han plejede at gaa. Min Bedstefader var en temmelig stor, meget svær Mand. Han var fuldstændig skaldet og gik efter den Tids Sædvane altid med Paryk.

Mine Bedstemødre har jeg ikke kendt. Min Mor moder døde saa tidligt, at jeg ikke er mig bevidst at have set hende, om det end foresvæver mig dunkelt, at hun en enkelt Gang har løftet mig op paa Armen for at lade mig se ud af Vinduet paa en Bæk, der løb paa Marken udenfor vor Bopæl i Nykjøbing og som kom fra Gaarden Dueholm.

Min Farmoder flyttede tilligemed sin Datter Maria i Huset til os, da min Fader var bleven Præst i Adelby. Hun døde kort Tid efter, og jeg kan kun svagt erindre at have set hende som Lig. Min Tante, der viste mig megen Kærlighed og en maaske vel vidt dreven Omhu, førte mig nemlig ind til Liget for med dettes Haand at bestryge nogle Vorter, som jeg

havde paa Haanden, hvilket skulde være et ufejlbarligt Middel til at faa Vorterne til at visne bort¹⁾.

Af mine Forældres Ægteskab fødtes den 9. Juni 1845 min Søster Pouline Maria Lassen, og den 2. Januar 1848 kom jeg selv til Verden. Jeg opkaldtes efter min Bedstefader saaledes, at jeg fik Efternavnet Lassen hæftet til min Bedstefaders Navne. Min Søster Pouline var mig saaledes nogle faa Aar overlegen i Alder, og denne Overlegenhed bevarede hun efter mit Skøn hele sit Liv igennem. Som lille Pige var hun en raffineret lille Skabning. Naar der skulde udrettes noget for mig, meldte Pouline sig altid, inden hun endnu kunde tale rent, strax til Tjeneste med Ordene: »Ska Søster gøre det«; og jeg blev derfor hurtig vænnet til at overlade hende alle Hverv for mig.

Efter min Bedstemoders Død flyttede min Tante tilbage til Als og giftede sig der med en Slægtning, Urmager Thaysen, der senere hen tillige fik en lille Købmandshandel i Vibøge paa Als. Han havde to Sønner, af hvilke afdøde Købmand Thaysen i Kolding er Fader til Reservelæge paa Rigshospitalet Dr.

¹⁾ En Kyndig meddeler mig, at det anførte Middel maaske ikke beror paa den rene Overtro, idet der paa et Lig gennem Huden skal kunne udsondres en Gift, der formenes at kunne fjerne Vorter.

med. Hess Thaysen. Selv fik Tante med sin Mand en Søn Hans Christian Lassen Thaysen, der nu er Skolelærer i Heils og har fire Sønner og een Datter. Disse ere for Tiden mine eneste Beslægtede i anden Sidelinje.

Adelby Kirke.

ANDET KAPITEL

Min Fader forflyttes til Slesvig og kaldes som Sognepræst til Adelby Menighed.

EFTER Afslutningen af den slesvigske Krig skete der en stor Forandring i min Faders Forhold. Den danske Regering maatte paa dette Tidspunkt være betænkt paa at faa de mange ledige Embeder i Slesvig besatte med loyale Undersaatter, og Opmærksomheden henvendtes da i første Række paa de i Kongeriget bosatte Personer af slesvigske Herkomst. Til disse hørte min Fader, og i Efteraaret 1850 modtog han fra den overordentlige Regeringskommissær i Slesvig Tillisch Opfordring til at lade sig beskikke til Sognepræst i Adelby Sogn. Trods de store Vanskeligheder, min Fader maatte være fattet paa at

møde fra Sprogforholdenes Side, var han dristig nok til at modtage det gjorte Tilbud, uagtet han skiftevis skulde prædike paa Dansk og Tysk, og han ikke havde nogensomhelst praktisk Øvelse i at prædike paa det tyske Sprog. Medens min Moder og vi to Børn foreløbig forbleve i Nykøbing, rejste min Fader strax ned til Flensborg for at hilse paa sin tilkommende Provst, Aschenfeldt ved Navn. Den Modtagelse, han fik af denne, der var en kongetro Mand, men af fuldstændig tysk Dannelse og Sindelag, var ikke netop opmuntrende for ham. Provsten spurgte ham ud, om han tidligere havde prædiket paa Tysk, om hans Hustru og Børn indbyrdes talte Tysk o. s. v. Under min Faders stadig benægtende Svar gik Provsten hændervridende op og ned ad Gulvet, udbrydende Gang paa Gang: »Nun das gestehe ich«. Min Fader havde iøvrigt lært Tysk meget godt, saaledes at han talte det korrekt, men hans Udtale navnlig af sch og z Lydene var dog ikke anderledes end, at man godt kunde høre, at Tysk ikke var hans Modersmaal.

Folkesproget i Adelby var dengang saa at sige udelukkende Tysk eller rettere Plattysk. Dette er ikke noget smukt Sprog, men gemytligt og ligefrem uden Kruseduller og har udmærkede Betingelser for at brede sig. Dansk har jeg i Adelby i min meget tidlige Barndom kun hørt ældgamle Folk tale ind-

byrdes, og disse Levninger fra gode gamle Tider forsvandt næsten ganske i min Tid, ialfald i den Del af Sognet, hvori Adelby Kirke laa. De Fleste forstod dog Dansk nogenlunde, til dels endog godt. Min Moder kunde fra sin Skoletid i Aalborg Skole kun daarligt tale Tysk, og min Fader gjorde senere, da min Moder kom ned til Slesvig, hvad han kunde for at afholde hende fra at tale dette Sprog. Blandt Gaardejerne i Adelby Sogn var der adskillige dannede Mænd, der gerne vilde vise sig galante overfor min Moder og ikke te sig uforstaaende overfor hende, naar hun tiltalte dem paa Dansk, men paa den anden Side nærede Uvillie overfor dette Sprog. Det morede min Fader at bringe Folk i saadan Konflikt, navnlig naar det endte med, at de Paagældende kom til at forraade, at de meget godt forstod Dansk. Højtysk talte jevne Folk kun meget daarligt i ofte højt pudsige Vendinger, saaledes som det er skildret af Fritz Reuter i Bråsig Figuren. Vor Læge fortalte mig saaledes engang, at jevne Folk overfor ham regelmæssigt ikke klagede over manglende Appetit men over manglende Appezeit, idet man ligefrem oversatte Ordet »Tit«, der paa Plattysk betyder »Tid« med det højtyske »Zeit« — et karakteristisk Exempel paa det Højtysk, vore plattyske Medborgere opvartede med

Adelby havde i længst forsvundne Tider rimeligvis

været en stor Landsby. Herpaa tydede selve Navnet og den endnu i min Tid gængse Talemaade »at ligge i Vejen ligesom Adelby Kirke«. Denne Talemaade passede aldeles ikke mere paa Forholdene. Bøndergaardene vare forlængst flyttede ud fra Adelby til fjerne Landsbyer, og tilbage i selve Adelby var foruden Kirken kun bleven Præstegaarden, Degnegaarden, en Skolebygning samt en lille Bolig for en Enke, og Landevejen fra Flensborg gennem Angeln til Kappelen generedes paa ingen Maade af Kirken, der laa et Par hundrede Skridt nord for den. Fra denne Landevej skraanede Terrænet jævnt opad til Kirkegaarden og Præstegaarden, der laa Øst for Kirkegaarden umiddelbart op ad denne. Fra Præstegaarden var der fri Udsigt mod Øst over en større Del af Angeln. Dette Landskab var tiltalende uden netop at være særlig smukt. Man saa ud over frugtbare Marker med levende Hegn omkring, og i Mellem- og Baggrunden oplivedes Synet ved en 4 à 5 mindre Bøgeskove, der navnlig i Løvspringstiden frembød et yndigt Skue. Til Præstegaarden hørte 25 Tønder Land, der laa rundt omkring Præstegaardens Jorder. Selve Adelby Kirke laa $\frac{1}{4}$ Mil fra Flensborg.

Det maa have været en drøj Tid for min Fader at bo ganske alene i den store tomme Præstegaard. Til sin Adspredelse plejede han om Aftenen at gaa

ind til Kongens Klub i Flensborg for at spørge nyt og vendte hyppigt først hjem ud paa Natten. Ved disse Nattevandringer over de bælmørke Marker og Kirkegaarden i Adelby kom det min Fader tilgode, at han var en ualmindelig modig Mand, der ikke kendte til personlig Frygt overfor Døde eller Levende. Jeg tror ikke, det vilde have afficeret ham det mindste at sove alene i en Kirke om Natten. Kun en eneste Gang har jeg hørt ham tale om at have sporet Uhyggefølelser. Han kom som ungt Menneske gaaende over en Kirkegaard og slog uden at tænke derover et Smæld med en Ridepidsk, som han tilfældig holdt i Haanden. I det Samme hørte han et saa gennemtrængende Skrig, at det for ham gennem Marv og Ben. Skriget viste sig at hidrøre fra en Person, der, min Fader uafvidende, samtidig havde færdedes over Kirkegaarden og ved Pidskesmældet havde faaet den Opfattelse, at Laaget paa en Kiste var bleven smækket op. Hans Mod var ogsaa engang i Drengæarene bleven sat paa Prøve, da han en Nat skulde passere et Hus, hvori der laa et Lig, idet en Person havde iført sig et Lagen og saaledes udenfor Huset viste sig for min Fader, der indskrænkede sig til at jage den Paagældende paa Flugt ved Stenkast. Rimeligvis har min Fader ikke lagt Dølgmaal paa sin Uforfærdethed og saaledes maaske selv givet An-

ledning til Oprinet. Ogsaa overfor levende Personer har jeg som Dreng oftere haft Lejlighed til at beundre hans Mod ved, skjøndt han var spinkel af Legemsbygning, dristigt og bestemt at afvise Personer, der havde indtaget en paatrængende eller truende Holdning overfor ham, hvilket af og til kunde hænde, da der med Fattighuset, der laa i Nærheden af Præstegaarden, var forbundet en Arbejdsanstalt. Degnen i Adelby, ved Navn Schlesinger, syntes, at det Liv min Fader førte, var altfor uhyggeligt og fik Hjælpelæreren ved Adelby Skole til at ligge i et Værelse ved Siden af ham, men da han, som nævnt ofte kom sent hjem, bad Hjælpelæreren efter kort Tids Forløb min Fader om Fritagelse for at ligge i Præstegaarden, fordi det spøgede der, hvilken Anmodning Fader strax gik ind paa. Hvad Læreren antog for Spøgeri, har rimeligvis hidrørt fra Rotter, Mus eller forfølgende Katte, der tumlede omkring paa Loftet.

Saa kom endelig Befrielsens Time for min Fader. I Marts Maaned 1851 rejste han op til Nykøbing Mors, lejede en Vogn der, og saa gik det atter tilbage den lange Vej ned ad Viborg, Aarhus, Kolding, Haderslev, Flensborg og Adelby. Rejsen foretoges af min Fader, Moder, min Søster Pouline og mig. Uagtet jeg dengang var $3\frac{1}{4}$ Aar gammel og ialfald undervejs ivrig skal have set mig omkring efter alle Kirker og Møller,

vi kom forbi — »Det er min Kirke«, »det er min Mølle« skal mit stadige Omkvæd have været — har jeg ikke bevaret Gnist af Erindring om den lange Rejse, der vel maa have været en Ugestid. Først i selve Adelby Præstegaard hørte altsaa vor Rejse op.

Paa Præstegaardens Gaardsplads stiftede vi ved selve Ankomsten Bekendtskab med Degnefamilien Schlesinger. Degnen var en født Holstener og havde tidligere været gift med en Dame, der var Slægtning af en bekendt Slesvigholstener. Efter hendes Død havde Schlesinger ægtet Datteren af en velstillet Gaardejer Iversen i Landsbyen Fruerlund, der ikke laa langt fra Adelby og hørte til dette Sogn. Medens Schlesinger ikke kunde Dansk, talte hans Hustru dette Sprog ret flydende men med stærk slesvigsk Bondedialekt. Ingen af Degnens Børn kunde til at begynde med et eneste Ord Dansk.

Det maa have været morsomt for de tilstedeværende voxne Personer at iagttage os Børn ved vor første Sammenkomst. Degnens Børn forstod som sagt ikke Dansk og min Søster og jeg ikke Tysk. Naturligvis er der alligevel hurtigt blevet tilvejebragt en Forbindelse mellem os. Da Degnens Børn vare os overlegne saavel i Alder som i Antal, endte det naturligvis med, at vi alle indbyrdes talte Tysk, og jeg kan ikke erindre den Tid, da jeg ikke forstod dette

Sprog lige saa godt som Dansk, eller at Sprogvan- skeligheder nogensinde have lagt Hindringer i Vejen for os. Uheldigvis var det Sprog, Degnebørnene op- vartede med, meget mangelfuldt, hvad jeg i en senere Alder kom til at bøde ret haardt for, idet jeg saa at sige i Skoletiden hverken har lært dansk eller tysk Grammatik grundigt, men har været henvist til at lære disse daglige Sprog gennem Øret. For at nævne et saa gængs Ord som »Smør« er det først i en meget sen Alder gaaet op for mig, at det ikke hedder »das« Butter men derimod »die« Butter, og jeg sporer endnu den Dag idag Vanskeligheder eller Usikkerhed i Kønsbetegnelserne.

Degnens Børn vare til at begynde med fire i Antal foruden en Halvbroder, der opdroges i Lübeck, og som vi i hele Barndomstiden ikke saa videre til.

Den ældste Datter Marie var ved vor Ankomst til Adelby en 7 à 8 Aar, hun var lidt indolent men en godmodig og huslig anlagt Pige.

Den næste Datter Louise var 6 à 7 Aar gammel, et kvikt Hoved og en Virtuoso i at drille. Naar hun drillede plejede hun at forandre sin Stemme, og da hendes Hensigt dermed blev aabenbar, var dette nok til at bringe hendes Brødre i Harnisk i Kraft af Ordet »man merkt die Absicht« o. s. v.

Den ældste Dreng Hans var fem Aar gammel og ud-

viklede sig efterhaanden til at blive en rask og modig Dreng. Han klatrede i de højeste Bøgetræer for at tage Kragereder ud, hvad jeg, der var tilbøjelig til Svimmelhed, i højlig Grad beundrede. Han var dygtig til forskellige andre Idrætter og kastede navnlig med Sten saa dygtigt og sikkert, at jeg ikke har set andre Dreng overgaa ham deri. Jeg har saaledes set ham dræbe Fugle i siddende Stilling ved Stenkast. Han var derhos praktisk anlagt. Ved Hjælp af nogle Mursten, som han fandt paa vor Gaardsplads, byggede han saaledes som lille Dreng engang en muret Kaninstald til mig, og var i det Hele nævenyttig til grumme mange Ting, der kunde forefalde paa en Drengs Omraade. Til egentlig Boglærdom var han dog ikke flink, og i Flensborg Skole blev jeg sat flere Klasser over ham.

Den yngste af Degnens Sønner Ernst var jevnaldrende med mig, men temmelig langt tilbage i Udvikling og blev ikke af mig betragtet som min Jevnbyrdige, idet jeg udelukkende holdt mig til Hans. Ernst var en godmodig Dreng men svag af Karakter, hvad godmodige Mennesker som bekendt ofte ere. Allerede i hans meget tidlige Alder forraadte hans Mangel paa Karakterstyrke sig. Da han saaledes en skønne Dag af sin Moder blev sendt til den lille Landsby Kors, der laa et Stykke fra Adelby, for der

at købe $\frac{1}{2}$ R Smør hos Kromanden, kom han ikke længere end til Kirkegaarden. Her traf han Hans og mig spillende Klink op ad Kirkemuren. Denne Fristelse var for stor for Ernst. Han traadte efter sin Begæring ind i Spillet og vedblev med dette, indtil han havde sat alle sine Penge overstyr til Hans og mig, der ikke havde haft nogen Anelse om, at de bortspillede Penge ikke tilhørte Ernst. Schlesinger foretog i den Anledning en højtidelig Anmeldelse til min Fader, der dog heldigvis tog Sagen med Ro.

TREDIE KAPITEL

Vore Barndomslege.

NAAR man kommer tilaars, gaar det vel de Fleste saaledes, at Barndomstiden kommer til at staa for En i et gyldent Farveskær. Saaledes gaar det ialfald mig, naar jeg kommer til at tænke paa vore Barndomslege. Mange ville dog maaske finde, at mine Oplevelser i saa Henseende ikke frembyde tilstrækkelig Interesse for Andre. Dem, der nære en saadan Opfattelse, vil jeg da bede springe det følgende Stykke over og undskylde min Vidtløftighed.

Et bedre Terræn end det, der stod til Raadighed for os Børn, kunde der vanskelig tænkes. Vi havde for os baade Præstegaarden og Degnegaarden med deres rummelige Haver og de til disse Gaarde hørende Udhuse, Skolebygningen med dens store Legeplads, Adelby Kirkebygning med dens mange Krinkelkroge, selve Kirkegaarden med Gravmæler, Træer og Buske. I Præstegaarden havde vi to Heste og en halv Snes Køer og Ungkvæg, ogsaa til Degneboligen hørte der

Jord, Kostald og Køer. Hvilken Adgang var der ikke paa dette udstrakte Terræn til at lege Skjul eller Saltebrød (Klapuner kaldte vi det)! I Reglen legede vi alene med Degnens Børn, men det hændte dog ret hyppigt, at fremmede Børn kom i Besøg og legede med os. Legene vare de samme som ogsaa kendes her i Landet. Paradis (Hinkebaan) »Pind« eller »Vip«. »Malleemor« et Spil med og om Marmorkugler, Top, So i Hul, Fuglefængerlegen («Vogel flieg aus, komm wieder in mein Haus»). Det Spil, der ubetinget fængslede mig mest, og i hvilket ofte Drengene fra Landsbyen Kors deltog, kaldtes »Munkel« og spilledes med en Kegel. Efterat alle Deltagerne i Spillet havde forsynet sig med Knipler og en enkelt af dem ved Lodtrækning var valgt til at »staa« ved Keglen, tog vi Opstilling i en Afstand af c. 20 Alen fra den. Det var nu de Spillendes Opgave ved Kast med deres Knippel at vælte Keglen. Ved Kastet mistede Paagældende naturligvis sin Knippel, der ofte kunde flyve langt udenfor paa den aabne Plads bag Keglen. Det var nu den Kastendes Sag at hente sin Knippel tilbage, og han, der »stod« ved Keglen, skulde sørge for at berøre den, der var ude for at hente sin Knippel tilbage og derefter skyndsomt vælte Keglen ved et Kast med sin egen Knippel. Fik den, der var ude for at hente sin Knippel, først ved Kast af denne væltet Keglen eller

blev denne fra den faste Staaplads væltet af en anden af Drengene, maatte den, der »stod« ved Keglen, fremdeles blive staaende der. Det var herefter, navnlig naar der var mange Deltagere i Legen, et uhyre brydsomt Hverv at »staa« ved Keglen. Han maatte bukke sig atter og atter for at rejse Munklen op og var derhos til Stadighed udsat for at faa nogle slemme Slag over Benene fra de omkring flyvende Knipler. Drengene vilde derfor gerne snyde sig fra at staa ved Munklen. Men herimod vidste vi udmærket at raade Bod ved at synge en Nidsang om den Uvillige. I denne Sang berettedes først om hans intenderede Udaad at ville forlade Munklen og om at den Straf til Gengæld skulde ramme ham at »sove hos sin Bedstemoder«, og saa kom det forfærdeligste Sted i hele Visen nemlig Prisgivelsen af Drengens Navn med Tilføjelsen af Ordet »Snyder«. »He het von de Munkel laaben, he schall bi sin Grosmutter slaaben, hvat het he, hvat het he, he het Hans Kretler«. (Han har løbet fra Munklen, han skal sove hos sin Bedstemoder, Hvad hedder han, Hvad hedder han, Han hedder Hans Snyder). Jeg har oplevet adskillige Nidsange, men jeg tror knap, jeg har oplevet, at en Dreng har fundet sig i at høre vor Nidsang til Ende. Naar Visen kom til det Sted: »Hvat het he, Hvat het he« fandt Paa-gældende altid sin Regning ved at give efter under

Striden og atter stille sig fredelig op paa sin gamle Plads ved Siden af »Munklen«, for at undgaa at høre sit Navn udraabt over hele Landsbyen paa den forsmædelige Maade, som Visen stillede i Udsigt. Det er ikke til at beskrive, hvor morsom vi Drengene fandt denne Leg med Munklen.

Foruden af denne Leg havde vi Drengene i Degneboligen ogsaa megen Fornøjelse af et almindeligt Keglespil, som Degnen havde ladet lave til os, og som ganske vist lod meget tilbage at ønske i Retning af Nøjagtighed, men som vi dog foreløbig fandt godt nok for os.

En Hjertesorg i min tidlige Barndom var for mig netop den Dag, som jeg ellers havde mest Grund til at glæde mig til, nemlig selve Søndagen. Saa skulde nemlig Schlesingers hyppigt i Besøg paa Fruerlund hos Fru Schlesingers Bedstefader og efter hans Død hos hendes Broder, der havde overtaget Gaarden efter Faderen. Paa den Maade gik mine Legekammerater ret hyppigt tabte for mig. Det gik mig nær til Hjerter, om jeg end var for stolt til at lade mig mærke dermed, da jeg ingensinde har kunnet taale at blive Genstand for Medlidenhed.

Om Vinteren dyrkede vi Drengene Skøjtesporten — Pigebørn løb dengang ikke paa Skøjter. Over vore Marker løb der en Bæk, der kom sønden fra og fort-

satte sit Løb forbi Landsbyen Fruerlund ned til en Mølle­dam foran Ballastbroen. Om Sommeren laa Bækken ofte paa store Strækninger tør, men om Vinteren oversvømmede den, naar den havde passeret vore Jorder, ofte store Engstrækninger, der i somme heldige Vintre dannede farefri og udmærkede Skøjtebaner for os. Morsomt fandt vi det særligt, naar Vandet var løbet bort under Isen, men denne var bleven tilbage og havde lagt sig over Forhøjningerne i Terrænet og derfor bugtede sig op og ned, saa det rungede, naar vi løb over den hule Flade.

Naar Isen paa Engene ikke var brugbar, søgte vi til Dammene i Nærheden, og der udartede vor Leg ofte til, at vi, naar vi skulde forlade en Dam og tage hjem, holdt hinanden i Hænderne og ved vor Vægt trykkede Isen i Stykker til smaa Flager, som det gjaldt saa dristigt som muligt at springe eller løbe over til Landkanten, en Leg, som ikke altid var uden Fare og ialfald hyppigt endte med vaade Ben. Vi kaldte den Virksomhed at løbe paa Isen i den Hensigt at løbe den i Stykker »sei lopen« et Ord, hvis Stavemaade og Etymologi jeg forresten ikke har nogen Forestilling om.

Egnede Vejret eller Forholdene sig ikke til Fri­luftsliv, legede Hans, Ernst og jeg ofte med Tinsol­dater eller Soldater af Pap, som vi nedlagde med

Ærtebøsser, spillede Abespil om Pebernødder eller læste i Grimms Eventyr. Af de anførte flygtige Omrids vil det formentlig tilstrækkelig tydelig fremgaa, at min Søster og jeg i vor Barndom have ført en lykkelig Tilværelse og have haft fuldt op af Glæder, men naar jeg tænker paa, hvorledes Nutidens Børn ere stillede, maa jeg dog erkende, at vi have staaet betydeligt tilbage for dem. Hvor meget vilde jeg ikke i min Barndom have givet for at eje en Cycle og for at have kendt saadanne Lege som Tennis, Croquet, og de mange forskellige Slags Boldspil, med hvilke vor Ungdom nu fornøjer sig. Mærkelig nok vare vi i min Ungdom ogsaa i flere Henseender lidet opfindsomme eller entreprenante. Naar det sneede, faldt det os saaledes ikke engang ind at feje Sneen bort fra Isen, og et Snevejr i min Barndom var derfor ofte ensbetydende med en Ødelæggelse af Skøjtesporten for hele Vinteren eller store Dele af den. Sagen er vel, at vi ved de fleste Damme var for faa Personer samlede eller manglede Organisation til at virke for en systematisk Ryddeliggørelse af Isen.

FJERDE KAPITEL

Nærmere Omtale af min Bedstefader, mine Forældre, Sødskende, Svoger og Sødskendebørn.

MIN Bedstefader, som vedblivende boede i Nykøbing paa Mors, plejede hvert Aar i Sommer-tiden at aflægge os et Besøg paa nogle Maaneder i Adelby Præstegaard, idet han tog med Dampskib fra Aalborg eller Aarhus til Flensborg. Hans Ankomst til os bebudedes altid af en Skipper Poulsen fra Nykøbing paa Mors, som til enhver Tid var os Børn en saare velkommen Gæst. Han havde i sine unge Dage gjort Tjeneste som Matros paa Orlogsskibet Galathea ved dettes Jordomsejling og kunde fortælle fængslende om Livet ombord i Orlogsskibet, og for min Bedstefader var han en ganske uundværlig Person, idet han forud for min Bedstefaders Besøg skulde bringe ham de Drikkevarer, han plejede at bruge, nemlig et Anker Kornbrændevin og et Anker Rom. Efter hvad der var Skik og Brug i de Tider i Jylland, skulde Bedstefader til sine Maaltider have sin Snaps,

om Eftermiddagen desuden sin Tevandsknægt, og efter Aftensmaden en Romtoddy, ti meget maadeholdne vare i de Tider Jyderne just ikke, hvorved

Min Bedstefader, født 1792, død 1864.

dog bør tilføjes, at jeg ingensinde har set Bedstefader beruset eller blot paavirket af Drikkevarer. Det var et spændende Øjeblik, naar Bedstefader ventedes. Vor Equipage holdt da ved Dampskibsbroen i Flensborg, hvor vi vandrede op og ned og kastede læng-

selsfulde Blikke ud over Flensborg Fjord til Pynten ved Kielseng. Naar Dampskibet først var synligt der, vare vi ovenpaa, thi Opsejlingen fra Kielseng til Broen i Flensborg var meget kort. Kun en eller to Gange bleve vi skuffede ved, at Bedstefader havde faaet Forfald, og vi maatte da forlade Dampskibsbroen med den underlige flove Fornemmelse man faar, naar en ventet Gæst udebliver.

Paa Skipper Poulsen kunde vi altid stole, jeg erindrer ialfald ikke, at han nogensinde har faaet Forfald eller af anden Grund svigtet os. Han indfandt sig altid i rette Tid med min Bedstefaders Drikkevarer, og jeg erindrer at det foruden dem navnlig var Fustager med Limfjordsøsters, han lod bringe til os, men til andre Tider kunde der uventet komme særlige Lækkerier med, saaledes husker jeg, at vi engang fik den dejligste Sending Appelsiner, jeg nogensinde har smagt. De havde været bestemte til det russiske Hof, men vare strandede ved den jyske Kyst uden at have lidt mindste Skade.

Min Bedstefaders Debut i Adelby Præstegaard var lidt ejendommelig. Han beboede et Gæsteværelse, der vendte ud til Kirkegaarden, kun adskilt fra denne ved en temmelig smal Vej, ad hvilken der var Adgang til Gaardspladsen. Ad denne Vej kom om Morgenen efter hans Ankomst en lille Dreng vandrende, der

skulde hente Mælk i Præstegaarden og intet ondt anede, da han pludselig fik Øje paa Bedstefader, der stod ved sit Vindue for at barbere sig, iført sin hvide Nathue, hvid Skjorte, hvidt Livstykke, hvide Underbenklæder og hele sit store Ansigt hvidt indsæbet. Drengen troede at staa overfor et Spøgelse og tog Flugten, ladende sin Spand i Stikken. Denne Historie morede os naturligvis Alle, dog ikke netop Bedstefader, som ikke skøttede om at agere Spøgelse og derfor ikke kunde lide, at vi fortalte Historien videre.

Bedstefader var en temmelig stræng Herre, der var paa sin Post overfor Unoder hos os Børn. Han blev saaledes vred, naar vi vare kræsne. »Jeg selv spiser Alt«, plejede han at sige. Min Søster kunde saa drillende tilføje »dog ikke Sirop«. »Nej«, svarede han, »Sirop er min Pestilens«. Han gik saaledes ud fra, at en Pestilens kunde man trods Alt nok til-lade sig.

Min Moder var egentlig lidt bange for sin Fader, der holdt af at kontrolere Hjemmet kritisk. En af hans første Vandringer i Præstegaarden gjaldt saaledes Skabene i vor Spisestue, hvor han lod sine Hænder glide hen over Overkanten af Glas, Kopper, Tallerkener o. s. v., og fandt han Skaar i Kanterne eller ituslaaede Glas vankede der Skænd. Forholdet var dog ikke anderledes, end at min Moder sikkert

adskillige Gange har moret sig med at dreje sin Fader en lille Knap. Min Bedstefader havde saaledes slynget om sin Hals en lang, spinkel Urkæde af Guld, der tog sig prægtigt ud paa hans brede Bringe. Min Moder havde fuldstændig Magen til Kæden, men hendes Kæde havde den Fejl, at den stadig snoede sig. Min Bedstefader gav i den Anledning ofte ondt af sig. En Nat, medens Bedstefader sov, saa min Moder da sit Snit og ombyttede Kæderne, og Bedstefader, der ingensinde fik Anelse om Ombytningen, fik nu for Fremtiden den Ærgrelse at trækkes med den balstyrige Kæde, medens min Moder i Fremtiden slap for Skændene.

Jeg for mit Vedkommende stod desværre i min tidlige Barnealder ikke paa den bedste Fod med ham. En dejlig Sommerdag, da jeg kan have været en fem à seks Aar gammel, skulde Bedstefader, min Søster og jeg spadsere til Flensborg. Moder pyntede os saa godt hun formaaede, jeg selv var iført min fine Fløjelsbluse, min Moder havde stillet sig paa Stentrappen foran Udgangsdøren til vor lille Forhave, for at nyde Skuet af os tre kære Personer. Men hun glædede sig for tidligt. Efter nogen Tids Forløb kom jeg helt alene tilbage. Jeg havde været med de to andre inde i en Butik i Flensborg og havde der forlangt, at min Bedstefader skulde forære mig en veri-

tabel Pistol med Krudt og Hagel. Som rimeligt var, vilde min Bedstefader ikke indlade sig derpaa, men jeg tog hans Afslag meget unaadigt op og løb brat min Vej hjemad til Adelby, dog med en saa daarlig Samvittighed, at jeg, naar jeg mødte Bekendte paa Gaden, gemte mig i Gadedøre. Saa kom langt om længe Bedstefader og Poulina tradskende bagefter, og nu gik det naturligvis ud over mig. Bedstefader kaldte mig en uvorn Knægt, min Moder blev hidsig og svarede, at jeg overhovedet ikke var nogen «Knægt», det ene Ord tog det andet, og der udspandt sig en formelig Scene mellem min Bedstefader og min Moder. Mærkelig nok bed denne Scene sig fast i min Bedstefaders Erindring, saa at han i flere Aar ikke rigtig kunde lide mig, men kastede sin hele Kærlighed paa min Søster Poulina. Først da jeg var en fjorten Aar gammel, begyndte jeg at kunne tage det op med Poulina, thi jeg var jo dog alligevel en Dreng, der kunde tænde hans Piber, brygge hans Toddyer, desværre ogsaa ryge og drikke lidt med ham om Aftenen, hvad han syntes godt om. Min Søster vedblev dog stadig at være i Kridthuset hos ham, uagtet hun nok kunde lide at gøre Spilopper med ham. Jeg erindrer saaledes, at hun engang paa Vejen hjem fra Flensborg opførte den lidt grove Spas med ham, ubemærket ud af hans Brystlomme at tilliste sig hans Tegnebog, i

hvilken han gemte alle sine rede Penge, og lade ham gaa et Stykke tilbage af Vejen for at lede efter den.

I hans senere Aar, da hans Hukommelse var bleven endel svækket, og han efter gamle Folks Skik var tilbøjelig til at fortælle de samme Historier om og om igen, forstod min Søster ogsaa ved ypperlige Variationer af de kendte Ting at faa Bedstefader sat igang med sine Yndlingshistorier.

En af disse gik lidt ud over hans gamle Ven Konsul Schade i Nykøbing. Denne var med min Bedstefader og nogle andre Bekendte en Dag gaaet udenfor Nykøbing for at se paa et Æsel, der var kommet til Byen. Schade ytrede Lyst til selv at faa et saadant Dyr, hvortil en af de Tilstedeværende ytrede: »Saa behøver Du sku kun at skrive efter Ørerne«. Dette er hele Historien, men den morede min Bedstefader saa kosteligt og saa ofte, at jeg ikke kan lade være med at fortælle den.

I Bedstefaders sidste Dage gik det med stærke Skridt tilbage med hans Aandsevner. Han døde pludseligt efter et apoplektisk Anfald i Aaret 1864, 72 Aar gammel. Som Arv efterlod han os godt et halvhundrede Tusinde Kroner. Dette var efter de daværende Forhold jo ikke saa lidt, men min Faders Pengeforhold vedbleve dog lige til hans Død at være mindre gode, hvortil de væsentligste Aarsager vare

en for vidt dreven Gæstfrihed, men navnlig de store Omkostninger og Tab, som medførtes af Krigsforholdene, min Faders senere Afsættelse fra Adelby og de gentagne store Omflytninger med Realisationen af Præstegaardens hele Besætning og Inventarium.

Saaledes som Forholdene til Slutning udviklede sig mellem min Bedstefader og mig, maa jeg trods de smaa Skærmysler mellem os bevare ham i kærlig Erindring. Til Karakteristik af min *Fader* har jeg tidligere anført, at han var en ualmindelig modig Mand og har fremdraget enkelte Træk i saa Henseende.

Min Fader,
født 1808, død 1872.

Hans moralske Mod viste sig ogsaa overfor andre af Livets Fænomener, der hos adskillige Mennesker kunne fremkalde Frygt, Ængstelse eller Affekt. Uagtet han saaledes som Dreng var bleven bedøvet ved Lynnedslag i et Træ, under hvilket han havde søgt Ly under Uvejret, ytrede han ikke den ringeste Affekt under Tordenvejr. Han yndede under saadant Vejr at gaa udenfor Huset for at se paa Vejret eller ty op

paa vort Loft, fra hvis Gavlvinduer mod Øst man kunde overse et stort Stykke af Angeln. I det stærkeste Uvejr, jeg har oplevet i mine unge Dage i Adelby, var jeg saaledes en Nat oppe paa Loftet med ham og saa under Uvejret en tre eller fire Ildebrande omkring os. Særlig hyggeligt er det netop ikke at færdes paa et stort bælmørkt, med Straa tækket Loft, der kun oplyses af Lynene, navnlig ikke naar Uvejret er lige over Hovedet. Ogsaa overfor smitsomme Sygdomme sporedes der ikke Gnist af Ængstelse hos ham. En særlig Prøve havde han i saa Henseende at bestaa i Koleraaaret 1853, da som Følge af Smitte fra København flere Personer døde af Kolera i Adelby Sogn. Min Fader havde dengang en Del Bryderier at bestaa, fordi det var vanskeligt at faa Folk til at fungere som Lighærere. Man maatte sluttelig ty til Lemmer i Fattig- og Arbejds- huset, der ingen Vanskeligheder gjorde men vare glade ved at fortjene den Extraskilling, hvormed Hvervet lønnes. Jeg kan huske, at min Fader morede sig saa smaat over Degnen Schlesinger, der var af en mere ængstelig Natur og havde travlt med at indtage Stillinger, hvor Vinden bar fra Kisterne og raadede min Fader til at iagttage samme Forholdsregel, hvad min Fader dog ikke vilde indlade sig paa. I Forbindelse med Faders Naturel stod det,

at han til Tider kunde blive lidt dumdristig og kaad. En Nytaarsaften morede han saaledes os Børn ved med en spinkel Metalkanon, der var ladet med Krudt, at affyre et Skud i vor Entré. Kanonen sprang i saa mange Stykker, at der ikke var Spor tilbage af den. Heldigvis gik det godt. Trods den givne Advarsel gentog Fader Experimentet næste Nytaarsaften med ganske samme Udfald som forrige Gang. Saa opgav han heldigvis videre Forsøg. Fader holdt meget af, naar vi havde Fremmede, selv at fungere som Kudsk paa vor Vogn, hvorved der vandtes en Plads paa Vognen, og han kunde da ikke modstaa Fristelsen til at føre Gæsterne en Vej, der ganske vist var meget smuk, men ikke helt uden Fare, idet Vejen i Nærheden af Ballastbjerget var lagt over en temmelig smal Dæmning over et dybt Engdrag, saa at en Væltning dér vilde have ført til den sikre Død for alle dem, der sad paa Vognen. Det gik heldigvis altid godt.

Nær var det imidlertid gaaet galt ved en anden Lejlighed, en dejlig Sommeraften, da vi havde været i Besøg hos Provst Aleth Hansens, og Fader var Kudsk. Ikke langt fra vort Hjem væltede vi nemlig ned i en meget dyb Grøft. Hestene, der ellers var skikkelige Dyr, blev pludselig sky for nogle Personer, der gik forbi os med brændende Cigarer, og sprang til Side. Fader kørte, skøndt Vejen var bred nok, i

uforsigtig Nærhed af Grøften paa den ene Side af Vejen, og havde ikke samlet Tøjlerne tilstrækkeligt op, saa at han i det kritiske Øjeblik ikke havde Magt over Hestene. Vi væltede da saa grundigt, at vi slog en Kolbøtte ned i Grøften. Heldigvis stod Hestene ganske stille, ellers havde ialfald nogle af os været dødsens. Nu spændte Uheldet nogenledes godt af, men min svære Bedstefader fik dog et Par Tænder slaaede ind og nogle Hudafskrabninger, og en Dame, som var i Besøg hos os, fik ogsaa adskillige Hudafskrabninger, saa at hun kom til at se farlig ud. For min Moder saa Situationen en Tid betænkelig nok ud. Hun havde faaet Vognen liggende over sig, og det kneb for de Tilstedeværende at faa den væltet af. Jeg husker endnu, at hun laa og raabte »jeg dør, jeg dør« og min Bedstefaders beroligende Ord »Bi lidt, Bi lidt.« Jeg der dengang var en ti à elleve Aar gammel, vaagne ved Væltningen op af en lille Blund og spurgte forskrækket »Hvor er vi Fader,« hvortil min Fader havde tilstrækkeligt Humor til at svare »i Grøften min Dreng.«

Fader var en overordentlig interesseret og ivrig Politiker. Nærmest maatte han karakteriseres som national-liberal, men han var, da denne Retning herskede, dog idelig utilfreds med Regeringens Foranstaltninger, navnlig med Halls Nølerpolitik. Han var

en varm Tilhænger af Sprogreskripterne og tog stadig Ordet for de kraftigste Foranstaltninger overfor Tyskheden. Stor var derfor hans Forbitrelse overfor Biskop Martensen, da denne i dansk-fjendtlig Aand udtalte sig mod Sprogreskripterne. Sin Utilfredshed med Regeringen kunde han allerede i mine Drengenaar ikke lægge Skjul paa overfor mig, og i min barnlige Naivitet har jeg mange Gange ønsket, at man dog i København vilde faa Øje for min Faders Indsigt i de slesvigske Forhold og gøre ham til Minister for Slesvig. Uagtet Fader i politisk Henseende indtog et saa krast Standpunkt, var han dog i det hele vellidt og respekteret af Menigheden. Han havde jo ogsaa den Fordel at være født Slesviger og at han ogsaa er bleven paa-skønnet af Regeringen fremgaar tilstrækkeligt af, at han i Aaret 1862 udnævntes til Ridder af Dannebrog, en Ære, der dengang og forresten vel endnu den Dag idag, ikke bliver mange Præster til Del. Jeg har ogsaa efter Krigen hørt en af Sognets fanatiske Tyskere udtale sig anerkendende om min Fader og rose den Orden, der herskede i hans Embedsførelse, saa at man senere hen i Tiden har kunnet søge Belæring af hans Optegnelser.

Haardheden i Sprogreskripterne fik min Fader iøvrigt selv Lejlighed til at erfare, og han viste sig

da ingenlunde saa staatsat, som man efter hans Udtalelser skulde tro.

Degnen Schlesinger i Adelby var som omtalt en født Holstener, der aldrig havde talt andet end Tysk i sine Dage, nu skulde han ifølge Sprogreskripterne pludselig undervise i Skolerne paa Dansk. Situationen var ret fortvivlende for ham. Han sad i et i flere Henseender udmærket Embede, var i en noget fremrykket Alder, havde en stor Familie og ikke Udsigter til at faa et andet Embede. Min Fader gjorde imidlertid sit Bedste for at opmuntre Schlesinger til at lære Dansk og underviste ham selv deri. Virkelig lykkedes det ogsaa Fader at bevare Schlesinger i Embedet, skøndt det Dansk, denne talte, navnlig fra Udtalens Side, aldrig blev andet end maadeligt og ofte gav os Børn Anledning til Moro og til Efterligninger af min Søster, som af Naturen havde faaet den lidt farlige Gave med Virtuositet at kunne tale efter Folk, hvis Tale frembød Ejendommeligheder.

Mange Aar efter Krigen nemlig i Sommeren 1883 kom jeg uventet til Flensborg og gik strax ud til Adelby. Jeg havde ikke set eller været i Berøring med Schlesingers siden 1864. Jeg erfarede da, at Schlesinger havde taget sin Afsked og var flyttet ud i Landsbyen Trøggelsby i Nærheden af Adelby. Her fik jeg Schlesinger opspurgt og traadte uventet ind

ad Døren hos ham. Paa hans Skrivebord lige foran ham var der opstillet en Bogreol og her fandt jeg hængende et Billede af min Fader og ved Siden af ham et Billede af min Faders Forgænger i Adelby Pastor Lorentzen, Hertugen af Augustenborgs haandgangne Mand, en af Førerne for Oprøret, iøvrigt en begavet og anset Mand. I Talens Løb fortalte Schlesinger mig, at af alle de mange Præster, han havde haft i sin Degnetid, havde min Fader været ham den kæreste, og jeg erindrer ogsaa at have hørt Fader fortælle om, hvor stærkt bevæget Schlesinger havde været, da Fader ved Afskeden fra Adelby sagde Farvel til ham. Schlesingers Ord til mig vare mig nu et nyt Vidnesbyrd om, hvor dybt rodfæstet hans Taknemlighed var for Faders Hjælpsomhed i trange Øjeblikke af hans Liv, og det afficerede mig under disse Omstændigheder ikke i fjerneste Maade at se de to Modstandere hænge fredeligt Side om Side paa Reolen, om jeg end vidste, hvor dybt det vilde have krænket min Fader at indtage Pladsen der ligeoverfor den Mand, der stod for ham som Oprører mod den lovlige Orden. Fader passede, som det allerede fremgaar af det Sagte sit Embede samvittighedsfuldt, men jeg tror dog ikke, at han var kommen paa sin rette Hylde ved at blive Præst. Han skulde have været Jurist. I den Retning gik hans Interesser og Begavelse. Al-

lermest vel tilmode følte han sig, naar han som Formand for Fattigkommissionen i Adelby skulde udkæmpe en Strid med en Nabokommune om, hvor en Person eller Familie var forsørgelsesberettiget.

Hans almindelige Prædikener vare omhyggelig udarbejdede men uden nogen stærk Undergrund af Følelse. Hans gejstlige Lejlighedstaler vare efter mit Skøn betydelig bedre og kunde stundom hæve sig til det Udmærkede.

Fader havde et meget slet Helbred. Han led under et Maveonde, der til Tider forvoldte ham store Smerter over Mellemgulvet. En Tid lang troede vi paa Kræft, men det har dog vistnok snarere været Mavesaar, han led under. Han døde d. 28. Aug. 1872 af en akut Sygdom, der strax tog saa haardt fat paa ham at den af Lægerne betegnedes som ganske haabløs. Doktorerne angav Sygdommen som Tyfus. Under min Faders forskellige Sygdomsanfald saa han meget medtagen ud og plagedes af Opkastninger. Hyppigt har jeg set ham faa saadanne Anfald, naar vi spadserede med hinanden. Han søgte da Skjul i et af de levende Hegn paa Vejen. Ondskabsfulde som mange Tyskere vare overfor de danske Embedsmænd, frygtede min Fader for, at hans Opkastninger skulde blive ansete for Følgerne af for rigelig Nydelse af stærke Drikke, uagtet han var saa ædruelig som et Menneske over-

hovedet kan være, og hans Helbredstilstand ogsaa ganske udelukkede ham fra Nydelsen af Spiritus.

Min Moder var i mange Henseender saare forskellig fra min Fader. Hun sværmede for Naturen,

Min Moder, jeg selv som 3 à 4 Aar, min Fader
og min Søster Poulina.

glædede sig ved Musik, og nød, skønt ikke meget læsende, fordi hendes Tid mest gik op i Huset og Hjemmets Indretning, sine Yndlingsdigtere med et Anstrøg af Sentimentalitet. Var min Fader modig, var hun snarere det Modsatte. Hun var bange saa at sige for Alt, hvad man kan være bange for, men navnlig for

Tordenvej og for Tyre, og var min Fader i det Hele et Forstandsmenneske, maatte min Moder afgjort betegnes som et Følelsesmenneske. Tiden var saa langt fra at føre de to forskellige Naturer nærmere sammen, at tvertimod det Modsatte var Tilfældet. Da Sympatien mellem mine Forældre begyndte at svinde, plejede min Fader at beskyldte Digteren Paludan-Müllers Ungdomsskrifter for at have forrykket Maalestokken hos min Moder. Min Søster og jeg vidste ikke rigtig, hvem vi skulde holde med. Til en Begyndelse vare vore Følelser vistnok noget skiftende. Jeg holdt meget af begge Forældre og i tidligere Dage have vi tilbragt mange lykkelige Øjeblikke sammen ikke mindst med min Moder. I Mørkningen plejede vi alle at samles i vor Dagligstue. Min Søster, som var musikalsk og spillede smukt Klaver, foredrog da udenad Akkompagnementet til mange forskellige Melodier, som min Moder, Søster og jeg saa sang med Nydelse og af fuld Hals. Jeg nævner saaledes de Heibergske Gadeviser, mange forskellige Syngestykker, som Slægtningene, Capriciosa, Abekatten, en Søndag paa Amager, de Danske i Paris, et Eventyr i Rosenborg Have, Weises Romancer, de gængse Fædrelandssange m. m. Var der Besøg af min Søsters Veninder, sang de med, medens Fader altid sad stille og hørte derpaa. Selv spillede min Moder ikke, men kunde fra sin Barn-

dom dog endnu to Melodier udenad, den ene af Norma »Over Bølgen hist«, den anden et tysk Stykke, der havde den forskrækkelige Titel »Letzter Walzer eines Wahnsinnigen«. Naar min Moder sværmede, yndede hun at svælge i disse Melodier, og min Søster, der til Punkt og Prikke kunde efterligne Moders Spillemaade og Foredrag, morede da os undertiden med at spille Melodierne paa Moders Façon. Naar man i min tidligste Alder vilde have spurgt mig om, hvem jeg holdt mest af, tror jeg, at jeg vilde have svaret min Moder. Hun fjernede sig imidlertid mere og mere fra min Fader, og til Slutning blev hendes Optræden overfor ham en saadan, at man ikke kunde tro paa, at hendes Sindstilstand var normal, og vor daværende Huslæge H. Bache i Bogense har jeg paa dette Tidspunkt da ogsaa gentagne Gange hørt udtale, at hvis min Moder havde været hans Hustru, vilde han en Tid sende hende paa et Sindssygehospital. Dette skete dog ingensinde, og da min Fader var død og min Moder, der hidindtil i pengelig Henseende havde haft et sorgfrit Liv, efter Faders Død maatte gennemgaa en meget trang Tid, kom hun mærkeligt nok i fuldkommen Ligevægtstilstand, og bevarede denne lige til sin pludselige Død i Aaret 1898. Hun blev 72 Aar. Hendes sidste Aar bleve dog meget sørgelige. Hun blev angreben af en Rygmarvssygdom,

og lammet var en stor Del af Legemet navnlig Benene, saa at den før saa kraftige Kone forvandlede til et stakkels hjælpeløst Vrag. Hun bar sin Ynk-værdighed med stor Taalmodighed, og jeg tror, at hun ingensinde opgav Haabet om sin fuldstændige

Helbredelse, hvilket i væsentlig Grad bidrog til at holde hende aandeligt oppe.

Provst C. Karstensen
født 1809 død 1882.

Min Faders nærmeste Ven var *Provst Christen Karstensen*. De bleve, som tidligere omtalt, Studenter i samme Aar og fulgtes derefter som gejstlige Embedsmænd gennem hele Livet. Karstensen blev først befordret som Sognepræst til det navnkundige Dybbøl, og da min

Fader var bleven Præst i Adelby, forflyttedes Karstensen som Provst for Aabenraa og Sønderborg Provstier og som første Præst til det ikke mindre navnkundige Sognekald Broager. De gamle Venner kom derved til at bo i en Afstand fra hinanden af omtrent tre Mil, saa at de havde en let Adgang til at besøge hinanden pr. Vogn.

Provstens havde kun ét Barn, en Søn, Jens Kar-

stensen, der var c. fem Aar ældre end min Søster Poulina. Han var som ungt Menneske og i sin Manddom et ualmindeligt smukt Menneske, der i Apparition kunde minde om en kraftig nordisk Viking, og i hvem min Søster allerede i sin tidligste Ungdom blev grundig forelsket. Det endte da ogsaa med, at hun i Januar 1872 ægtede denne sin Ungdoms Flamme.

Min Søster var et sjelden godt Menneske, hun var, som en Dame, der kendte hende nøje, engang sagde til mig, en Kvinde, der lige meget udmærkede sig ved sin Forstand og sit Hjærte.

Jens Karstensen kom først i Haderslev Skole, hvorfra han blev Student i 1859. Flittig var han ikke i sin Skoletid, og at anstrænge sig lærte han vistnok ingensinde i sit Liv.

I 1864 drog han som Frivillig til Armeen som Officersaspirant. Han var af Naturen godmodig, og jeg har hørt flere menige Soldater berømme hans gode Hjærte. Stærk som han var, skal han paa besværlige Marcher have søgt at lette Byrden for overanstrengte Soldater blandt Andet ved at bære Geværet for dem. Han kom til Armeen i Slutningen af Marts 1864, men kom ikke til at deltage i egentlige Affærer. Efter Hjemkomsten fra Armeen tog han theologisk Embedsexamen. Han var et poetisk Gemyt og gav

sig til Tider ivrigt af med at digte, ligesom han ogsaa har udgivet en Digtsamling.

Han havde desuden megen Interesse for og gode Kundskaber i Verdenshistorien, i hvilken Henseende han støttedes af en udmærket Hukommelse. I Besiddelse af naturlig Veltalenhed og en kraftig og sonor Røst havde han med sin smukke Personlighed haft udmærkede Betingelser for at gøre stor Lykke som gejstlig Taler, hvis han havde været flittigere, end han var. I sine Menigheder var han ogsaa yndet navnlig i Grundtvigske Kredse, og han fortjener den Ros, at han var ens overfor alle og ikke gjorde Forskel paa Rige og Fattige, Fornemme eller Lave. Personlig skylder jeg ham Tak for den store Gæstfrihed, han uforanderlig har vist mig og mine i vore Ferietider. I denne Henseende var der fuldstændig Enighed mellem min Søster og ham.

Noget nærmere Forhold mellem ham og mig er der dog desværre ingensinde opstaaet, dertil vare vore Naturer for forskellige. Fra sin Barndom havde han som Arv efter Moderen været hvad man kalder »sær«, og denne Særhed tiltog stærkt med Aarene, og ytrede sig til Slutningen i Perioder afvexlende som Depression og Exaltation. I Depressionsperioderne var han elskværdig og vakte vor inderlige Melidenhed ved sit triste Humør, i Exaltationsperioderne var han ikke

til at holde ud for Stortalenhed og Overvurdering af sig selv. Langt om længe gik den Sandhed op for os, at min Svoger maatte anses som sindssyg. Min stakkels Søster kæmpede i lange Tider for at holde sin Mands sande Tilstand skjult, men da saa den Tid kom, da hun selv blev dødssyg, maatte hun opgive Ævret. Hun fik sin Mand indlagt paa et Sindssygehospital, og hans Afsked bevilget. Dermed sank det engang saa smukke og gæstfri Hjem sammen. Min Svoger, hvis Tilstand ansaas for uhelbredelig men ikke frembød Farer for hans Omgivelser, blev efter min Søsters Død dimitteret fra Hospitalet og tog Ophold hos en Familie paa Baagø, hvor han døde i Aaret 1906.

Efter min Søsters Giftermaal med Jens Karstensen blev denne først ansat hos sin Fader som Kapellan i Gelsted-Rørups Sogne i Fyns Stift indtil Faderens Død i Aaret 1882.

Dernæst blev han Sognepræst først i Taars paa Lolland og senere i Fodslette og Tryggelev Menigheder paa det dejlige Langeland, hvorefter han kom til Lillehedinge i Stevns Herred.

Elskværdig og god som min Søster var, blev hun tillige en ypperlig Præstekone. Hun kendte alle Beboerne i de paagældende Sogne baade ved deres For- og Efternavne, hvilket som bekendt i Danmark er en

ret besværlig Sag. Hun forstod at tale ypperligt med Alle, som hun kom i Berøring med, og rakte gerne en hjælpende Haand til Trængende og Syge ikke mindst til disse sidste, thi som de fleste Kvinder interesserede det hende meget at doktorere og give Husraad.

Efter min Fader havde hun arvet en stærk politisk Interesse, og var som han en decideret Tilhænger af Højrepartiet, hvilket ikke hindrede hende i at være gode Venner med Venstrebønderne, der i Tidernes Løb udgjorde største Delen af Bønderne.

Hun var besjælet af de varmeste Følelser for sin Familie, og i en stor Del af mit Liv har jeg og mine Nærmeste nydt Godt af hendes Gæstfrihed og Kærlighed, idet vi i en Række af Aar tilbragte Sommerferien i min Svogers og Søsters Præstegaard.

Det var et stort Gode for os ikke blot rent pæknært set, men ogsaa fordi Opholdet i en hyggelig Præstegaard paa Landet, hvor der ikke hersker Smalhans, ialfald efter min Opfattelse er den bedste Maade, hvorpaa man kan tilbringe en Ferie. Ophold paa Hoteller, Pensionater eller Gæstgivergaarde taaler ikke nogen Sammenligning dermed. I vore Somre plejer der, som bekendt, hyppigt at indfinde sig kolde og vaade Perioder. Hvor er det da en Velgerning at kunne krybe sammen inden Døre i en hyggelig Præ-

stegaard og nyde Højtlesning, Musik eller Samtale med hinanden indbyrdes eller med Besøgende, undertiden ogsaa at faa sig en lille Whist eller L'hombre.

Det er mig en Sorg at tænke paa, at den Rolle Præstegaardene i mine unge Dage spillede som Kulturcentre paa Landet, efterhaanden maa forsvinde, fordi Præsterne er blevne satte paa Smalhans og ikke kunne faa Raad til at udøve Gæstfrihed i den gamle Forstand.

Min Søster var livlig og talende, fuld af Interesser og underholdende. Uden at være i Besiddelse af dramatiske Evner havde hun, som oftere omtalt, stor Færdighed i at kunne efterligne Folks Tale og Maade at være paa, hvilket har forskaffet os mange muntre Timer. Sørgeligvis skulde Livet for min Søster ikke mindre end for min Moder ende med stor Ulykke. I Begyndelsen af Halvfemserne blev hun angreben af en i høj Grad ondartet Kræftsygdom og ved samme Tid maatte hendes Mand, som omtalt, paa Grund af Sindssygdom søge sin Afsked.

Min Søster rejste da, ledsaget af sin gamle opofrende Husjomfru Augusta Freckmann, der nu omtrent i halvhundrede Aar har knyttet sin Skæbne til Familien Lassen og Karstensen, til København, hvor hun tog Ophold i et Pensionat. Hun bar sin Sygdom med Heltemod. Skjøndt hun aabenbart led store

Smerter, bestræbte hun sig tappert for ikke at lade sig mærke dermed og havde endnu da jeg sidste Gang var hos hende et Par Timer før hendes Død, ingen anden Bekymring end at sørge for, at jeg fik en bekvem Stol at sidde paa. Medens jeg saaledes sad ved

Min Søster Poulina Karstensen
med sin Søn Asger Karstensen.

hendes Side sank hun temmelig pludsigst over i Armene paa sin kære Freckmann og udaandede.

Af Ægteskabet mellem min Søster og Jens Karstensen er der kun født ét Barn, Sønnen *Asger Karstensen*, om hvilken jeg, skjønt jeg derved talder udenfor den kronologiske Orden, med det Samme vil meddele et Par korte Erindringer.

Asger var en tiltalende, kraftig bygget, blond Knøs med et Par lysende blaa Øjne og et ualmindelig skælmsk Udtryk.

Jeg kan endnu se ham staa lyslevende for mig i Fireaarsalderen med en hvid Pind i Munden og med spændte Miner iagttage os. Vi havde nemlig bildt ham ind, at naar han havde en hvid Pind i Munden, blev

han usynlig for alle Andre — en Leg, som min Søster forresten ikke kunde lide, da hendes Dreng derved var lidt til Bedste for os. Omtrent ved denne Tid blev der holdt Bispevisitats i Gelsted Præstegaard ved Biskop Engelstoft, der, som bekendt, var en ualmindelig lille Mand. Da Asger havde taget Bispen i Øjesyn, kom han hen til min Søster og spurgte hvidskende »maa jeg lege med ham, Moder«. Heldigvis fik min Søster ham hurtigt kørt paa Porten.

For Artighed og Lydighed i Drengæarene tør jeg ikke prise Asger. Som hos de fleste Dreng kom den Tid, da han gik op i Leg med Jernbaner, og det var da lidt af en Svøbe for os at have ham med til Gelsted Jernbanestation. Man kunde nemlig ikke faa ham derfra igen. Engang da min Søster efter Hundreder af forgæves Bønner havde søgt at faa Asger fra Stationen, paatog jeg mig selv at holde lidt Justits. Jeg tog et kraftigt Tag i Drengen og tvang ham til i Løb at vende Kaasen hjemad. Han fandt sig rolig heri, indtil vi havde naaet de Andre, saa udbrød han henvendt til sin Moder pegende paa mig »Han der, maa gerne dø«.

Mærkelig nok gik i en forholdsvis meget tidlig Alder min Faders og Søsters politiske Interesse i Arv til Asger. Hvis jeg ikke selv havde oplevet det, vilde jeg ikke tro paa, at et Menneske i den Grad fra Barn-

dommen af kunde føle sig prædestineret til en bestemt speciel Virksomhed, der ligger saa langt udenfor, hvad der ellers opfylder Børn eller Dreng. Fra Barnsben af havde han kun Bladartikler i Hovedet og disputerede ivrigt med Bønderne, af hvilke jo største Delen vare Venstremænd, om Politik.

Jeg saa naturligvis med blandede Følelser paa denne Udvikling og vilde langt have foretrukket, at Asger havde sat sig til Livsopgave først at blive juridisk Kandidat, men da han var bleven Student, formaaede ingen Magt i Verden at holde ham tilbage fra Politiken og Journalistiken. Det fortjener iøvrigt Anerkendelse, at ligefra den Dag, han blev Student, har han ved Flid og Ihærdighed forstaaet at ernære sig selv uden Hjælp udefra.

Da jeg var ni Aar gammel, fik jeg en Broder Christian Viggo, der er født i Adelby d. 30. Marts. 1857. Han var en sød og kvik Dreng, som vi alle og ikke mindst jeg selv holdt grumme meget af. En af de første Gange jeg overhovedet legede med ham som ganske lille Dreng, var det iøvrigt ikke langt, fra at han havde kunnet sætte Livet til ved min Uforsigtighed. Jeg havde gemt mig i en Vognport ved Siden af Kostalden. Pludselig hørte jeg Drengen klynke ynkeligt, og da jeg ilede til, fandt jeg ham siddende lige indtil Halsen i en Ailekule. Jeg fik ham øjeblik-

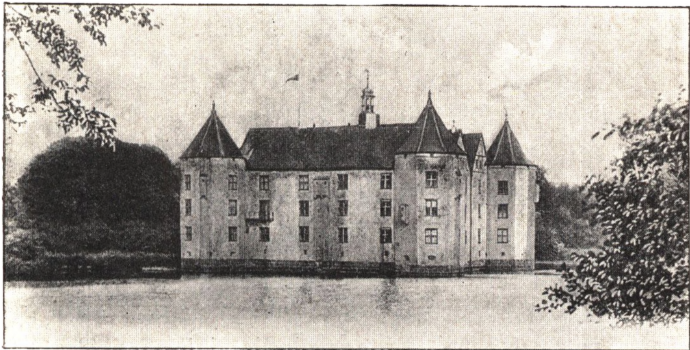
kelig trukket op, klædt af, bragt ind i vor varme Dagligstue og Kakkellovnen tildænget med Kongerøgelse. Mine Forældre vare tagne ind til Flensborg, men ventedes hvert Øjeblik tilbage. Værelset var bleven opfyldt af de mest mefitiske Stanke, men inden mine Forældre kom hjem, var disse blevne afløste af balsamiske Dufte. Det undrede mig dengang og undrer mig endnu den Dag idag, hvorledes en saa stærk Stank kan lade sig — jeg vil ikke sige neutralisere — men ligefrem forvandle til sin Modsætning ved at sammenblandes med et vellugtende Stof, og dette er Grunden til, at Viggos anførte, i og for sig ret ubetydelige Uheld, har bevaret sig saa klart i min Erin- dring. Med Bedstefader, som ellers ikke brød sig om smaa Børn, kom Viggo mærkelig nok hurtigt paa en god Fod. Det var med den for Børn egne Genialitet gaaet op for Drengen, at det var en for Bedstefader smerteblandet Fornøjelse at uddele Skænd, naar noget var blevet slaaet i Stykker. Naar dette skete i Viggos Nærværelse styrtede han derfor sporenstregs ind til Bedstefader med Ordene: »Bedstefader nu har de igen slaaet noget istykker«, og fik Bedstefader fat i Haanden for at føre ham hen til Aastedet. Det var Moder ikke videre henrykt over, og engang fik hun i en Fart alle Skaarene fjernede og kastede i en Skraldespand. Men min Moder glædede sig for tidligt ved

sin List. Efter at have staaet betuttet et Øjeblik, gik der en Praas op for Drengen, og han udbrød »I Skallebøtte, Bedstefader.«

Som lille Dreng gik Viggo ganske op i min Faders Gerning, og hans Barnelege gik ud paa Efterligning af den. Han overværede derfor alle Ligbegængelser i Sognet. I Adelby var det Skik og Brug at føre Kisten med Liget, inden dette bleve bragt ind i Kirken, rundt omkring denne. I Spidsen bagved Kisten gik Præsten og Degnen syngende en Psalme. Saa kom Følget. Til dette sluttede Viggo sig. Naar Liget var bragt ind i Kirken, blev der paa Kisten anbragt en Kærte med Røgelse i Form af en Troldkælling, Kærten antændtes, og de vellugtende Røgelseskyer bredte sig over hele Kirkerummet. Antagelig stod denne Skik i Forbindelse med, at Ligene i tidligere Tider forbleve staaende i Hjemmet en Ugestid indtil Begravelsen, og derfor stundom navnlig i varme Sommerdage udbredte ilde Lugt i Kirken. Efter Præstens Tale blev Liget jordfæstet. Degnen sang en Psalme og alle Mandfolk i Følget — Kvinder overværede dengang ikke Begravelser — gave sig strax til at tilkaste Graven ved Hjælp af Spader, der til Følgets Afbenyttelse vare stukne i Jorden omkring Graven. Dette Ceremoniel havde udøvet en saadan Tiltrækning paa Viggo, at han en Dag havde hugget Hovedet af alle sine ny-

fødte Kaninunger, for at kunne begrave dem stands-mæssigt, hvad naturligvis paadrog ham alvorlige Skænd.

Min Fader, der yndede at have sine Børn omkring sig og vistnok af den Grund stundom har lagt for stærkt Beslag paa sine Bekendtes Gæstfrihed, kunde heller ikke modstaa Fristelsen til at tage Viggo med sig

Lyksborg Slot.

allevegne, hvilket ved en enkelt Lejlighed bragte min Fader i en højst pinefuld Situation. Der var Vakance i Præsteembedet i Lyksborg, og min Fader skulde en Søndag besørge Gudstjenesten i Slotskirken dér. I denne var Prædikestolen anbragt paa samme Maade som i Frederiksberg Kirke, altsaa lige ovenover Alteret. Da min Fader havde prædiket en kort Tid, hørte han Viggo, der var fulgt med ind i Kirken,

stavre op ad Trappen til Prædikestolen og bevæge sig videre op imod ham. For at forebygge Forstyrrelse af Gudstjenesten, vidste min Fader da ingen anden Udvej end at sparke bag ud efter Drengen. Han hørte denne styrte ned ad den stejle Trappe op til Prædikestolen, men min Fader fortsatte sin Prædiken, som om Intet var hændet. Heldigvis havde Viggo, belært af Sparket, opfattet, at han var paa gale Veje, og forholdt sig fuldstændig taus.

Da Viggo kom lidt frem i Aarene, blev han sendt til Herlufsholm Skole. Herfra besøgte han mig, medens jeg boede som Student i København, i sine Smaaferier. Jeg gjorde, hvad jeg kunde, for at more og opmuntre ham, stundom for meget, saaledes da jeg engang havde spenderet en Parketbillet paa ham til det kongelige Teater, men kun havde den Tort, at han til Forstyrrelse for sine Omgivelser faldt altfor grundigt i Søvn i Teatret, og saa længe han var hos mig, var det idel Glæde, men fortvivlet var Afskedsstunden. Han klyngede sig da op til mig, kyssede mig og var trøstesløs, saa at jeg ynkedes over ham og sikkert blev stærkere paa- virket af Medlidenhed, end heldigt var. I Skolen gik det ikke Viggo efter Ønske, forholdsvis tidligt blev han Oversidder i en Klasse, og jeg paa- virkede da Fader til at tage ham ud af Skolen og opgive Tanken om at lade ham studere.

Rigtigt har dette Raad vistnok ikke været. Jeg tror nu, at han vilde haft bedre af at blive ved Studierne og forberede sig til gejstlig Virksomhed. Han kom derefter i Bogense Borgerskole og blev efter Konfirmationen sat i Landmandslære.

Det viste sig dog temmelig hurtigt, at han ikke havde Chancer for at komme frem ad den Vej, og efter Samraad med min Søster og mig besluttede han sig da i Januar 1884 til at forsøge sin Lykke i Amerika, og om han end ikke har bragt det vidt derovre, saa synes han dog at føre en ret lykkelig Tilværelse der.

Da jeg en Søndagmorgen, medens Viggo var 12 Aar gammel laa i Bogense Præstegaard i Værelse sammen med ham, lagde jeg Mærke til, at han stirrede stift paa en Kirke af Pappmaché, der var anbragt ovenpaa et Skab i vort Soveværelse, og samtidig af alle Livsens Kræfter blæste en Melodi med Munden. Jeg trængte ind paa ham for at faa at vide, hvad der saa stærkt beskæftigede hans Tanker, og han, der er et skikkeligt og godt Menneske, betroede mig da, at han drømte om, at han spillede paa Orgel i den Kirke, han stirrede paa. Denne Drøm er bleven et Slags Forvarsel for ham. Som Landmand kom han ikke frem i Amerika. Han, der er musikalsk og trods sine, ialfald i tidligere Tider kluntede Land-

mandsfingre spillede smukt paa Klaver, ernærer sig om paa Landet i Syd Dakota ved at give Undervisning i Musik og som Organist i en norsk Kirke paa den Egn, hvor han boer. Vi korrespondere til

Min Broder Viggo Lassen
født 1857.

Stadighed med hinanden, og han har trods flere til ham rettede Opfordringer ikke villet vende tilbage til Danmark, hvilket jeg betragter som et Bevis for, at han befinder sig vel i Amerika, hvad jeg ogsaa har faaet bekræftet fra anden Side. Desværre har han arvet min Faders skrøbelige Helbred. Inden min Fader døde tog han, der

ikke havde Tillid til Viggos Fremtid, det Løfte af mig ikke at tabe Viggo af Syne, og jeg haaber, at min Broder og jeg fremdeles ville følge hinanden i Tankerne, om der end ikke er Udsigt til, at vi nogensinde mere ville mødes her i Livet.

Saa gik der atter ni Aar efter Viggos Fødsel, og jeg fik en Søster Ingeborg Lassen, som er født d. 29. Jan. 1866. Efter at have været Lærerinde i nogen Tid, blev hun gift med Birkedommer Evers i Antvorskov

Birk. Af dette Ægteskab er der to Børn, en Pige og en Dreng. Da min nævnte Søster blev født, var jeg altsaa 18 Aar og borte fra Hjemmet, saa at jeg kun havde Lejlighed til at se hende i nogle Ferier. Noget virkeligt Sødskendeforhold mellem os har paa Grund af den store Aldersforskel ikke kunnet udvikle sig, og Tiderne have heller ikke senere ført vore Veje nærmere sammen.

FEMTE KAPITEL

Skoletiden, Skolevejen og mine Lærere. Min Konfirmation.

EFTER at min Søster Poulina havde naaet det 5te Aar, fik hun en Lærerinde Frøken Caroline Nordberg, Datteren af Postmesteren i Nykøbing paa Mors. Da det morede mig at overvære Undervisningen, blev jeg efter mit eget ivrige Ønske inddragen under den, saa at jeg kan sige, at jeg allerede i tre Aars Alderen har begyndt min Skolegang, og senere i Livet har jeg hørt Frøken Nordberg gøre sig til af, at jeg allerede, da jeg var tre Aar, kunde gøre Rede for de vigtigste Købstæder i Danmark.

I Foraaret 1855 ved Skoleaarets Begyndelse kom jeg i Flensborg Latin- og Realskole.

I Begyndelsen, da Skoletiden var fra 8—12 og fra 2—4, var denne Skoletid lidt drøj for mig. Ved Middagstid Kl. 12 skulde jeg løbe de c. $\frac{3}{8}$ Mil hjem — Skolen laa et Stykke inde i Flensborg — sluge Maden i mig og igen være paa Skolen Kl. 2. Da Skoletiden efter nogle Aars Forløb blev samlet fra 8 til 2, vare

Forholdene vel ulige bedre for mig, men hele min lange Skoletid har jeg dog følt Skolevejen i Flensborg som en stor Byrde for mig.

Først skulde jeg paa min Vandring til Byen passere Adelby Kirkegaard, saa gik det over en langstrakt Mark, hvor Stien slyngede sig op til en temmelig høj Bakke, som det ved Vintertid, naar der var falden Sne, og navnlig naar det havde føget, var vanskeligt og til Tider næsten umuligt at passere. Stien dannede nemlig oppe paa Bakken en ret dyb Hulvej, paa den ene Side af den havde man et Gærde, paa den anden Side en ret stejl Skraaning op ad en Mark. Paa denne Hulvej lejrede Sneen sig under stærk Blæst naturligvis strax, undertiden saa dybt, at jeg maatte gaa Omveje over Markerne for at komme frem. Saa skulde jeg vandre over fire andre Marker, inden jeg naaede den yderste Gade i Flensborg, nemlig Sønder Hulvej. Naturligvis var Føret i det vaade Efteraar og om Vinteren daarligt, og om Foraaret paa en Maade værre endnu, ialfald mere drilagtigt, naar det frøs om Natten men tøede om Dagen til et væmmeligt Pløre. Det var forbausende, saa længe Vejret kunde holde sig i det Hjørne, og utroligt har jeg kunnet længes efter en rigtig blødende Foraarsregn, for at faa Frostene ud af Jorden.

Efterhaanden som Tiden skred frem, følte jeg

næsten Ulemperne ved min Skolevej i stigende Maa-
lestok. Den Tid kom efter nogle Aars Forløb, da jeg
føjte Lyst eller Trang til at tale med mine Skole-
kammerater efter Skoletidens Udløb, og saa maatte
jeg igen traske til Byen. Om Sommeren skulde jeg
svømme eller tage Bad. Saa gik det afsted til Svøm-
meplaaden, der laa ved den anden Ende af Flensborg
Havn omtrent $\frac{1}{2}$ Mil frem og $\frac{1}{2}$ Mil tilbage.

Endnu længere hen i Tiden trak mine Besøg hos
Kammeraterne senere og senere ud paa Aftenen eller
Natten. Trist var det da for mig at bryde op fra det
muntre Lag og vandre den lange ensomme bælgmørke
Vej ud til Adelby. Med lidt tungt Hjerte sagde jeg
Farvel til Kammeraterne og kravlede op ad den stejle
Angelbogade og Sønderhulvej, Lyset og Livet tog efter-
haanden af. Det blev mere og mere stille, og til Slut-
ning hørte jeg kun en enkelt Vægters langtrukne me-
lankolske Sang: »De Klok het Twølf slaan, Twølf is
de Klock.« Saa stod jeg i Bælgmørket ude paa Stien,
hvor det varede nogen Tid, inden jeg kunde orientere
mig i Mørket. Halvvejs til Adelby var der en Stente,
som jeg i mine yngre Dage ikke var videre glad ved
at passere i mørke Nætter.

I et derværende levende Hegn var der dannet en
smal Aabning, hvori der som Stente var rejst en høj
og bred, tilhugget Sten, som fyldte Aabningen saa

godt, at Kreaturer ikke kunde presse sig derigennem. Til Stenten skraanede Terrænet stærkt ned ad, og naar man kom fra Byen, var det umuligt at se, om der bagved det levende Hegn gemte sig Personer, og i selve Nedgangen var der saa mørkt, at jeg engang, lige før jeg passerede Stenten først saa sent fik Øje paa en rimeligvis fuld Person, der havde lagt sig tvers over Stien, saa jeg kun ved at springe til med Nød og Neppe slap over ham. I mine yngste Dage anvendte jeg den Forsigtighed altid at passere Nedgangen til Stenen i strakt Løb, der jo begunstigedes ved, at Terrænet var stærkt skraanende der, og paa det kritiske Sted var jeg altid belavet paa at ty til Harens Gevær. Hændte det sig saa, som det en enkelt Gang skete for mig, at jeg en sen Nat paa det farlige Sted mødte en Mand slæbende paa en Stige, fik Fantasien yderligere et frit Spillerum. Men saa havde jeg endnu Kirkegaarden tilbage! Egentlig overtroisk har jeg ingensinde været, skønt jeg mange Gange i min Barndom er bleven fyldt til Overmaal med Spøgelsehistorier, navnlig med de saakaldte Forvarsler, der synes at være en Specialitet i Slesvig, og desuden følte jeg det i min lidt ældre Alder som en virkelig Pligt for mig at vise Mod og Mandshjerte. Jeg kan da ogsaa med Sandhed sige, at jeg nogle Gange navnlig i Maaneskin har bevæget mig ind paa selve Kirke-

gaarden mellem Gravene for at iagttage Ting, der havde vakt min Opmærksomhed, f. Ex. et Stykke hvidt Papir, der viftede i Vinden. Men, som det tilstrækkeligt fremgaar af min Bekendelse, nogen Helt var jeg alligevel ikke, dertil var jeg for stærkt paa-virket af Situationen, ikke tilstrækkelig »unbefangen«, som man siger paa Tysk, og jeg følte det derfor mangan en Gang som en stor Lettelse for mig fra Kirkegaarden at komme ind paa Præstegaardens Ene-mærker og der høre min gamle Ven Lænkehunden Phylax fra Hundehuset først gø ad mig og derefter lydeligt fejre Genkendelsen med sin mod Brolægningen daskende Hale.

Da Skolevejen faldt mig saa kedsommelig, har jeg naturligvis mange Gange anmodet min Fader om at anskaffe en Nordbak til mig, men i denne Hensende var han ubønhørlig, og Grunden hertil var, at det, uagtet min Fader sad i et ret godt Embede, altid har knebet stærkt for ham at faa Pengene til at slaa til.

Sproget i Flensborg Skole var blandet; i den latin-ske Time undervistes der paa Dansk, i den græske paa Tysk, i Naturhistorie paa Dansk, i Geografi paa Tysk, i Geometri paa Dansk, i Algebra paa Tysk o. s. v., altsaa med nogenledes lige Ret for begge Sprog, i Religion var Valget af Sprog frit for hver

enkelt Discipel. Skolen maatte vistnok i det Hele betegnes som ganske god. Der gik Frasagn om, at de disciplinære Forhold umiddelbart efter Trearskrigen havde været forfærdelig slette. Man fortalte som Exempel, at en større Dreng, der af Læreren var bleven spurgt om, hvor Ceylon laa og havde følt sig fornærmet over at blive dattet af Læreren, havde spyttet Stenen af en Blomme, som han lige spiste paa, ud paa Landkortet og svaret: »Dor wo de Plum sid.« (Der, hvor Blommestenen sidder). Disse forvildede Forhold vare i ethvert Fald i min Tid forbi, og de disciplinære Forhold upaaklagelige. De danske Lærere, der skulde undervise paa Tysk vare som Regel dette Sprog mægtige. Om en bestemt Lærer fortaltes, at han skulde have sagt: »Wenn die Wind über das Wasser geht, so erkältet sie sich« og »Belgien ist in lauter Rundstücke geteilt,« men disse Historier vare vistnok opdigtede, saa meget er i altfald vist, at den Lærer, som man fortalte Historien om, i den Tid jeg gik i Skolen, overhovedet aldrig har undervist paa Tysk. Naturligvis kunde det hænde, at en eller anden danskfødt Lærer en sjælden Gang kunde gøre en lille Buk i Tysk, hvoraf der da af de Tyskfødte blev gjort stort Postyr. Saaledes erindrer jeg, at vor Lærer i Geografi Adjunkt C. Kjellerup, som ellers talte godt Tysk, engang kom for Skade at oversætte »Lotteriet«

med »die Lotterei«. Strax i en følgende Time spurgte saa en Tyskfødt en kyndig Lærer, om det virkelig paa Tysk hed »die Lotterei«, hvilket førte til, at Kjellerup i næste Time berettede, at hans »Lotterei« naturligvis skyldtes en ren lapsus linguæ.

Rektor for Flensborg Skole, Professor N. Simesen, var vistnok en velmenende Mand, men som en dygtig Lærer staar han ikke for mig. Han var Matematiker og havde faaet den uheldige Idé, at Geometriundervisningen skulde begynde med Trigonometri, og de geometriske Læresætninger bevises ad trigonometrisk Vej. I denne Henseende kom Flensborg Skole til at staa ene i Landet, og da jeg senere maatte skifte Skole, kom Rektors Undervisningsmaade til at staa mig temmelig dyrt, idet jeg umiddelbart før Examen artium maatte begynde forfra i Geometrien. Rektors egen Undervisning efter sin egen Methode var efter min Opfattelse ogsaa lidet belærende for os. Han gav os Opgaver, der i Reglen laa betydeligt over vor Horizont og som derfor kun en eller to Disciple i hele Klassen gav sig i Lag med at løse. Rektor saa i slige Tilfælde, at næsten hele Klassen sad ledig, men det faldt ham ikke ind at yde nogen Vejledning. Paa den Maade slæbte hele Timen sig hen i Ørkesløshed, og først Klokkens Kimen befriede Rektor og hans Disciple for den ufrivillige Lediggang.

Af Skolens Lærere var paa den Tid de klassiske Filologer de mest ansete, og jeg tror, at disse ogsaa selv saa lidt ned paa de andre Lærere. Jeg maa nu ogsaa indrømme, at Filologerne dengang stode for mig som de flinkeste Lærere. Den ældste af dem var Collaborator Chr. Thomsen, en lille ivrig Mand, der var frygtelig fordringsfuld med Hensyn til, hvad han krævede af Disciplene. Ved den mindste Fejl var han strax rede til at udslynge »es ist ja gar nicht præparirt«. Vi havde frygtelig Respekt for ham og erkyndigede os om Morgenen i de Klasser, hvor han allerede havde undervist, om hvorledes Humøret stod paa ham. Thomsen var svag af Helbred og maatte ret hyppig melde sig fra Undervisningen, hvad naturligvis var en sand Svir for os. Han havde sine Kæp- heste, ved mange latinske Gloser var det saaledes et staaende Spørgsmaal fra ham, »hvad er dette Ords oprindelige Betydning.« Jeg erindrer endnu den Dag idag, hvilket Spektakkel Thomsen gjorde en Dag, da hele Klassen blev Svar skyldig paa, hvilken Betydning Ordet »momentum« oprindeligt havde. Svaret skulde lyde »det, som sætter Vægtskaalen i Bevægelse«. Jo længere det varede med Svaret, desto mere blev vi manede ned i Afgrunden paa Grund af vor manglende Flid og Opmærksomhed. For mit eget Vedkommende kom jeg dog paa en ganske god Fod med

Thomsen. Jeg havde lært ham hans Kæpheste af, og da jeg havde en god Hukommelse, kunde jeg i Reglen besvare hans Spørgsmaal, saaledes at jeg endog engang havde den Tilfredsstillelse at faa berettet af mine Kammerater, at Thomsen en Dag, jeg var fraværende, og Klassen ikke havde kunnet besvare et af hans Spørgsmaal, havde udbrudt »jeg savner rigtignok Lassen,« hvilket naturligvis i høj Grad smigrede mig.

Efter Krigen 1864 kom Thomsen til i nogen Tid at undervise i Haderslev Læreres Skole, og jeg spurgte i den Anledning en Discipel fra denne Skole om, hvorledes det gik med Thomsen. Til min usigelige Forbauselse erfarede jeg da, at Thomsen, for hvis Timer vi næsten havde rystet, havde vist sig ligefrem umulig i Skolen, fordi han ikke kunde hævde Disciplinen. Hertil har maaske hans med Aarene voxende Svaghed bidraget — han døde temmelig tidligt —, men et Lod i Vægtskaalen hertil har sikkert ogsaa hans uheldige Introduktion i Klassen bidraget. Da han var kommen op paa Kathedret og skulde fremstille sig for Klassen, begyndte han nemlig med Ordene: »Mit Navn er Thomsen.« Denne fra de Fritz Jürgensenske Tegninger for enhver københavnsk Dreng noksom bekendte Replik fremkaldte strax en sand Jubel i Klassen, og Disciplinen lod sig paa den Dag ikke mere bringe i Ro, og da Drengene paa den Maade

havde erfaret, hvad der kunde bydes Thomsen, gik det desværre stadig nedad med Respekten for ham.

Den næste Filolog i Rækken af Flensborgs Lærere var Collaborator Chr. Rudolph Møller, der efter Krigen i København oprettede et Artiums Kursus, og ogsaa i nogen Tid har undervist som Adjunkt i Metropolitanskolen. Vi havde ham i Latin. Han var en sarkastisk Mand vistnok ikke lærd men begavet med en god sund Forstand. Jeg tror, at han paa mig personlig har haft en gavnlig Indflydelse ved hos mig at neddæmpe en vis Tilbøjelighed til at føle mig stor og vigtig. Han gav mig Øgenavnet »Prokuratoren«, hvilket iøvrigt ogsaa tyder paa, at han har haft Sands for nogle af mine Ejendommeligheder, min logiske Tankegang og min Tilbøjelighed til ikke at give efter for et godt Ord men holde fast paa et éngang indtaget Standpunkt.

Den yngste Filolog i Flensborg var Collaborator Christensen Schmidt, der i en meget tidlig Alder blev ansat som Collaborator eller Overlærer, som det her hedder, og saaledes gjorde stor Lykke.

Efter Krigen blev han ansat i Schneekloths Skole og har skaffet sig et anset Navn blandt Filologerne i Danmark. I Flensborg Skole begik han i ungdommelig Hidsighed en ret stor Fadæse: Han vilde ved at gennemprygle en hel Klasse for det meste voxne

Drenge, fremtvinge Oplysning om, hvem der ved en vis Lejlighed havde fløjtet i Klassen, hvad i Virkeligheden var ubekendt for alle andre end selve Malefikanten. Hans Gennempryglen af hele Klassen var derfor en haandgribelig Uretfærdighed, der tillige fik et latterligt Skær derved, at de fleste af Drengene var saa store og kraftige, at de med Lethed kunde bukke begge Ender sammen paa den lille og spinkle Christensen Schmidt. Dette skete en Lørdag, og da Schmidts Kræfter ved Gennembankningen af en temmelig stor Del af Klassen var blevne fuldstændig udtømte, sank hans Hænder magtesløse sammen, og han maatte til Moro for Klassen indskrænke sig til at bebude, at Resten af Pryglene vilde blive fordelt om Mandagen. Da jeg var i en ældre Klasse, var jeg ikke personlig interesseret i Pryglene, men hele Scenen havde naturligvis vakt en enorm Opsigt, og med en ikke ringe Spænding indfandt jeg mig derfor om Mandagen i Skolen for at erfare, hvorledes Sagen vilde spænde af. Der skete heldigvis intet remarkabelt mere. Forældrene havde i Mellemtiden blandet sig i Sagen, og Rektor ved sin Indgriben gjort Ende paa det bedrøvelige Optrin. Det er mig indtil Dato ubegribeligt, hvad der er gaaet af Schmidt. Paa Bunden af hans Sind maa der vel have ruget en ubændig Hidsighed, men den forstod han ellers at

beherske godt, var i det Hele vellidt i Skolen og en flink Lærer. Ved Gennemgangen af de græske Forfattere dvælede han ikke udelukkende ved det rent sproglige, men henledte ogsaa vor Opmærksomhed paa Skønhederne i det Læste og har aabenbart været begavet med en levende poetisk Sands. Engang oplæste han i nogle ledige Timer Goethes Herrmann und Dorothea for os paa en saadan Maade, at jeg har haft varig Glæde deraf gennem mit hele Liv. Schmidt var af dansk Herkomst, men han beherskede det tyske Sprog til Fuldkommenhed, ja talte endog et særlig smukt og smagfuldt Tysk, saaledes at vi alle, Danske eller Tyske, naar der opstod Strid mellem os om Udtalen af et eller andet tysk Ord, plejede at vælge Schmidt til Voldgiftsmand. Noget kunstlet kunde der dog maaske komme over hans Sprog ved hans Lyst til at anvende gammeltyske Ord, saaledes har jeg hundreder af Gange hørt ham slutte en Sætning med sin Yndlingsfrase »sintemal und all die weil.«

Undtagelsesvis var der i Flensborg Skole ogsaa repræsenteret den Slags Lærere, der kun betragtede Skolegerningen som et rent Levebrød, og ikke havde mindste Interesse for deres Elever, en Kategori, som jeg kun med største Uvillie tænker tilbage paa og

nødig vil beskæftige mine Tanker med eller fremdrage Navne paa.

Inden jeg forlader Lærerne i Flensborg vil jeg endnu nævne vor Lærer i Algebra Adjunkt I. A. Wulsten. Da jeg kom til København viste han min Kammerat Gustav Stemann og mig den Velvillie uden Vederlag at gennemgaa Geometrien med os, saaledes som den skulde kunnes i Danmark. For det uselviske Offer, han saaledes har bragt os, er jeg ham den Dag idag taknemlig, og jeg føler Trang til at sige dette, da jeg ved hans Død i en tidlig Alder forsømte at vise ham den sidste Ære ved at følge ham til Graven.

I Skolen kom jeg strax, vistnok i den første Uge jeg var der, op blandt de Øverste, og dette holdt sig hele Skoletiden igennem, saaledes at jeg i Aarenes Løb snarere kom højere op i Rækken end tilbage.

Jeg gjorde i Skolen den Erfaring, at man ikke maa være for rask med at stille et Barns Horoskop. Den Dreng, der i min Tid i første Klasse var en saa utvivlsom Dux, at Ingen kunde tænke paa at gøre ham Rangen stridig, sløjede i Løbet af en 4 à 5 Aar saa stærkt af, at han maatte tages ud af de studerende Klasser. Af mange andre har jeg hørt lignende Erfaringer fremdragne, men de Forældre, der have opvakte Børn, maa dog ikke lade sig forknytte heraf,

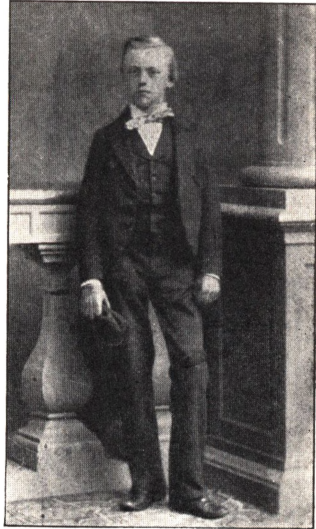
ti den normale Udvikling er dog vel nok, at de i tidlig Alder opvakte Børn bevare deres Opvakthed hele Livet igennem.

Hvert Aar gjorde Skolen ved Sommertid sin Skovtour, som i Reglen skete i Vogne til Lyksborg Skove, en enkelt Gang med Dampskib til Graasteen. Paa Skovtourene legedes der altid Røver og Soldat, og som selvskreven Høvding for Røverne, fungerede ifølge Disciplenes Valg altid den omtalte Adjunkt Kjellerup, der efter Krigen forflyttedes til Sorø Akademi. Vi valgte Kjellerup, fordi han blandt Disciplene havde Ord for at være i Besiddelse af store legemlige Kræfter. Han var ogsaa en flink Mand, men jeg maa tilstaa, at han i Skolen for bestandig havde fordærvet sit Forhold til mig. I en Naturhistorietime spurgte han mig, om jeg kendte noget til Rabarberrod, og da jeg benægtede dette, ytrede han, der havde lagt Mærke til min Faders stundom sygelige Udseende: »Da ser Din Fader ellers nok ud til at kende Rabarberrod.« Klassen lo pligt-skyldigst af Vittigheden. Dette, at han saaledes vilde gøre min Fader til Genstand for Latter, fordi han var syg, kunde jeg aldrig glemme ham for.

Foruden Røver og Soldat dyrkede vi paa vore Skovtoure forskellige Lege navnlig Væddeløb med eller uden Sække. Jeg udmærkede mig ikke ved

disse Lege paa anden Maade end ved at vise mig som den hurtigste Løber i de Hold, hvori jeg deltog og vinde de udsatte Præmier. Desuden har jeg været ret behændig i Brydning, saa at jeg i Skolen en Tid lang ikke kunde kastes selv af Disciple, der var større og langt kraftigere byggede end jeg. Dette maa, hvad jeg gerne kan fortælle her, i Tidernes Løb have avlet en Slags Højhedsvanvid hos mig. Som Student hændte det mig nemlig, at jeg i en ledig Time hos vor juridiske Manduktør, spurgte en Kammerat af mig, den nu afdøde forhenværende Byfoged i Skjelskør Fabricius, om han kunde kaste mig. Han, der var en stor og stærktbygget Mand paa sine tre Alen, erklærede sig beredt dertil, løftede mig ved begge mine Skuldre højt op i Luften, svingede mig rundt, saaledes at mit Legeme beskrev en vandret Stilling og lagde mig nok saa pænt ned paa Gulvet. Uheldigvis var jeg undervejs stødt mod et Stolben og havde læderet Achilleshælen, saaledes at jeg i nogen Tid maatte holde Sengen. Saaledes erfarede jeg, at Hovmod staar for Fald. Den rare og godmodige Fabricius var meget ked over det Passerede, uagtet han var ganske skyldfri, og jeg kun havde faaet, hvad jeg fortjente. Senere har jeg aldrig givet mig af med at prale af mine Kræfter eller min Behændighed.

I Marts Maaned 1862 blev jeg konfirmeret af min Fader i Adelby Kirke. Nogen Forandring i mine Forhold og Planer skete ikke derved. Jeg var allerede dengang fast bestemt paa at ville studere Retsvidenskab. En stiltiende Indflydelse i denne Henseende har vel nok min Fader udøvet paa mig, men jeg syntes selv, at de unge juridiske Embedsmænd i Flensborg, særlig de, der vare ansatte ved Appellationsretten i Flensborg altsaa Slesvigs Højesteret, indtog den mest misundelsesværdige Stilling. Mit specielle Maal var derfor allerede dengang at blive Appellationsretsraad i Flensborg, og de Udtalelser, der faldt fra andre Sider om mine Evner, bestyrkede mig i mit Forsæt.

Jeg selv i Konfirmationsalderen.

Efter Konfirmationen lod min Fader mig i høj Grad have frie Hænder og underkastede mig saa at sige ikke i nogen Henseende Kontrol. Efter mit eget

Ønske fik jeg mit eget Sovekammer anvist i en ret ensom liggende Del af Præstegaarden. Denne Forandring kostede mig i Virkeligheden en ikke ringe Overvindelse, men jeg syntes, at jeg skulde vise mig som en Mand, om end Ensomheden til Tider kunde trykke mig temmelig stærkt. Aldrig glemmer jeg saaledes den Uhygge, der i den første Tid, jeg laa alene, greb mig en Nat, da jeg vaagnede i mit Værelse med Følelsen af, at to Tyve vare brudte ind til mig, sværtede i Ansigtet for at gøre sig ukendelige. Aldrig hverken før eller siden har jeg drømt saa livagtigt som den Nat, og det varede mærkværdigt længe, inden jeg kunde besinde mig paa, at det Hele kun var en ond Drøm og komme mig af Forskrækkelsen.

Mit Sovekammers Beliggenhed medførte, at jeg kunde komme og gaa om Aftenen eller Natten uden at blive bemærket. Heller ikke med Hensyn til Tobaksrygningen blev der paalagt mig nogen Tvang. Desværre var jeg i en altfor tidlig Alder — i Modsetning til min Fader — forfalden til Tobak, hvori min Bedstefader vel havde haft nogen Skyld, idet han nok kunde lide, at jeg stoppede og tændte hans Piber eller Cigarer, hvorved jeg i smaa Doser vænnedes saaledes til Giften, at jeg ingensinde har følt de Ubehageligheder, som en første Rygning ellers plejer at fremkalde.

Min Frihed til at komme og gaa efter eget Tykke benyttede jeg mig af i en udstrakt Maalestok. I Reglen bestod min Samværen med Kammeraterne kun i hyggelig Passiar, men stundom gik vi ogsaa paa Beværtninger bl. A. for at spille Billard. Dette blev ogsaa bemærket af vore Lærere, idet Skolens Rektor engang spurgte min Fader, om han vidste, at jeg spillede Billard paa Beværtninger. Jeg maa dog tilføje, at dette Spil er sket i meget ringe Omfang, og nogen Fare for, at jeg skulde forfalde til Spillet, har der aldrig været, dertil vare mine Evner for Billardspillet altfor ringe. Jeg vil dog ikke lægge Skjul paa, at min ubundne Frihed engang var stærkt paa Vej til at føre mig paa Glatis. En Klassekammerat af mig, Jacobsen, et Par Aar ældre end jeg, Søn af en velstaaende Bonde i Boldixum paa Øen Før, havde faaet Besøg i Flensborg af en Fætter paa en Snes Aar fra samme Landsby paa Før. Han blev boende nogle Dage hos Jacobsen og kom i Selskab der med nogle kaade tysksindede Primanere fra Flensborg Skole. Jacobsen var efterhaanden bleven ked af Fætteren, og de to Primanere havde fattet Uvillie mod denne, fordi han mange Gange havde ladet sig traktere af dem, uden at gøre mindste Mine til at gøre Gengæld, uagtet han var Søn af velstaaende Forældre og fra Hjemmet var godt beslaaet med Penge. De to Pri-

manere besluttede derfor at skaffe sig af med den byrdefulde Fyr og udfærdigede i dette Øjemed et falsk Brev, der udgav sig for at hidrøre fra Politimesteren i Flensborg. I Brevet meddeltes, at Fætteren ved sine politiske »Umtriebe« havde tildraget sig Politiets Opmærksomhed, og det paabødes ham inden 24 Timer at forlade Flensborg. Da jeg en Søndag Eftermiddag tilfældig kom i Besøg hos min gode Ven Jacobsen, traf jeg de Sammensvorne i en tilsyneladende oprørt Sindsstemning over det forfærdelige Brev fra Politimesteren. Jeg blev straks trukket til Side af de Sammensvorne og indtrængende af dem anmodet om ikke at fordærve Spasen for dem. Jeg syntes afgjort ikke om Situationen, men overfor de to Primanere, som var betydeligt ældre end jeg og stod ligefor deres Studentereksamen, turde jeg ikke remonstrere og kan derfor ikke frikende mig for stiltiende at have deltaget i Bedraget. Dette lykkedes iøvrigt til Punkt og Prikke, og inden 24 Timer havde Fætteren forladt Flensborg. Naar jeg nu tænker over Sagen, finder jeg nok, at Fætteren maa have været en ualmindelig Torsk, men fordømmer selvfølgelig min Optræden, der i en senere Sommer ogsaa var nærved at paadrage mig en Dragt Prygl fra den narrede Fætters Side.

Af mine Kammerater fra Flensborg Skole maa jeg først og fremmest nævne de to Brødre Stemann, til hvilke jeg saa at sige hele mit Liv igennem har staaet i nært Forhold. Den ældste af Brødrene, Julius, blev Kontorchef i Kultusministeriet og døde efter nogen Tids Sygdom i Aaret 1910. Den yngre Broder, Gustav, er Stiftamtmand i Ribe og Kammerherre og lever endnu i Velgaaende. De vare Sønner af den højt ansete Jurist Gehejmeraad Stemann, der var Præsident for den slesvigske Højesteret. Han med sin Familie havde Embedsbolig i Regeringsbygningen i Flensborg, og af den Grund saa vi med særlig Respekt paa Stemanns. Stillingen førte nemlig med sig, at Frederik VII, naar Kongen og Grevinden om Natten tog Ophold i Flensborg, havde Natteleje hos Stemanns, og dette var en meget højtidelig Begivenhed for Alle i Flensborg. Hele Fortouget udenfor Stemanns oplystes ved saadan Lejligheder af en lang Række Begfakler, der ved Røgen, Ilden og den ejendommelige Lugt, som den brændende Beg udbredte, hensatte os i den festligste Stemning. En af de sidste Gange, Kongen og Grevinden gæstede Stemanns, havde Kongen, som jo var en meget svær Mand, iøvrigt det ejendommelige Uheld, at Sengen knækkede sammen med ham. Dagen efter indfandt den af Bor-

gerrepræsentationen i Flensborg valgte Borgmesters Frue sig for at gøre Kongen og Grevinden sin Opvartning, og Kongen kunde da ikke dy sig for at berette Borgmesterfruen om sit Uheld, hvortil hun, der var en jævn Dame, udbrød »Gott, fiel die Gräfin auch mit«. Enhver, der har kendt Frederik den VII, vil vide, hvilken Lykke dette Spørgsmaal maa have gjort hos Kongen¹).

En Elev, der ikke var saa lidt ældre end jeg, men dog ikke ældre, end at vi i et Par Aar have gaaet i Skole sammen, var den som Politiker og Jurist højt ansete Professor, Dr. jur. Henning Matzen.

Hans Forældre boede i den tarvelige lille Landsby »Kors« lige i Nærheden af Adelby Kirke og er i

¹) Til samme Borgmesters Familie knytter der sig en anden lille, iøvrigt fuldstændig sand Anekdote. Borgmesteren havde flere smukke Døtre, til hvilke der blev gjort Kur af forskellige unge Embedsmænd i Flensborg. En Dag kom der et Frierbrev til den ældste af Døtrene. Uheldigvis var Underskriften saa utydelig, at hverken Datteren eller de øvrige Medlemmer af Familien kunde tyde den. De vidste da ingen anden Udvej end at henvende sig til Herredsfogden i Husby Herred, der boede i Hus sammen med Borgmesteren. Han løste Opgaven med Lethed, da Frieren var en nær Bekendt af ham, men en Skælm maa Herredsfogden have været og Diskretion har neppe hørt til hans stærke Sider, da Historien blev almindelig bekendt, hvad forresten ikke var saa slemt endda, da Frieren, en anset Embedslæge, fik Ja paa sit Frieri og senere i mange Aar har levet i en Provinsby i Kongeriget med sin Brud fra Flensborg.

denne Tid adskillige Gange kommen i Præstegaarden. Faderen var en gammel næsten stokdøv Væver. Moderen en livlig og opvakt Kvinde, der vistnok var et Pokkers godt Hovede. Henning Matzen havde en Halvbroder, som var en halv Snes Aar ældre end han, den senere ogsaa i Danmark bekendte Skoleinspektør Matz Matzen. Denne sørgede med personlig stor Opofrelse for sin unge Broders Opdragelse.

Henning Matzen var en højtbegavet og flittig Skolediscipel, altid pyntelig at se til i Klædedragt med et frit og vindende Væsen. Forholdet mellem ham og Forældrene var meget smukt.

Da Faderen døde, og Henning som Professor levede som Ungkarl i København, sørgede han for, at Moderen kom i Huset hos ham og forestod hans Husholdning. Man véd, hvor ømfindtlige Børn, der have hævet sig over deres Forældres Stand og Kaar, kunne være ved at vedkende sig deres Oprindelse. Af Sligt var der ikke Spor hos Matzen. Han kunde have ladet Moderen blive i Slesvig og sørget for hendes Fornødenheder dér, men han undte hende, hvad han, uden Tanke paa sig selv, ansaa for det bedste for hende og fandt sig taalmodigt i hendes Husholdning og Indretning af Hjemmet, skøndt hendes Foranstaltninger i begge Henseender kom i stærk Strid med hans i Tidens Løb erhvervede Livsvaner.

Jeg for min Del syntes, at det vilde have været fornuftigere af ham at lade den gamle Kone, der i sine Tanker stadig vedblev at leve i Slesvig, blive derovre fremfor at flytte hende over i den hende ganske ubekendte Verden her.

En Morgen, jeg ringede paa Professor Matzens Dør, lukkede Moderen mig op og udbrød, da hun saa mig »Hvad siger De nu, Lassen, Madam Clausen er død«. Madam Clausen var en Gaardmandskone i Adelby Sogn, hvis Tilværelse forlængst var gleden ud af min Erindring, og det kneb derfor for mig at bevare Alvoren og udbryde »Nej virkelig!«

For gamle Fru Matzen kom Sønnen i lange Tider ikke ud over det Stadium at være andet end hendes dumme Dreng. Professorstillingen hjalp ham ikke ud over dette Moderens Syn. Først da han blev Landstingsmand begyndte hun at faa Respekt for ham, og spurgte om Morgenen med Selvfølelse Pigen »Skal Professoren idag in den Landesthing«.

Matzen var, hvad man paa Tysk kalder en i høj Grad »freigebig« Natur, og der er utvivlsomt saare Mange, der have nydt godt af hans Gavnildhed og Godgørenhed. Han var ogsaa meget gæstfri og gav splendide Middage for sine Bekendte, og som Formand for Landstinget tillige repræsentative Middage for Politikere og andre Honorationes. Han vidste

ikke, hvor godt han skulde gøre det for sine Gæster. Skulde man anvende nogen Kritik overfor hans Gæstfrihed, maatte det være, at han var lidt for tilbøjelig til at opmuntre sine Gæster til at nyde af Bordets Glæder, hvilket ikke var uden Fare, naar det drejede sig om fine Vine og udsøgte Cognakker.

Selvfølgelig blev Matzen selv bedt ud i en overvældende Maalestok. Jeg erindrer engang langt ind i Aaret vistnok i Slutningen af Februar af hans Mund tilfældig at have erfaret, at han siden den foregaaende Juleaften havde været i Middagsselskab hver eneste Dag. Dette i Forbindelse med hans agitatoriske Virksomhed som Politiker og hans Deltagelse i de mange festlige Sammenkomster med Vælgerne bidrog sikkert i væsentlig Grad til at ødelægge hans fra Naturens Haand bomstærke Natur.

Hans Arbejdsevne var, da han stod i sin Mandomskraft, ligefrem utrolig. En Formiddag, da han til Universitetets 400 aarige Jubilæum arbejdede paa sin Fremstilling af Universitetets Retshistorie, kom jeg engang op til ham og hørte da af Broderen, at Professoren ved Frokosten havde klaget over Hovedpine, ved hvilken Lejlighed jeg fik at vide, at han uafbrudt havde arbejdet siden den foregaaende Dags tidlige Morgen, derefter hele Dagen igennem, derpaa hele Natten med, og videre den følgende Morgen ind-

til Frokosttid, altsaa saadan noget som 26 Timer i et Træk uden Afbrydelse. Intet Under, at Matzen under disse Omstændigheder blev angreben af den Brightske Sygdom.

Overfor mig bevarede Henning Matzen saavel som hans Broder de gamle venskabelige Følelser fra Ungdommen af.

Begge Brødre vare ved deres Død gifte, Professoren blev dette først henimod Slutningen af sit Liv. Ingen af dem har efterladt sig Børn, men, som deres gamle Moder fra sit overlegne Standpunkt engang sagde, da jeg overfor hende beklagede, at der ikke var kommen Børn hos Skoleinspektøren: »Aa, hvad! Lassen, der er jo Børn nok i Verden«.

Professorens Frue vaagede med stor Nidkærhed over sin Mands svækkede Helbred, og det har i sin Tid gjort mig meget ondt, at jeg kort Tid før hendes Mands Død er kommen til at handle vistnok meget imod hendes Villie og Ønsker. Matzen og jeg vare begge Medlemmer af Rigsretten under den sidste Rigsretssag, jeg som Formand og Matzen som Næstformand, saaledes at vi to gamle Flensborgere altsaa kom til at beklæde Præsidiets i Rigsretten. Efterat Rigsretten havde holdt Møde en Fredag, og der var Fridag om Lørdagen, kom der den følgende Søndag Telegram til mig i Rungsted, hvor jeg laa paa Landet

— om jeg husker ret var Telegrammet afsendt af Landstingsmand Holger Petersen — gaaende ud paa, at Matzen havde faaet et Anfald af sin Sygdom, og med Anmodning til mig om foreløbig at udsætte Rigsrettens Møder. Da jeg vidste, hvor haabløs Matzens Sygdom var, og frygtede for, at en Udsættelse vilde føre til, at Hovedforhandlingen for Rigsretten maatte begynde forfra — ifølge Rigsretslovens § 69 vilde dette blive Tilfældet, hvis Mødet ikke blev genoptaget senest om Tirsdagen — turde jeg ikke risikere at efterkomme Anmodningen. Jeg ventede bestemt, at Professor Matzen som Følge heraf vilde blive borte og definitivt træde ud af Rigsretten, hvilket under de forhaandenværende Forhold ikke vilde have afstedkommet væsentlige Ulemper eller medført nogen Realitetsforandring i den ventede Afgørelse. Matzen gav imidlertid trods Sygdommen, samvittighedsfuld indtil Døden, Møde om Mandagen og beklædte senere Retten med Nidkærhed og Dygtighed, saa at man slet ikke mærkede noget til hans Sygdom, og Rigsrettens Dom blev derfor uden nogen Afbrydelse afsagt d. 17. Juni 1910. Først d. 18. Juli 1910 naaede Døden Henning Matzen.

Den af mig tidligere omtalte Skolekammerat Jakobsen havde fra Begyndelsen af danske Sympatier. Da vi efter Krigens Udbrud tog til København, rejste

derfor Jakobsen med os og boede nogen Tid hos os. Dette varede dog ikke længe, vistnok kun nogle faa Uger. Det gik nemlig hurtigt op for Slesvigerne, fra hvilken Kant Vinden blæste, og at Udsigterne for den danske Sag vare yderst slette. Jakobsen blev derfor kaldt hjem af sine Forældre, og efterat han havde forladt os, har jeg ikke senere hørt et eneste Ord om ham og ved derfor ikke engang, om han lever eller er død.

I et nært Forhold har jeg i mine unge Dage og en lang Tid af mit senere Liv staaet til min gamle Skolekammerat Christian Jürgensen. Hans Fader var fra Flensborg men blev nogle Aar før Krigen forflyttet som Toldkontrolør til København, og Sønnen sat i den v. Westenske Skole. Vor Omgang blev saaledes afbrudt, men atter genoptagen da jeg kort efter kom til København, hvor vi begge bleve Studenter i 1865. I den Jürgensenske Familie har jeg derefter senere gennem mange Aar nydt megen Gæstfrihed og kom der i mine yngre Dage vistnok et Par Gange om Ugen. Det var et meget musikalsk Hjem, Christian Jürgensen havde selv en meget smuk Baryton, og Huset var et Samlingssted for adskillige opvakte og disputerelystne unge Mennesker. Bølgerne gik under vore Disputer ofte meget højt, og det hændte grumme ofte, at vi først skiltes fra hinanden langt ud paa

Natten. Saare taalmodigt hørte isaafald den elskværdige Kontrolør paa os, indtil han, der stod tidlig op om Morgenen, ud paa Natten overvældedes af Træthed og vækkedes ved sin egen Snorken, i hvilket Tilfælde han havde den Vane at give sig til at hoste kraftigt, for paa den Maade at skjule, hvor han havde været henne. I vort senere Liv bleve Christian Jürgensen og jeg skilte meget fra hinanden ved vore forskellige Studier. Min gamle Ven studerede Medicin og er bleven en bekendt Mavelæge, er Professor og Dr. med. Han er gift med en musikalsk og kundskabsrig Dame, der gaar op i Mandens Interesser, og de leve i et lykkeligt Samliv med hinanden.

Af mine Klassekammerater skal jeg endnu kun nævne Kaftan, ikke fordi han paa nogen Maade har staaet mig nær, men fordi han senere er kommen til at spille en vis Rolle under det tyske Regimente som Biskop for Slesvig. Særlig sympatisk var han mig egentlig ikke i Skoletiden. Han var ikke nogen aaben og meddelsom Natur, men holdt sig meget for sig selv, hvilket dog maaske har været begrundet i, at Moderen som Præsteenke har levet i smaa Kaar. Han var tysk i Sind og Skind. Det er der jo ikke noget at sige til, men det specifik nordtyske eller preussiske Væsen tiltaler nu engang ikke os Danske. Hans største Glæde var at holde Foredrag eller de-

klamere, hvilket skete i en hastemt for enhver Humor blottet Tone. Som en særlig begavet Elev kunde Kaftan efter mit Skøn neppe betegnes, men han passede sine Ting, var stræbsom og flittig. Hvad der var det mindst elskværdige hos ham var, at han som Dreng led under en ubændig Hidsighed. Jeg har flere Gange set ham ude af sig selv af Raseri med sine lange Haar flagrende vildt omkring sit Hovede. Forhaabentlig har han i sine ældre Aar faaet Bugt med sin Hidsighed. Undertiden har jeg faaet Indtryk af, at han i nogen Grad har beflittet sig paa Besindighed i Forholdet mellem Danske og Tyske, og maaske har saa ogsaa i andre Henseender Besindigheden faaet Overtaget hos ham.

SJETTE KAPITEL

Min Søster Poulines Fødselsdag. Min Forelskelse. Mine Udflugter fra Adelby. Vor Omgangskreds.

AF alle de mange skønne Sommerdage, jeg har oplevet i Adelby, er der ingen, der staar i et saa gyldent Skær for mig som min Søsters Fødselsdag den 9. Juni. Naturen er jo paa denne Tid af Aaret iført sin fejreste Pragt. Alle Træer selv de sendrægtige Aske- og Egetræer ere sprungne ud, Bøgetræerne møde i deres bedaarende lysegrønne Dragter; Frugttræerne og de mangfoldige Buskvæxter, der i Forsommeren give vore Haver deres Præg, Syrener, Guldregn, Blaaregn og hvad de alle hedde, bugne i deres Fylde. Samtidig bereder man sig til at nyde Sommerens mere solide Glæder, de friske Asparges, de nye Kartoffler, Jordbærrene, der begynde at blive røde og enkeltvis kunne plukkes. Selve det at drage Aande i den friske og lune Luft, er en Vellyst ovenpaa den lange Vinterdvale. Alle Mennesker, som ikke

hjem søges af Sorger, se ogsaa paa den Tid af Aaret saa oplivede og glade ud og klæde sig derefter. Kvinderne ombytte de mørke og triste Dragter med lysende og straalende Farver, om end dette i min Ungdom ikke skete saa konsekvent som nutildags, ti i fordums Dage resignerede ialfald de gifte Koner i en langt tidligere Alder end nutildags.

Min Søster plejede paa sin Fødselsdag at samle sine mange Veninder allerede tidligt paa Formiddagen, og i mine senere Aar, da Sandsen for kvindelig Ynde var vaagnet hos mig, frydede jeg mig allerede i Skolen til at komme hjem. Min første Vandring gjaldt vort Loft, fra hvis østre Gavlvinduer jeg, selv uset, havde fri Udsigt over vor Have, hvor Legen mellem de unge Piger allerede plejede at være begyndt, naar jeg kom hjem fra Skolen.

Blandt min Søsters Veninder var der adskillige smukke Piger. Først vil jeg nævne hendes trofaste Veninde gennem alle de Aar, min Søster levede, Fanny Kastrup, Datter af Udgiveren af det paa Tysk redigerede men dansksindede Blad »Flensburger Zeitung«, Bogtrykker Kastrup. Hun blev i en tidlig Alder forældreløs og tilbragte meget af sin Tid, ofte Uger af Gangen, i Adelby Præstegaard. Kort efter Krigen 1864 blev hun i en ung Alder gift i Christiania med en velstillet norsk Forretningsmand Grosserer Bjelke, og

er nu efter dennes Død Familiemoder for en stor Flok Børn, Svigerbørn og Børnebørn, hvoriblandt adskillige, der nyde et anset Navn i Norge. Hun har nu passeret Støvets Aar, men har karsk i Sind og Tanke til Stadighed bevaret sine danske Sympatier og Medfølelsen for de danske Sønderjyder. Vi have hidindtil set hinanden omtrent hvert Aar.

Maatte dette være os beskaaret en Stund endnu!

Den første Pris for Ynde og Skønhed maatte jeg dog blandt min Søsters Veninder tilkende Constance Eleonora Marie Juhl, Datter af Toldkasserer i Flensborg Justitsraad Peter Juhl. Jeg syntes, at jeg aldrig før havde set en saa smuk Fremtoning som hende, og det endte da ogsaa med, at jeg blev alvorlig forelsket i hende. Efter Krigen flyttede Juhls til København, og da jeg vedblev at komme i deres Hjem, blev Resultatet, at Constance og jeg allerede i December 1866 bleve hemmelig forlovede med hinanden. Constance var født d. 30. Dec. 1845, altsaa 2 Aar ældre end jeg — en Aldersforskel, som iøvrigt Ingen skulde ane, idet hun, indtil sin sidste dødelige Sygdom, i en sjelden Grad bevarede sit ungdommelige Udseende.

Constance var ikke blot en ualmindelig smuk Pige, men hun var tillige en fix og ferm Kvinde. Jeg vil ikke netop paastaa, at hun som Mark Twains

Moder har forstaaet at lave sine gamle Galocher om til en ny Vinterhat, men hun havde dog Evner, der gik i denne Retning. Sine Kostumer og Dragter skar hun selv til og syede dem, og det har i Tidernes Løb været af en betydelig økonomisk Værdi for mig, at min Hustru forstod at klæde sig selv og samtidig at se fix ud og være paa Moden. Jeg har nemlig gennem hele mit Liv gaaet Embedsvejen, men, som det hedder i Visen »den Profit er smal«. Adræt var min Hustru tillige i høj Grad. Ingen kunde som hun træde Dandsen eller overgaa hende i Lethed og Ynde!

Den første større Udflugt, jeg foretog fra Adelby paa egen Haand, gjaldt min Faders Hjemstavnsø Als. Jeg var meget lille den Gang neppe mere end 5 a 6 Aar. Jeg blev i Flensborg puttet op paa en tung Fragtvogn og anbefalet til Kudskens Varetægt. Saa gik det ud ad Chausséen ad Sønderborg til.

Man gør sig neppe nogen Forestilling om, hvor trivial en saadan Vognkørsel var. Der kørtes hele Tiden kun Skridt for Skridt, og der blev bedet ved hver eneste Kro paa den lange Vej, i Reglen endog i meget lang Tid hvert eneste Sted.

Jeg skulde besøge min Tante paa Als, der dengang med sin Mand og to Børn boede i Asserballe.

Fra Touren mindes jeg endnu Degnen Kærbølling og hans af Herman Bang senere besungne Datter Tine.

Et temmelig dybt og varigt Indtryk gjorde dengang paa mig et simpelt Billede, der hang i Kærbøllings Dagligstue, og som sikkert endnu hænger mange Steder omkring paa Landet. Det forestillede de forskellige Menneskealdre ordnede trinvis i en stor Pyramide fra den spæde Barndom opad til den kraftigste Mandsalder og derefter igen nedad til den afældige Alderdom. Dette i og for sig ret triste Billede paa Livets Ubestandighed var nok egnet til at gøre Indtryk paa et modtageligt Sind, saa at det stadig har bevaret sig i min Erindring.

I Asserballe besøgte jeg Præstefamilien, Herman Bangs Forældre. Fruen staar for mig som en yndig Kvinde, der legede paa den elskværdigste Maade med mig og sine smaa Børn, saa at hun ligefrem gjorde Indtryk paa mit unge Hjerte, jeg tør næsten sige maaske det første Indtryk mit Hjerte overhovedet har modtaget af kvindelig Uimodstaaelighed. En morsom lille Erindring fik jeg om hende ved af hende at lære Skorstensfejerlegen, som jeg endnu mange Aar efter har drevet med flere andre Børn. Pastor Bang var en taus og trist Mand, der gik rask gennem det Værelse, hvori vi opholdt os, ind til sit eget Værelse, uden at vexle et Ord med os eller skænke os nogen Opmærksomhed. Herman Bang saa jeg

ikke noget til af den gode Grund, at han dengang ikke var født endnu.

Min Tante elskede mig fra min tidligste Barndom og havde opdraget sine to Stedsønner, der vare omtrent jevnaldrende med mig, til at vise mig den største Venlighed og Elskværdighed, saa at jeg under Opholdet i Asserballe følte mig som Kæledægge for mine Omgivelser og naturligvis befandt mig vel derved.

Min næste Udflugt skete ligeledes paa egen Haand til Als, men denne Gang med Dampskib til Sønderborg. Til Fortæring havde min Fader medgivet mig 1 Mark, altsaa 33 Øre, og om min Ungdommelighed vidner tilstrækkeligt, at jeg for denne Mark købte min Livret Mandler og Rosiner. Jeg købte disse af Dampskibsopvarteren og maa være bleven grovelig snydt af ham, ti jeg fik kun et Par tørre Rosiner og nogle faa Mandler, hvilke sidste dog smagte mig fortræffeligt men unægtelig smagte efter mere. Stor var min Forbauselse over, at man fik saa lidt for Pengene!

Efter at mine Forældre vare komne til Slesvig, varede det naturligvis ikke længe, inden de aflagde Besøg hos min Faders Ungdomsven og tidligere Kontubernal paa Regensen, Provst Karstensen. Vistnok allerede i Begyndelsen af Halvtredserne vare vi i Besøg i Dybbøl Præstegaard.

Provsten var en gæstfri og gemytlig Præstemand,

fuld af Spøg og Humor og i sjelden Grad elsket af alle dem, han kom i Berøring med. Han var ogsaa begavet med en fornøjelig digterisk Aare. En Sang, han har skrevet til Ære for sit snevrere Fædreland, Øen Als — Provsten var som tidligere anført Søn af en Bonde i Kjær By — er bleven til en Slags Nationalsang for Øen og synges der endnu den Dag idag. En anden Sang af ham er bleven bekendt vistnok over hele Danmark og vidner om hans humoristiske Sands, nemlig »Længe nok har jeg Bondepige været«. I mine unge Dage blev den sunget meget, men kendes maaske knap af Ungdommen nu-tildags.

Provstinden var ogsaa et poetisk Gemyt. Hun, der en Tid havde været opdraget i et svensk Hjem, glædede os ofte navnlig ved at foredrage Bellmannske Sange, til hvilke hun akkompagnerede sig paa Guitar. Til stor Moro for os var Provstindens Hund Pernille, af Race en Rottehund, der inde i Stuerne næsten altid gik paa Bagbenene for at tigge Lækkerbidskener. Ved særlige højtidelige Lejligheder blev den iført en rød Dragt med Liv og Skørter, og medens Provstinden sang »Har De læst den Berlingske Avis eller har De hørt det, at en Hertug i Paris o. s. v.« dandsede Pernille nok saa utrætteligt omkring i Værelset for os. Sønnen, min senere Svoger Jens Karstensen,

var paa den Tid ikke hjemme men boede i Haderslev, hvor han gik i Skole.

Under Opholdet i Dybbøl havde jeg den Glæde, ved at rode i Gruset paa Præstegaardens Gaardsplads, at finde en Geværkugle, der havde fundet Hvile i Gruset der efter en af Kampene paa Dybbølbanke. Jeg var overstadig lykkelig over den, som jeg vilde opbevare til dyrebar Erindring for mig selv, men neppe havde jeg publiceret mit Fund, før en tilstedeværende bjærgsom Dame fra København anmodede mig om at afstaa det til hende, og da de andre nærværende Damer strax trængte ind paa mig for at faa mig til at afstaa Kuglen, maatte jeg bide i det sure Æble. Endnu tænker jeg ikke uden Uvillie paa den Dame, der ikke kunde lade den lille Dreng beholde sin Skat, som han var saa lykkelig over¹⁾.

Fra Dybbøl blev Provst Karstensen forflyttet som første Præst til Broager, og da Provstens derved kom

¹⁾ Om den patriotiske Harmen i Treaarskrigen kan i Parenthes bemærket vidnes, at der i Gæsteværelset i Dybbøl Præstegaard fandtes en Kammerpote, i hvis Bund der var afbildet Hertugen af Augustenborg og Prinsen af Noer med Underskriften:

»Her ser I to Forrædere tilvisse,
 »Derfor nu ogsaa alle Folk skal
 paa dem p«

Smagfuld var denne Vending ganske vist ikke, men Forbitrelsen var stor.

noget nærmere til Adelby, besøgte vi dem i de følgende Tider endnu hyppigere. Vi kørte isaafald i Reglen over Lyksborg til Holnæs og lode os derfra færge over Flensborg Fjord til Brunsvig, hvor vi bleve hentede af Provstens Vogn, og af den bragte den tilbageværende lille halve Milsvej til Broager. Til Præstegaarden hér hørte en større Have, hvori der fandtes nogle Damme, der vare indbyrdes forbundne ved Kanaler, saaledes at man med Baade kunde sejle rundt i Dammene, hvilket, hvor begrænset end Terrænet var, dog morede os Børn. I Broager lærte jeg Jens Karstensen at kende. Han var omtrent otte Aar ældre end jeg, og efter denne Forskel i Alder kunde der dengang ikke udvikle sig noget kammeratligt Forhold mellem os. Lige bagved Præstegaardshaven højnedes Terrænet, og her hævede sig Broagers to statelige Kirketaarne op fra det omgivende Landskab. Man saa fra Taarnene udover Broagerland, over Vemmingbund til Dybbølbankerne og udover Als. Til den modsatte Side havde vi Flensborg Fjord med Angeln i Baggrunden.

Til vore større Udflugter hørte gentagne Gange i Sommerferien hele vor Families Besøg paa Als. Vi stillede med vor Vogn, Hestene, Kudsken, mine Forældre og vi Børn, færdig til Afrejse. Touren gik over Ringenæs, Graasteen, Dybbøl Bjerg til Sønder-

borg og derfra videre ind paa Øen Als til Landsbyen »Vibøge« i Lysabild Sogn, hvor min Tante, hendes Mand og deres Børn i Mellemtiden havde taget deres forandrede Bopæl.

Derhen gjaldt i første Omgang Rejsen.

Senere hen gjorde vi forskellige Udflugter med Vognen rundt omkring paa Øen til Bekendte. Et af vore kæreste Besøg var hos Gaardejer i Asserballe-skov Jørgensen, eller, som han i Folkesproget kaldtes, Jøssen, der foruden sit Agerbrug havde et efter mine naive Forestillinger ret stort Bageri.

En Søn af ham Christian Jørgensen havde i nogen Tid besøgt Flensborg Latinskole, og boede da hos os i Adelsby Præstegaard. Efter i 1856 at være bleven dimitteret fra Flensborg Skole, tog han theologisk Embedsexamen, fungerede i nogen Tid som Præst ved den danske Kirke i Flensborg og blev senere ansat som Kapellan i Vartou Kirke under selveste Grundtvig. Vi bleve altid voldsomt trakterede hos Jørgensens med lækkert Fjederkræ og mange dejlige Slags Kager, som var Fru Jøssens Specialitet, men i lutter Madstræb er det dog ikke gaaet op for mig hos Jøssens. Ialfald staar det for mig, at det netop er under et af mine tidligste Besøg i Asserballeskov, at jeg for første Gang i mit Liv er bleven betagen af Naturens Skønhed.

I en ganske kort Afstand fra Jørgensens Gaard laa der en lille Skov eller Lund, der stødte umiddelbart op til Lille Belt. Det var under vort Besøg en Morgen eller tidlig Formiddag paa den første straalende Sommerdag; det var blikstille, og vi lejrede os alle i Skovbrynet og saa ud over det glitrende Hav til Danmark, eller som vi dengang altid sagde til Kongeriget! Dette Ord havde i mine Øren i Modsætning til Hertugdømmerne en fornem Klang, og vi Danske vare ikke lidet stolte over dette »Kongerige«. Lige overfor os laa Byen Faaborg med det fremspringende Horneland, og udenfor dette Øen Lyø, hvilket Navn for en Dreng, der er opvoxet i Ingemannske Forestillinger! Min Fader, hvis Blik faldt paa Horne Kirke, talte om, hvor dejligt det kunde være at blive Præst der! Der var kun én Kirke i Sognet, og Kaldet var meget stort. Jeg forstod saa godt min Faders Længsel efter det fredelige Land, som laa der for vore Øjne i Sommerdisen. Naar det kom til Stykket, var det dog ikke lutter Glæde, men til Tider ret pinagtigt at leve i denne evige Kiv og Strid om Dansk eller Tysk, hvori vi Dag ud og Dag ind færdedes.

Til de Bekendte vi besøgte paa Als, hørte Pastor Schwensen i Hørup. Han var jevnaldrende med min Fader og blev i en meget ung Alder befordret til Præst i det store og indbringende Hørups Præstekald, hvor-

ved efter min Faders Udsagn tilfældige Omstændigheder skulde være komne ham udmærket til Nytte. Schwensens Fader, der nok skal have været en anset Gejstlig, og særdeles velset af Hertugen af Augustenborg, døde kort Tid efter, at Sønnen var bleven theologisk Kandidat fra Københavns Universitet og var bleven ansat som Kapellan hos ham. Paa dette Tidspunkt blev den unge Præst da haardt angreben af Tyfus, saa haardt, at man ikke troede paa, at han vilde kunne overstaa Sygdommen. Man gjorde da Hertugen, der havde Kaldsret til Hørup, Forestilling om, hvilken Opmuntring det vilde blive for den dødsyge Mand, ifald han paa sit Sygeleje fik Meddelelse om, at han skulde blive kaldet som Præst til det store og smukke Hørup. Hertugen samtykkede i Befordringen, og Schwensen kom sig virkelig efter Sygdommen, og det saa grundigt, at han levede indtil han var højt oppe i Firserne.

Iøvrigt er det ingenlunde min Mening at tale ondt om Schwensen. Denne har sikkert været værdig nok til at afløse sin Fader. Han var elsket af sin Menighed og var en dygtig Prædikant.

Hørup Præstegaard var sikkert en af de smukkeste Præstegaarde i Landet, maaske den smukkeste. Der hørte en stor Have til den med en mægtig Græsplæne foran Vaaningshuset paa flere Tønder Land. Haven

endte i en lille Skov og midt for Udsigten fra Præstegaarden var der i Skoven ryddet en Lysning, gennem hvilken man saa ud over det blaa Hørupshav, som laa umiddelbart bag Skoven.

Schwensen havde to Gange været gift. Af første Ægteskab var der en Søn jævnaldrende med mig. I andet Ægteskab blev han gift med en Datter af Provst Karstensens Formand i Broager, Provst Steffensen.

Sønnen gik i Flensborg Skole, men bestemte sig tidligt til at blive Landmand, og købte en Gaard i Jylland. Det gik ham, der hørte til en velhavende Familie, meget godt og han levede i et lykkeligt Ægteskab. Men saa brast Ulykken pludseligt ned over ham. Hans Kone blev angreben af en Blodforgiftning, og døde brat fra flere Børn i sine ganske unge Aar. Dette var mere end den stakkels Schwensen kunde bære, og i et Anfald af Melankoli tog han sig selv af Dage. Jeg fik ham aldrig mere at se efter Ungdomsdagene og tænker med Vemod tilbage paa hans triste Lod. Han var et rart og godmodigt ungt Menneske.

Saa sent som i Sommeren 1863 foretog jeg paa egen Haand en Rejse til Før for at besøge min Skolekammerat Jakobsen. Rejsen gik over Husum, hvorfra man ved Ebbetid ad en temmelig smal Rende i det iøvrigt tørliggende Hav kunde sejle til Vyk paa Før. Forbausende var for mig i dette Farvand den store

Forskel mellem Ebbe og Flod. Jakobsen og jeg badede et Par Gange i dejligt Solskin ved Stranden i Nærheden af Landsbyen Boldixum, og jeg imponeredes ved efter Badet at se vore Kroppe som oversaaede af talløse Diamanter. Det var Solen, som skinnede paa de Saltpartikler, hvormed vore Kroppe vare beklædte. Kun en enkelt Gang — til mere havde vi ikke Raad — badede jeg paa selve den officielle Badeplads ved Vyk. Man blev kørt ud i Vandet dér i lukkede Vogne. Under min Udkørsel var jeg beskæftiget med at klæde mig af og havde ikke lagt Mærke til Omgivelserne. Saa holdt Vognen stille, jeg lukkede Døren op og saa den rolige Havflade liggende uigennemsigtig foran mig. Jeg sprang ud i den Tanke at skulle svømme lidt ud. Stor var min Forbauselse, da jeg strax stødte mod Bunden, og opdagede, at Vandet ikke gik mig længere end til Knæene. Selve Vyk var en ret tiltalende lille By. Der var en træbeplantet Promenade langs Stranden, hvor der til Tider kunde herske Liv og Munterhed.

Jeg erindrer endnu en Maaneskinsaften dør andægtig at have lyttet til Tonerne af et Valdhorn, der fra en Baad med udmærket Dygtighed spillede som Akkompagnement til Heines smægtende Digt: »Du hast Diamanten und Perlen«. Paa det daværende Tidspunkt opholdt der sig endnu adskillige Danske

paa Vyk. Saaledes erindrer jeg under mit Ophold der at have set den daværende Besidder af Grevskabet Bregentved Grev Moltke med Hustru og Børn blandt Badegæsterne. Om Søndagen var Vyk Udflugtssted for Omegnens Beboere, og det morede Jakobsen og mig meget at snakke og spøge med de forskellige føringske Piger, som Jakobsen kendte noget til, og af hvilke flere i deres Nationaldragter saa nydelige ud.

SYVENDE KAPITEL

Selve Byen Flensborg, dens Omegn og Livet der.

FLENSBORG havde paa den Tid, jeg taler om, circa 20,000 Indbyggere.

Byen var gennemgaaende kongetro, navnlig gjaldt dette om dens nordlige Del.

Naar bortses fra enkelte Fattigkvarterer var Byen gammel og smuk.

Der fandtes adskillige ældre, ærværdige Huse, der for en stor Del vendte Gavlen mod Gaden. I Forbindelse dermed stod det, at Grundene langs Hovedstrøget vare smalle og dybe og ofte endte i velholdte Haver, hvilken Del af Byen kaldtes »Hof-enden« eller Gaardenderne.

Byens Omgivelser vare herlige, Indsejlingen til Flensborg ad Fjorden kunde maale sig med Indsejlingen til Svendborg og var maaske endog mere storladet end denne. Byen selv var omgivet af høje Bakker. Mod Øst laa det anselige til Adelby Sogn hørende Ballastbjerg, paa den modsatte Bred af Fjorden skraa-

nede Terrænet ret brat op mod et temmelig bredt Bakkedrag, der kronedes af flere store Vejrmøller, som toge sig maleriske ud. Paa Skraaningerne op ad Bakken var der navnlig fra Traktørstedet »Bellevue« en herlig Udsigt til den nedenfor liggende By og ud over denne til Flensborg Fjord og videre til de ved Kobbermøllebugten liggende Skove.

Paa den anden Side af Møllerne kom man ud paa Byens Marker og efter en kortere Vandring paa en halv Times Tid til Marieskoven. Der var her i en Lysning af Skoven anbragt et Traktørsted, hvor Regimentsmusiken spillede om Søndagen, og hvor man havde Adgang til at spænde sine Heste fra og nyde Forfriskninger.

Langs Flensborg Fjord var der adskillige Steder, der paa Grund af deres Naturskønheder egnede sig til Udflugter pr. Vogn, men det almindeligste Udflugtssted fra Flensborg var ubetinget Lyksborg med dets smukke Slot, Slotssøen med dets morsomme udmærkede Ekko, og de herlige Skove, som strakte sig mellem Flensborg Fjord og Slottet.

Flensborg var en livlig og munter By, der frembød adskillige Fornøjelser for dens Beboere.

Byen var Sædet for en stor Mængde civile Embedsmænd, deriblandt de mange til Appellationsretten for Slesvig knyttede Embedsmænd og de mange Lærere i Flensborg Latin- og Realskole. Der var i Byen 4

Kirker med 7 eller 8 Præster. Derhos var der Garnison i Byen. Den kommanderende General for Slesvig og en Brigadegeneral havde deres Sæde i Byen med deres Stabe, ligeledes laa der en Regimentschef

Flensborg By og Havn.

med de til Regimentet knyttede Officerer m. m. og desforuden en stor Mængde andre Embedsmænd, knyttede til selve Byen, Herrederne omkring denne eller til selve Hertugdømmet Slesvig.

Der var et Teater i Flensborg, hvor der afvexlende spillede af omrejsende danske og tyske Skuespillere. De danske Skuespillere besøgte vi hyppigt, derimod

kunde vi ikke rigtig forsone os med de tyske Skuespillere, fordi de ikke syntes os naturlige nok, men altfor svulstige. Af de danske Skuespillere spillede der mest Stykker af Heiberg, Hertz, Hostrup og und-

Flensborg By og Havn.

tagelsesvis Holberg. Fra min grønne Ungdom erindrer jeg at have set Overskous Capriciosa, i hvilket Stykke jeg henrykkedes af en Frøken Wimmer, der saa dejlig ud som Capriciosa og mange Aar efter levede i min Erindring.

Jevnlig gav fremmede Kunstnere Forestillinger paa Teatret. Jeg erindrer de tre Sødskende Neruda, af

hvilke den for et Par Aar siden afdøde Franz Neruda dengang var Dreng eller paa Grænsen til at blive voxen, Harpenisten Frantz Pönitz, der endnu var Barn, Violoncellisten Kellermann, der gjorde stormende Lykke, og som Gæst Skuespiller ved det kongelige Teater, Professor Nielsen. Dennes Besøg husker jeg paa en Maade bedst, fordi jeg lod mig narre til ikke at overvære hans Forestilling. Saavidt jeg erindringer skulde han give et Deklamationsnummer til Bedste (Kirkeklokken i Farum), men min Fader, der ikke var synderlig tilbøjelig til at spendere en Parketbillet paa mig, spurgte mig, om jeg ikke vilde foretrække at faa 8 Skilling til fri Raadighed, og denne Handel var jeg læv nok til at gaa ind paa. Da Nielsen kort Tid efter afgik ved Døden, fortrød jeg ret bittert, hvad jeg havde gjort. Jeg fik ingensinde Nielsen at se.

I Flensborg var der en Borgerforening, hvis Medlemmer hovedsagelig bestod af det jævne, loyale Borgerskab, og som under Frederik den 7de kom til at spille en vis Rolle. Kongen og Grevinde Danner kom nemlig gentagne Gange til Bal der, blandt andet til den bedrøvelige Fest kort før Kongens Død, om hvilken der i sin Tid taltes saa meget. Holten har i sine Erindringer udførlig berettet om Kongens exalterede og ubeherskede Optræden ved den Lejlighed.

Ogsaa var der i Flensborg en Musikforening, hvis Medlemmer hovedsagelig udgjordes af de danske Embedsmandsfamilier, og som drev det saa vidt, at man dristede sig til at opføre et saa berømt Korværk som Gades Elverskud. Blandt de udøvende Kunstnere fandtes der flere af mine Lærere fra Latinskolen. Filologen, Christensen Schmidt sang 2den Bas, og Adjunkt F. F. Gjersing, der efter Krigen oprettede en Skole i Odense, besørgede 2den Tenor med en behagelig, men lidt spinkel Stemme. Jeg var paa Skolens Vegne ret stolt over, at mine Lærere saaledes spillede en vis Rolle. Schmidts Stemme var ret kraftig med afgjort Basklang, men jeg var ikke fuldkommen tilfreds med hans Optræden. Han var lille og spinkel at se til, med langt glatkæmmed, blondt Skæg. Han var ingenlunde ilde, men han havde den uheldige Vane, naar han sang, at skyde sit Bryst saaledes tilvejs, at det dannede en formelig Knude, og det misklædte ham efter min Mening i høj Grad. Imidlertid var man i Musikforeningen glad og stolt over, hvad der præsteredes, og man havde sikkert ogsaa al Grund til at føle Taknemlighed overfor de mange, der frivilligt, med saa stor Ulejlighed for dem selv, ofrede sig for Musikforeningen.

Der var i Flensborg endvidere en Forening, der kaldtes »Kongens Klub«, en Læseforening, der stun-

dom tillige afholdt Baller. Den var nærmest besøgt af de danske Embedsmænd med deres Familier og dannede en Slags Modsætning til Foreningen »Harmonien«, der havde et lignende Formaal som »Kongens Klub«, men havde et lidt mere tysk Præg.

Den kommanderende General for Slesvig var de Meza. Denne, der spadserede meget paa Gaden, havde jeg rigelig Lejlighed til at iagttage. Fra den første slesvigske Krig gik der paa Grund af hans Optræden ved Isted stort Ry af ham, og vi Drengene saa derfor fra første Færd af pligtskyldigst med stor Ærefrygt paa ham. I Krigen 1864 har han jo ogsaa vist det utvivlsomt store moralske Mod at rømme Dannevirkestillingen og derved afværge den Katastrofe, der truede hele vor Hær. Om denne Rømning har været til Danmarks Lykke, og om vi ikke vilde have opnaaet bedre Fredsvilkaar, hvis Kampen var bleven udkæmpet ved Dannevirke og hele vor Armé med ét Slag var bleven tagen til Fange, er det vel umuligt at have nogen Mening om, men som en Forsmædelse for Danmark vilde det dog sikkert være bleven følt af os alle, og militært set har Rømningen, hvad sikkert nu alle ville være enige om, været en uomgængelig Nødvendighed.

Skal jeg imidlertid udtale mig om, hvilket Indtryk de Meza under Krigen 1864 har gjort paa mig som Personlighed, kan jeg, hvor haardt og ubarmhjertigt

det end lyder, ikke sige andet, end at han i Tidens Løb kom til at staa for mig som en naragtig Person. Hans Nerver tillod ikke den gamle Artilleriofficer saa meget som at taale Vognrummel paa Gaden, og naar en Vogn kørte forbi ham, havde han travlt med at presse begge sine hvidbehandskede Hænder fast over Ørene.

Hvad der fortaltes om hans Æmfindtlighed overfor Træk grænsede ogsaa til det utrolige. Skufferne i hans Møbler i Hjemmet skulde saaledes efter Sigende holdes aabne, for at der ikke, naar en Skuffe lukkedes op, skulde fremkomme Træk. Hans Dragt var ogsaa i Modsætning til andre Officerers højst besynderlig og vistnok konstrueret efter hans egen Fantasi, nemlig en meget langskødet Frakke, mægtige Manchetter og en Militærhue med en stor Skygge efter en meget gammel Model. Denne hans besynderlige Optræden var ikke egnet til at imponere Folket, og vidnede formentlig i sidste Instans om en betydelig Selvovervurdering og taabelig Forfængelighed.

Naar de Meza holdt sine store Middage, lod han Gæsterne, Damer og Herrer, forsamle sig, og først naar han havde faaet Underretning om, at alle Gæster vare samlede, viste han sig mellem dem som en Slags Konge. Blandt hans Gæster var der ofte fine og fornemme Damer, hvem en saadan Behandling ikke

burde være bleven budt. Fra paalidelig Kilde ved jeg, at Fruen til Appellationsrettens Præsident Kammerherre, Gehejmeraad v. Stemmann havde protesteret mod den uhøflige Maade, Generalen behandlede Damerne paa, hvilket førte til, at Generalen gjorde hende en undskyldende Visit. Man fortalte, at da ved en anden Lejlighed en Kaptajns Frue, der paa Musikens Vegne efter Tilsigelse hyppig maatte møde til hans Selskaber, en enkelt Gang var udebleven, hvad hun, der havde smaa Børn at passe, sikkert har haft Grunde til, skal Generalen til de Omstaaende højlydt have sagt: »Nu er jeg færdig med Madam Larsen«.

Naar de Meza blev indbudt til Selskaber, sendte han forinden sin Adjutant op til den paagældende Familie, for at undersøge, hvorledes man havde til Hensigt at placere Generalen ved Bordet og vaage over, at han ikke blev udsat for Træk. En enkelt lille Episode, der er berettet mig som paalidelig, skal jeg endnu opvarte med.

I Jørgensby nede langs Havnen førte i min Tid udfør Traktørstedet »Pilkentafel« en Gangsti henimod Ballastbroen. Langs med Stien, ophøjet en to à tre Alen over den, laa der en Keglebane, til hvilken der var Adgang fra Stien ad en lille Trappe. En Dag var en Snedkerlærling beskæftiget med at afrette Keglebanen der og fløjtede muntert til sit Arbejde. Pludse-

lig saa han de Meza stige op ad Trappen og tænkte ved sig selv: »Idag faar vi nok fine Gæster her.«

Til Drengens Forbauselse gaar Generalen op ad Trappen hen ad Kaglebanen, styrer lige løs paa Drengen og tildeler ham, uden at mæle et Ord, en Ørefigen. Drengens Fløjten havde nemlig krænket Generalens musikalske Øren. Over denne Optræden havde Drengens Fader med Føje beklaget sig til Flensborg Politimester, og saavidt jeg véd, lykkedes det ved dennes Mellekomst at faa Sagen bragt ud af Verden. Hvor uheldig en saadan Optræden fra Generalens Side var i et Land, hvor det gjaldt om at vinde Befolkningens Agtelse og Kærlighed for den danske Embedsstand, ligger lige for Haanden.

En behagelig Afvexling, navnlig for Ungdommen, dannede i Flensborg Kong Frederik den 7des og Grevinde Danners hyppige Besøg paa Lyksborg.

Deres første Besøg ligger ret langt tilbage i Tiden vistnok i Begyndelsen af Halvtredserne. Dette Besøg staar for mig som meget højtideligt.

Alle Kirkeklokker ringede, Kanonerne drønedede fra Havnen, Hurraraabene fra de Tusinder af Mennesker, der fyldte Gaderne, lød kraftigere og kraftigere, efterhaanden som Kongetoget nærmede sig. Endelig naaede Kongens Vogn Nørre Hulvej paa Grænsen mellem Adelby Sogn og Flensborg, hvor min Fader havde

taget Opstilling for at aflevere sin Velkomsthilsen. Saa holdt Kongens Vogn stille, og min Fader traadte frem.

Kongen var, om jeg husker ret, ved den Lejlighed ikke ledsaget af Grevinden, men sad ved Siden af sin tjenestegørende Adjutant. Da Højtideligheden var overstaaet, kørte Kongen videre til Lyksborg.

Senere hen var jeg under Kongens jevnlige Besøg i Lyksborg en regelmæssig Gæst derude og forsømte navnlig aldrig Kongens Fødselsdag og andre store Audiensdage.

Det morede mig at iagttage Kongen og fra Slotspladsen at se paa de mange prunkende Uniformer, blandt hvilke Hestgardens Officerer i deres gule Galauniformer med et mægtigt rødt Kors broderet over hele Brystet utvivlsomt bar Prisen.

Kongen var ikke sparsom med at vise sig, men sad eller stod ofte tæt op til et Vindue ovenover Indgangen til Slottet.

Jeg maa tilstaa, at jeg ikke kunde finde Kongens Ydre tiltalende. Hans i og for sig ret smukke Træk havde jeg som Dreng ingen Sands for. Hvad der faldt mig i Øjnene, og saa at sige alene faldt mig i Øjnene, var hans fænomenale Tykkelse og hele uformelige Skikkelse med den blegfede og usunde Ansigtifarve. Hvad jeg hørte om Kongen, syntes mig heller ikke egnet til at højne Synet paa ham.

Da jeg engang havde fulgt min Fader op til Slottet, hvor han skulde møde til en Fællesaudients, fortalte Fader mig paa Tilbagevejen, at Kongen, iført sin Løvehjelm, under Audientsen hele Tiden havde staaet med sine sammenslaaede klirrende Sporer i Retstilling, og sin Haand hele Tiden stramt ført op til Hjelman. Jeg husker ikke, om Fader fortalte dette beundrende, men mig forekom dette Postyr overfor civile Personer teatralisk og en lille Smule latterligt.

I 1862 blev der i Flensborg holdt en stor Fest i Anledning af, at Bissens smukke Løve blev rejst paa Flensborg Kirkegaard til Minde om de Faldne fra Krigen 1848—50.

Ved Indvielsen holdt Professor H. N. Clausen Festtalen, og Hartmanns dejlige Sang »Slumrer sødt i Slesvigs Jord« blev for første Gang afsungen af Studenter-sangforeningen. Til Højtideligheden sluttede sig en Folkefest i Graasteen. De Deltagende førtes dertil dels ved Dampskib, dels ved en Mængde Vogne, der vare stillede til Raadighed af Befolkningen.

Naar undtages en lille Mislyd, der indtraf ved Slutningen af Festen, havde denne et udmærket Forløb. Paa Graasteen blev der først spist, derefter holdt Taler og til Slutning danset. Talerne drejede sig for en stor Del om et Emne, der i de Tider spillede en overvældende Rolle, navnlig i de blandede Distrikter, nemlig

Sprogsagen. Som en Slags Repræsentant for de indfødte Slesvigere udviklede Fysikus Duseberg fra Flensborg, i en iøvrigt morsom Tale, at hvad det kom an paa ved Spørgsmaalet om Dansk eller Tysk, ikke var Sproget, men Hjertelaget. Man kunde være tysktalende og ikke tale andet end Tysk, men dog være en ærlig dansk Mand, og omvendt kunde man være dansk-talende og ikke tale andet end Dansk, og dog være en fæl Tysker. Disse Udtalelser mødte stærke Modsigelser hos de mange Gæster fra Kongeriget, navnlig de mange Københavnerne, som vare mødte til Festen. For mit Vedkommende erindrer jeg, at Dusebergs Ytringer dengang vare som talte ud af mit Hjerte, men jeg maa erkende, at jeg rigtignok senere har faaet et andet Syn paa Sagen.

Dansen trak meget langt ud paa Aftenen eller Natten, og da der blev blæst til Samling, var der grumme Mange, der ikke brød sig om dette Signal. Ombord var der stor Lystighed og Glæde, og da vi naaede Dampskibsbroen i Flensborg, foreslog en beejstret Festdeltager at give Dampskibskaptajnen et Hurra.

Dette fandt stærk Tilslutning, men i det Samme steg Carl Ploug op paa et højt Punkt af Skibet og raabte med en Stentorstemme, der kunde høres over det Hele: »Kaptajnen skal have Prygl!« Denne Ud-

talelse, der kom ganske uventet og uforstaaelig for de fleste Passagerer, vakte stærk Misstemning. Som jeg senere erfarede, skyldtes Plougs Udraab Vrede over, at Kaptajnen efter hans Formening burde have ventet længere i Graasten, inden han lod Skibet sejle derfra, og derved afskar mange Passagerer fra at følge med til Flensborg. Mig forekom dengang Plougs Optræden noget ubehersket og tyrannisk, og jeg er endnu den Dag i Dag tilbøjelig til at betragte Sagen paa samme Maade.

Nogen Tid før Løvefesten havde der været en Folkefest inde i Angelns Hjerte ved Langballeskov.

Uheldigvis for mig blev Festen ansat til en Juledag midt i min Examenstid. Jeg havde glædet mig meget til Festen, fordi jeg havde Udsigt til der at komme sammen med den bekendte danske Patriot Laurids Skau. Da der imidlertid ikke for mig kunde være Tale om at forsømme Examen, maatte jeg bide i det sure Æble, og lade mine Forældre og min Søster tage alene afsted til Festen, men da jeg dog forholdsvis hurtigt fik Examen expederet, løb jeg, ja løb jeg bogstavelig talt de 2 Mil til Festpladsen uden nogen Afbrydelse i Løbet. Min Fader fortalte Laurids Skau, hvor ivrig jeg havde været for at faa ham at se, og han var i den Anledning saa venlig at omfavne mig og give sig i nogen Tid af med mig. Laurids Skau

var en smuk og kraftig Mand, der gjorde et frejdigt og sympathetisk Indtryk.

Løvrigt var jeg ikke tilfreds med Folkefesten. Der var efter min Mening mødt altfor faa Mennesker til den, og jeg syntes ikke, det kunde gavne den danske Sag, at der kun lod sig tromme saa faa Personer sammen til Festen. Ideen at henlægge en dansk Folkeforsamling midt i den stærkt tysksindede Egn, var ogsaa lovlig dristig.

Blandt Udflugtsstederne fra Flensborg vil jeg her, nærmest kun for at fremdrage et Minde om Kong Frederik den Syvende, nævne Byen Mørvig, der ligger ved Flensborg Fjord, en Fjerdingvej fra denne By. Mørvig, der laa i min Faders Sogn, er nu bleven bekendt i hele Tyskland, idet det tyske Rige har anlagt en Flaadestation dèr, og i den Anledning opført store Bygninger paa Stedet. I min Tid var der kun en enkelt Ejendom i Mørvig, hvortil der hørte en stor Have, som Ejeren, ved Navn Göttig, var saa liberal at give fremmede Besøgende Adgang til. Göttig staar for min barnlige Fantasi som en imponerende Skikkelse, meget høj og med et vældigt Skæg. Han var gravalvorlig at se til, og maa have været en højst original Personlighed. Han var en ivrig Slesvigholstener og havde indrettet en Del af Haven som en Slags Kirkegaard, der var prydet med Gravmæler over Krigere, som vare

faldne paa tysk Side i Treaarskrigen. Lige ved Indgangen til Haven fandtes en Dam, hvori det vrimlede af Guldfisk, og ved Siden af hvilken der var anbragt en ret kraftig Klokke. Ringede man med denne, strømmede Guldfiskene fra alle Sider af Dammen til, for at tigge Brødsmler. I Nærheden af Dammen fandtes en levende Kilde, ved hvilken der til de Besøgendes Bekvemmelighed var anbragt et Drikkebæger. I Haven var der endvidere paa flere Steder kunstig tilklippede Træer navnlig af Buxbom, saaledes erindrer jeg en Gruppe, der i Form af et Kors, et Anker og et Hjærte forestillede Tro, Haab og Kærlighed. I Haven var der opført en Slags Museumsbygning, hvor der, saavidt jeg erindrer, var anbragt meget heterogene Ting, vistnok navnlig barokke Dyre- og Fiskeformer.

Fra Lyksborg Slot var der kun en god halv Mils Vej til Mørvig, og en skønne Dag, kort før Frederik den Syvendes Død, fik Kongen pludselig det Indfald at aflægge Göttig et Besøg i dennes Have. Det var en dristig Tanke af Kongen, thi under de forhaandenværende spændte Forhold, kunde man ikke vide, hvad den ravytiske Mand kunde finde paa at sætte i Scene. Besøget spændte imidlertid udmærket af. Kongen saa sig omkring i Haven, og da han blev tørstig, drak han af Kildevandets ved Hjælp af det ophængte Bæger. Antagelig har Göttig følt sig smigret og beæret ved

Kongens Besøg, thi han lod Bægeret forsyne med en Indskrift om den stedfundne Begivenhed: om Kongens Tørst og om Bægeret, der rækkes ham, »und mein König trank daraus«, som det kom til at hedde i Paaskriften.

Fra dansk Side kunne vi kun finde Kongens Optræden ved denne Lejlighed klog og forstandig. En vis Genialitet under Berøringen med sine Under-saatter kunde man jo til Tider ikke frakende Frederik den Syvende.

OTTENDE KAPITEL

Vor selskabelige Omgang. Besøg af Venner, Bekendte og Slægtninge.

I selskabelig Henseende havde Adelby Præstegaard en udmærket Beliggenhed. Vi boede saa nær opad Flensborg, at vi kunde regne os til dens Beboere, og paa den anden Side havde vi Heste og Vogn, saa at vi kunde søge Omgang med Beboerne paa Landet.

Mine Forældre saa gerne Folk hos sig og holdt af at komme ud. De havde derfor ogsaa en stor Omgangskreds. Ikke faa Besøgende fik Præstegaarden ogsaa fra Kongeriget. Der var i Kongeriget saare Mange, som levende interesserede sig for de slesvigske Forhold, og i mine unge Aar er det oftere hændet mig i København at træffe Personer, som have meddelt mig, at de have besøgt mine Forældre, uden at jeg selv bevarede nogen Erindring derom.

Af liggende Gæster kan jeg nævne den bekendte Professor fra Sorø Akademi Peder Hjort. Hans jevn-

lige Breve frembød samme Interesse som den, Løsningen af en Gaade medfører. Hans Haandskrift var nemlig saa utydelig, at hans Breve maatte gaa fra Haand til Haand mellem os og gøres til Genstand for Tolkning.

Som andre notable Rejsende fra Kongeriget kan jeg nævne Professor H. N. Clausen, Biskop Martensen, hvis senere Udtalelser om de slesvigske Forhold forresten beredte min Fader en uhyre Skuffelse, og Komponisten I. P. E. Hartmann, der var gift med en Datter af Agent Zinn, og som min Fader kendte fra de unge Dage. Han boede hos os tilligemed sin Søn den senere Overretssagfører Fritz Hartmann en otte Dages Tid under den saakaldte Løvefest i Aaret 1862.

Fra min Moders Fødeby, Nykøbing, kom der jevnlige Besøg, og hyppige Visitter blev der aflagt hos os om Aftenen eller om Eftermiddagen navnlig af juridiske Embedsmænd fra Flensborg, der ønskede at faa sig en Passiar med min Fader.

Disse Besøg glædede min Fader grumme meget. Han var navnlig, som tidligere omtalt, en uhyre ivrig Politiker. Af Trosbekendelse var han en varm Tilhænger af de saakaldte Sprogreskripter, og i det Hele en stadig Talsmand for Anvendelsen af de skrappeste Forholdsregler til Bekæmpelsen af Tyskheden, hvor-

for han temmelig ofte stillede sig i Opposition til den danske Regering og Halls opsættende Politik.

Af vor Omgang fra Landet skal jeg fremdeles fremdrage Provst Aleth Hansen, der efter Krigen en kortere Tid blev Kultusminister i Danmark. Han var første Præst for Grumtofte Menighed, et godt Kald med en smuk Bolig. Han levede lykkeligt der med sin Kone og en temmelig stor Flok Børn. Den ældste Datter Aletha var jevnaldrende med min Søster, elskelig og from, af sjelden Skønhed, skjøndt hun vansiredes af en Benskade, som rimeligvis skyldtes Tuberkulose. Den anden Datter Claudia var jevnaldrende med mig, og var ogsaa en meget smuk Pige, for hvem jeg havde en lille Svaghed. Vor Læge stillede desværre en overordentlig slet Prognose for Familien Aleth Hansen, idet han med stor Bestemthed forudsagde, at hele Familien, begge Forældrene og de fem eller seks Børn, vilde være uddøde i Løbet af en halv Snes Aar. Slet saa galt gik det dog ikke i Virkeligheden, de fleste af Børnene døde ganske vist hurtigt bort, men et enkelt af dem min Barndomsveninde Claudia holdt, skøndt svag og skrøbelig, tappert Livet oppe indtil Okt. 1915, og vi have i de mange forløbne Aar oplevet adskillige glade Stunder sammen, hvortil hendes Mod paa Livet og hendes lykkelige Ægteskab

med sin Ægtefælle Politidirektør Eugen Petersen sikkert i væsentlig Grad har bidraget.

Af vore nærmere Flensborgske Bekendte skal jeg nævne Pastor Graaes Familie. Graae var Præst for den saakaldte danske Kirke og en anset Gejstlig. Der var flere Børn, som vare omtrent jevnaldrende med os. En Datter Dorthea var min Søsters bedste Veninde, og en Søn Thomas, gik i samme Skole som jeg, og var vel et Par Aar yngre, men Aldersforskellen mellem os var ikke større, end at vi nok kunde komme ud af det med hinanden. Thomas Graae er senere bleven ret bekendt som Skribent og Journalist, og har ved sine Skrifter vist, at han med Interesse og Kærlighed dvæler ved Minderne om Slesvig.

Fra min noget tidligere Ungdom erindrer jeg gentagne Besøg i Adelby af den her tidligere omtalte Enke efter Pastor Behring i Tandslet, og af den gamle Fru Haffner, Enken efter Oberstløjtnant Haffner og Moder til de tvende Frøkener Haffner, med hvilke min Fader havde været forlovet i sine unge Dage.

Under et enkelt Besøg ledsagedes den gamle Fru Haffner af sin Søn, Løjtnant Haffner, som havde deltaget i Treaarskrigen men var bleven saaret i Slaget ved Isted saaledes, at han for stedse var bleven udygtiggjort til Krigstjeneste. Senere blev han ansat som Telegrafbestyrer i Aabenraa.

Jeg erindrer dette Besøg, fordi der til det knytter sig en lille Episode, som ialfald gik min Moder nær til Hjerte. Udenfor vor Havelaage var Haffner saa grusom at nedskyde en Lærke, medens den kvidrende hævede sig op i Luften over vore Hoveder. Haffner var ellers en meget skikkelig og brav Mand, men »Ach!« som Gedske Klokkers siger, »hvad havde ikke Fanden at bestille!« Dette minder mig om et andet Besøg vi nogen Tid efter Istedslaget modtog af Postmester Nordberg og hans Hustru fra Nykøbing, Mors. De havde i Slaget ved Isted mistet deres Søn, en ung haabefuld Offiker, som var faldet og begravet i Stenderup Skov paa Vejen mellem Flensborg og Slesvig By. De vare nu komne ned til Slesvig for at se til Sønnens Gravsted, og vi vare saa heldige at finde dette temmelig langt inde i Skoven, hvor det var markeret ved et Kors. Det var et bevæget Øjeblik for Forældrene, da de pludselig stod foran deres Søns Grav, og det Bevægede i Situationen har rimeligvis bidraget til, at jeg, hvor ung jeg end dengang var, tydeligt har bevaret Erindringen om den søgte og fundne Grav!

En Del af en Juleferie tilbragte jeg paa egen Haand paa Augustenborg Herregaard hos den daværende Ejer af Gaarden, Kammerraad Fenger.

Denne var Fader til en stor Flok Børn, nemlig

et helt Dusin. Den ældste af disse var Christian Fenger født 1840, det var ham, der i sin Tid konkurrerede med Professor Carl Lange om Posten som Professor i patologisk Anatomi, men senere expatrierede sig og døde som en anset, ja berømt, Læge i Chicago. Jevnaldrende med mig var en Søn, den nu afdøde Distriktslæge eller Fysikus Sophus Fenger; efter ham i Alder kom den nuværende Holmens Provst og Kongelig Konfessionarius Matthias Fenger. Meget bekendt i København og videre Kredse er ogsaa Søsteren Frøken Augusta Fenger. Faderen var en lille meget intelligent Mand, der svingede sit Scepter med stor Myndighed over Børneflokken. Moderen var en elskværdig og meget blid Personlighed.

Der var stor Forskel paa Tilværelsen, eftersom Faderen var tilstede eller ikke. I første Fald sad Børnene stille og artige paa deres Pladser, i andet Fald blev Gækken slaaet løs, idet Moderen lod Børnene have frit Spillerum. Kvikke vare de vistnok alle, men den vittigste og mest slagfærdige af dem syntes Augusta Fenger mig at være. Naar hun traadte ind i et Værelse, var det som om der fulgte et frisk Pust med hende. Tiderne og Omstændighederne have skilt vore Veje, men naar jeg en sjelden Gang ser hende paa Gaden, føler jeg mig altid opmuntret af det spilende Liv i hendes Ansigt.

Matthias Fenger, var i Skolen saa meget yngre end jeg, at der ikke kunde opstaa et egentligt Kammeratskabsforhold mellem os. Jeg erindrer dog, at jeg i Flensborg Skole har set ham optræde som Skuespiller i en lille Klassekomedie, og i København har jeg i en Studenterkomedie »Kærlighed og Statistik« moret mig udmærket ved hans talentfulde, tildels stumme Spil. I ældre Alder have vi fornyet Bekendtskabet med hinanden, og jeg har haft den Glæde at faa flere af mine Børn konfirmerede af ham.

—

NIENDE KAPITEL

Kampen mellem Dansk og Tysk. Militære Forberedelser. Indkvartering og Troppesamlinger. Frederik d. 7des Død. Krigen.

REJSER man det Spørgsmaal, som naturligvis frembyder sig, om Danskheden i Slesvig under det danske Herredømme er gaaet frem, maa dette efter mit Skøn ubetinget besvares bekræftende, og hvorledes skulde det ogsaa have været anderledes, naar i de blandede Skoledistrikter alle Børn i Skolen bleve underviste i det danske Sprog. De maatte dog idetmindste lære at forstaa Dansk. Jeg troede i hine Tider fast paa, at naar vi blot maatte beholde Slesvig et halvhundrede Aar endnu, skulde det nok lykkes os at føre Danskheden tilbage til de Egne, hvor den fra ældgammel Tid havde hersket.

Men i Omfang vare Fremskridtene unægtelig ikke store, og navnlig lykkedes det os foreløbig ikke at paavirke Folkesproget synderligt. Dette var og ved-

blev i Angeln at være Plattysk, og Kampen mellem Dansk og Tysk stilnede tilsyneladende ikke af. Tvertimod den blev i Intensitet hidsigere paa Grund af det Støttepunkt, Tyskheden havde i den slesvigske Stænderforsamling.

Befolkningen var stadig delt i to fjendtlige Lejre.

Naar Talen kom paa en Mand, spurgte man ikke, om han var elskværdig og godlidende, og om man kunde have Glæde eller Udbytte af at omgaas med ham. Spørgsmaalet var evig og altid: er han dansk- eller tysksindet, og gik Svaret i sidstnævnte Retning, var dermed ret ofte selskabelig Omgang udelukket.

Vilde den danske Regering ikke have handlet rigtigt i at fire noget ved at modificere Sprogreskripterne? Herom har der, som bekendt, staaet megen Strid, og jeg har fortalt, at min Fader var en ivrig Talsmand for disse Reskripter. Selv har jeg paa nært Hold haft Lejlighed til at erfare noget om den Forbitrelse, de ialfald stedvis have vakt.

Vor Nabo, Ejeren af Gaarden Adelbylund, der havde den største og smukkeste Gaard i hele Adelby Sogn, blev saaledes ved Sprogreskripterne forvandlet fra en loyal Mand til en ivrig Modstander af Danskheden, og paa denne Maade er det sikkert gaaet med mange Angelboere. Men om Eftergivenhed fra dansk

Side var der i de ledende Kredse foreløbig ikke alvorlig Tale; der blev sat Haardt imod Haardt.

Til denne Stemning har vistnok i høj Grad bidraget de overdrevne Forestillinger, eller, som man maaske nok tør sige, det Overmod, som Udfaldet af den første slesvigske Krig havde fremkaldt hos mange Danske.

Varslede de herskende, forbitrede, politiske Kampe ikke om, at der forestod urolige Tider for os, talte de mange militære Foranstaltninger i de nærmeste Aar før Frederik d. 7des Død et endnu tydeligere Sprog.

For os Drengene eller unge Mennesker frembød disse Foranstaltninger — Indkvarteringerne, de mange militære Skuespil, Manøvrer, Revuer o. s. v. — naturligvis kun en behagelig Afvexling i det daglige Liv.

Naar vort fineste Korps, Hestgarden, ventedes til Byen, forsømte jeg ikke Lejligheden til at møde paa Skibsbroen for at overvære Udskipningen af Tropperne og Hestene. Det var ganske vist et lille Korps, idet det kun talte ca. 120 Mand, men de store Karle fyldte godt i Landskabet og frembød, navnlig naar Solen skinnede paa de blanke Kyrasser og Hjelme, et straalende Syn.

Engang var jeg taget til Byen Slesvig og overværede derfra en stor Manøvre ved Dannevirkestillin-

gen. En anden Gang var jeg tilstede en Milsvej nord for Flensborg ved en stor Kongerevue.

Medens jeg her bevægede mig hen over en stor Hedeslette, saa jeg en fin og statelig Rytter sprænge tæt forbi mig i strakt Karriere. Da jeg spurgte mig for, erfarede jeg, at det var vor senere Konge Christian d. 9de, som dengang bar det efter min Mening stolte og ungdommelige Navn »Prinsen af Danmark«. Saa vidt jeg erindrer var han ved den Lejlighed iført den straalende Løvehjelm, som er kendt fra Frederik den 7des Rytterstatue paa Stotspladsen. Christian den 9de, som dengang var en Mand i sin bedste Alder, tog sig udmærket ud til Hest.

Da Adelby Præstegaard var stor og rummelig, fik vi mange fornemme Indkvarteringer.

Engang var det i Itzehoe garnisonerende Rytterregiment anbragt i længere Tid i Adelby Sogn, og i Præstegaarden boede Regimentets Chef Generalmajor Freiesleben og Ritmestrene Castenschiold og Schwartz, ved en anden Lejlighed laa Oberst I. W. Neergaard og andre Officerer hos os. Saa vidt deres Tjeneste tillod det, spiste Officererne sammen med os ved vort fælles Bord. De viste sig alle som særdeles dannede og forekommende Mennesker med et vist ridderligt Anstrøg, som jeg, der ikke har færdedes meget i Officerskredse, fandt overmaade tiltalende.

I Efteraaret 1863 opholdt Kong Frederik den 7de sig tillige med Grevinde Danner paa Lyksborg Slot.

Grevinden holdt meget af at komme der, fordi den Uvillie, der af og til kom til Orde overfor hende i København, ikke sporedes i Slesvig, hvor man ikke havde haft Lejlighed til paa nært Hold at følge Grevindens Færd fra Ungdommen af, og hun derfor bedre kunde agere Dronning i Slesvig.

Tiltalende af Ydre var Grevinden, som bekendt, ikke: En svær og fed Dame med et fladt Ansigt og simple udviskede Lineamenter. Jo længere og alvorligere jeg har tænkt, og endnu tænker, over Forholdene, kommer Grevindens Giftermaal med Kong Frederik den 7de til at staa for mig som en beklagelig Hændelse.

Kongen færdedes i Efteraaret 1863 altid i aaben Vogn rygende paa sin Merskumspibe. Tilsyneladende befandt han sig i bedste Velgaaende, men i November Maaned udbredte det Rygte sig, at han var bleven betænkelig syg af Ansigtsrosen. Der fulgte nu nogle Dage, eller maaske kun en Dagstid, fuld af Spænding og Ængstelse.

Søndagen den 15. Nov. 1863 om Aftenen, skulde mine Forældre i Hjemmet have et lille Selskab. Der skulde spilles Kort. Efterat Gæsterne vare samlede, kom den sidste af dem vor Huslæge Dr. Silberberg

tilstede og bragte det Budskab, at Kongen lige var død. Efterretningen herom virkede som en Bombe. Der blev ikke noget af Kortspil den Aften!

Alle sad vi stille hen, stærkt optagne af vore Tanker. Hvad skulde der nu blive af os, og hvorledes skulde det, under den i Øjeblikket saa stærkt spændte politiske Situation, blive med Novemberforfatningen, til hvis Ikrafttræden saa mange blandt os glædede sig? Hvor usikker laa nu ikke hele Fremtiden for os alle!

Nogle Dage senere kørte vi ud til Lyksborg Slot for at besøge castrum doloris.

Det var højtidelige Øjeblikke, vi tilbragte paa Slottet. Om Kongens Kiste stode hans nærmeste Omgivelser, af hvilken jeg erindrer General Holten, som Vagt.

I den Blykiste, hvori Kongens Lig hvilede, havde man paa Grund af den stærke Gasudvikling maattet bore Hul og ved en Slange lede den fordærvede Luft ud i det Fri, og jeg erindrer ikke under mit Besøg at have følt mig generet af nogen Liglugt. Omkring Kisten var paa Fløjlsputer anbragt Kongens mange Ordener. De Vagthavende stode saa ubevægelige som Voxfigurer. Den store Taushed og det Alvorlige i hele Situationen gjorde et dybt Indtryk paa mig.

Den 2den December blev Kongens Lig ført gennem

det illuminerede Flensborg, omtrent i hele Byens Længde, ud til Havnen, hvor Liget anbragtes ombord i et Krigsskib paa en Katafalk. Ogsaa Ligfærden i Flensborg var meget højtidelig! Dreng, som jeg var, nøjedes jeg ikke med at lade Liget en enkelt Gang passere forbi mig, men skød Genveje gennem Gaderne for at se paa Illuminationerne og overvære Højtideligheden paa flere Steder.

Med denne Ligfærd afsluttedes et Afsnit af Flensborgs sagnrige Historie!

I Slutningen af Aaret 1863 samledes den danske Hær i Slesvig og Holsten, og i Midten af December Maaned samme Aar blev der af det tyske Forbund foretaget Exekution i Holsten, der paa Grund deraf rømmedes af de danske Tropper. Paa dette Tidspunkt, fik vi i Adelby et, om jeg saa maa sige, noget mindre belejligt Besøg af en Dame fra Kongeriget, nemlig af Kaptajn i den danske Hær Christian Haffners Hustru. Han laa i Øjeblikket som Officer i Rendsborg, og min Fader havde jo været forlovet med hans Søster og stod fra Ungdommen af i et nært Forhold til ham og hans Slægt, og forsaavidt var Fru Haffner os velkommen nok, men vi saa unægtelig med blandede Følelser paa Anledningen til hendes Komme. Haffner var af et skrøbeligt Helbred, hypokonder og uden al Frejdighed. Han og Konen levede i et meget lykke-

ligt Ægteskab sammen og, som det hyppigt sker i barnløse Ægteskaber, gik de ganske op i hinanden. Min Søster, der delte Soveværelse med Fruen, fortalte rørende om denne, at hun hver Aften knælede ned paa Gulvet ved sit Sengeleje og bad til Gud om at skaane hendes Christian. Nu drev Længslen hende til endnu engang at se sin Mand. Dette kunde være forstaaeligt nok, men havde egentlig ikke vor Billigelse, Naar Mand og Hustru umiddelbart før en Krig har taget Afsked med hinanden, bør det vel helst have sit Forblivende derved. Gentagne Afskedsscener styrke neppe Modet hverken hos Manden eller Kvinden. Imidlertid den danske Hær laa endnu ved Dannevirke, og da det under disse Omstændigheder vel vilde have været grusomt at modsætte sig Ægtefællernes Ønske, samtykkede jeg i at ledsage Fruen til hendes Mand. Rejsen var interessant nok for mig. Paa Broen over Eideren stod paa den ene Side to tyske Skildvagter og paa den anden Side to danske. Afstanden mellem dem var ikke større, end at de med Lethed kunde have skudt hinanden ned, og jeg var naiv nok til at skule mistænksomt hen paa de to tyske — sachsiske eller hannoveranske — Skildvagter. Da vi havde truffet Haffner i hans Logis, var hans Premierløjtnant saa betænksom at sørge for, at Ægtefællerne kunde være alene, hvorfor han tog mig

med hjem til sit Kvarter. Premierløjtnanten var tilsyneladende en rask og kæk Mand, men hvad han meddelte mig, var ikke egnet til at højne mine Forestillinger om Disciplinen i den danske Hær. Han skildrede sin Kaptajn som en umulig Soldat. Soldaterne sagde om ham, at de kunde sagtens under hans Kommando, thi under denne vidste de altid, hvad de skulde gøre. Kommanderede han nemlig til højre, skulde man gaa tilvenstre, og overhovedet altid gøre det modsatte af, hvad han befalede. Disse Udtalelser til mig, et ungt Menneske paa 16 Aar, der dog maatte formodes at staa i et vist Forhold til Kaptajnen, have om ikke i Øjeblikket saa ved senere Overvejelser i nogen Grad vakt min Forundring.

Efter Besøget i Rendsborg rejste Fru Haffner og jeg endnu samme Dag tilbage til Adelby. Men havde det været galt før, blev det kort efter vor Tilbagekomst værre endnu. Tyskerne havde i Mellemtiden okkuperet hele Slesvig og enhver Forbindelse med Danmark Nord paa var afskaaren. Fru Haffner kunde ikke komme i Forbindelse med sin Mand og heller ikke høre fra ham. Efter nogen Tids Forløb lykkedes det os dog ved preussiske Officerers Imødekommenhed at udvirke Tilladelse for Fru Haffner til at vende tilbage til Danmark, og vi erfarede derfra, at Haffner efter Tilbagetoget fra Dannevirke havde meldt

sig syg og ikke var kommen til at deltage i Krigen. Efter denne fik Haffner, der vedblev at være svag, sin Afsked, og de to Ægtefæller have derefter kunnet fortsætte deres lykkelige Samliv endnu i et Par Aar i Fred og Ro.

Den 6. Febr. 1864 om Morgenen gik jeg til sædvanlig Tid Kl. 8 i Skole. Paa Vejen saa jeg ikke noget, der særlig tildrog sig min Opmærksomhed, men i Skolen fik jeg den rystende Meddelelse, at Dannevirke var rømmet og hele vor Armé paa Tilbagetog til Flensborg. Skolens Virksomhed blev naturligvis strax udsat, og jeg ilede hjem til Adelby, forat meddele mine Forældre, hvad der var sket. Strax efter gik jeg atter ind til Flensborg. og havde jeg ikke før opdaget noget, fik jeg nu rigelig Lejlighed til at overvære vor Armés Tilbagetog. Efter den over alle Maader anstrængende March paa de isbelagte Veje, og de trættende idelige Standsninger undervejs, saa Soldaterne medtagne og udasede ud. Mange af dem havde kastet sig ned paa Stentrinene foran Husene eller inde paa Gangene til disse, og Alle havde kun Sands for at spise eller sove. Befolkningen var overordentlig venlig mod de danske Tropper og trakterede dem med Kaffe, Brød og Sulemad. Paa denne Tid rygtedes det, at den danske Hærs Bagtrop kæmpede med de forfølgende Fjender ved Oversø eller

Sankelmark. Da jeg trængte til at tage mig noget for, gik jeg ud ad Landevejen fra Flensborg mod Slesvig. Der var mange Lediggængere som jeg. Af Soldater saa jeg kun en stakkels Dragon uden Hest med den ene Haand indhyllet i et blodigt Lommestørklæde og med en knækket Ryttersabel i den anden Haand. Min Vandring blev dog ikke af lang Varighed. Det var saa sin egen Sag at gaa lige ud mod en Kampplads. Hvor Kampen i Virkeligheden stod, eller hvor den vilde trække sig hen, kunde man jo ikke vide noget om. Maaske kunde man, pludselig komme til at staa midt i Kamptumlen, hvad jeg just ikke skøttede om. Efterhaanden blev jeg mere og mere ophidset og febrilsk. Jeg frygtede for, at hele den danske Hær vilde blive fanget i eller ved Flensborg. At en saadan Tanke opstod hos mig var meget naturligt. Jeg havde set vor egne dødtrætte Soldater, lidet egnede til at gaa i Kamp. Jeg havde af dem hørt, at Tilbagetoget fra Dannevirke var sket med stor Langsomhed, idet man havde brugt et halvt Døgn om den fire Mil lange Vej fra Slesvig til Flensborg. Fjenden maatte i den Tid kunne være kommen langt frem i sin Forfølgelse af os. Nu stod han, der tilmed i Antal var os langt overlegen, som vi vidste, kun en Milsvej fra Flensborg, og hvad vilde den Afstand sige overfor en Fjende, der var vel for-

synet med Kavalleri? Nu begyndte yderligere Kanoerne at spille op ude fra Kampladsen ved Sankelmark, og det forekom mig, at Skuddene kom nærmere og nærmere. I min Utaalmodighed vendte jeg atter tilbage til Flensborg. Jeg mødte der en Bekendt af mig, Sønnen af Provst Karstensens Forgænger i Broager Sognekald Provst Steffensen. Jeg spurgte ham, hvorfra Kanonskuddene kom, og haabede, at Lyden maatte opildne ham, men jeg stødte paa den fuldstændigste Ligegyldighed, og fik Indtrykket af, at han, som alle de andre trætte Soldater, var ligeglad ved, hvad der saa skete. Imidlertid havde d. 6. Febr. jo den Dyd, at det paa den Tid af Aaret bliver tidlig mørkt. Allerede om Formiddagen havde vi tænkt os, at det sandsynligvis vilde komme til Gadekamp i Flensborg, og jeg havde derfor sagt til mine Forældre, at jeg den følgende Nat rimeligvis vilde blive i Flensborg. Da Aftenen var falden paa, tog jeg, i Overensstemmelse hermed, Ophold hos min Skolekammerat Jakobsen. Efterat have spist til Aften hos ham, gik vi i Seng og sov udmærket ovenpaa den spændende og anstrængende Dag.

Natten gik roligt. Vi hørte ikke det mindste til Støj, Vaabengny eller marcherende Tropper.

Strax da vi vaagnede næste Morgen, for vi hen til vort Vindue, der vendte ud imod Gaden, for at se

ud. Det var allerede lyst eller i hvert Fald i Dagbrækningen. Medens vi stod der, saa vi de første fjendtlige Tropper komme.

Fortroppen bestod af preussiske Uhlaner. To og to ad Gangen red de i Galop henad Gaden, en paa hver Side af denne. Ikke uden en vis Beundring saa jeg paa disse Hestfolk, som sprængte op ad de dem ubekendte Gader, uden at ane, om de ikke ved Skud fra Husene i næste Øjeblik vilde blive strakte døde til Jorden. Op ad Formiddagen viste en Afdeling af den preussiske Garde sig. I deres skinnende blanke Pikkelhuer præsenterede de sig midt i Byen med fuld Musik. Hvilken Kontrast til vore stakkels overanstrengte Soldater den forrige Dag. Vi erfarede heldigvis, at de danske Tropper mærkværdig godt vare slupne ud af Byen den foregaaende Aften og Nat. For mig stod dette som et Under. Sejge og flinke havde vore Soldater alligevel været.

Naturligvis kunde det ikke undgaas, at adskillige illoyale Slesvigere i Mellemtiden havde benyttet Lejligheden til at desertere fra Armeen. Jeg erindrer saaledes en eller to Dage efter Tilbagetoget med Harme at have set, min egen Lappeskomager i Byen »Kors« sidde nok saa gladelig i sit Hjem og vogte paa sit Gevær og sin hele Krigsudrustning, som han sagtens

har betragtet som lovligt Krigsbytte. Men smaa vare ialfald vore Tab.

Nogle Dage før Tilbagetoget efter Kampen ved Mysunde havde jeg en Dag været i Flensborg i Borgerforeningens Have, og saa der i et lukket Lysthus eller Pavillon, der ellers var viet til Dands og Lystighed, liggende en halv Snes faldne danske Soldater, der antagelig havde været saarede og vare døde under Transporten fra Slesvig til Flensborg. En af disse en smuk ung Mand staar endnu i min Erindring, saa Synet af Ligene maa have gjort Indtryk paa mig, men noget gruopvækkende var der iøvrigt ikke ved Skuet. Jeg erindrer kun, at der opstod Følelser af Had hos mig overfor dem, der havde voldt de unge kraftfulde Mænds Død. Efter Kampen ved Sankelmark havde jeg senere Lejlighed til at se mange Lig. Dagen eller maaske to Dage efter Flensborgs Okkupation af Fjenden gik jeg nemlig ud paa Slagmarken ad Chausseen til Bilskov Kro. Her var henimod en Snes faldne Østrigere slæbte sammen. Fra Kroen begav jeg mig over paa nogle tilstødende Marker hen til en lille Skov, der støder op til og skraaner ned mod Sankelmark Sø! Paa hele dette Terræn fandtes mange Døde, der tilsyneladende laa i de Stillinger, i hvilke de vare faldne. Ved et Gærde, der var bleven stormet af Østrigerne, fandtes nogle, der havde

været i Færd med at klatre op paa Gærdet, men vare styrtede bagover. Nogle laa paa selve Gærdet, Andre vare styrtede paa Hovedet ned paa den modsatte Side. Noget gruopvækkende frembød selve Slagmarken heller ikke. Jeg saa kun et eneste Lig, hvis Bryst og Mave dannede en eneste blodig Masse, ellers syntes alle de Faldne at være blevne dræbte ved Skud i Panden. Jeg mener kun at have truffet østrigske Lig, men det var forresten ikke nemt at afgøre. De Faldne vare nemlig berøvede deres Frakker, og da Østrigerne ligesom de Danske havde blaa Buxer, var der ikke andet Kendetegn at gaa efter end en fin lille hvid Stribe, som fandtes ned af Østrigernes Benklæder, en Stribe, som jeg mener at have observeret paa alle de Benklæder, jeg tog i Øjesyn. Hvorledes det kunde være, at Ligene vare berøvede deres Frakker og dog laa i naturlige Stillinger, saaledes som de vare faldne, og hvem der havde fjernet de danske Lig, fik jeg ikke at vide, Situationen indbød ikke til lang Dvælen eller Passiar med Andre. Det var tilmed henad Mørkningen, da jeg færdedes paa Valpladsen, og Mørket kunde snart ventes. Det var trist, at se de mange unge Mænd, der vare faldne fjernt fra deres Hjemstavn for en Fjende, med hvilken de i Virkeligheden ikke havde det mindste udestaaende. Efter hvad jeg saaledes har erfaret, er der stor For-

skel mellem at se Liget af en Mand, der brat er kaldt bort i sin fulde Kraft og Liget af en Person, der er hentæret af Sygdom. Denne Erfaring fik jeg senere bekræftet, da jeg kom til København og her efter Stormen paa Dybbøl d. 18. April 1864 havde Lejlighed til i Holmens Kirkes Kapel at se Liget af Major Sigismund Rosen, der uagtet der var gaaet flere Dage efter hans Død, og Døden ikke var kommen øjeblikkelig, men efter et Par Timers Sygeleje, saa ud, som om han laa i den fredeligste Søvn.

Efterat Fjenderne havde besat Flensborg, toge naturligvis alle Tysksindede i Flensborg og Omegn Lejligheden iagt til at triumfere, og overalt kom de slesvig-holstenske Flag frem. Ogsaa til min Fader kom der en Deputation af Sognets Tysksindede for at forlange det slesvig-holstenske Flag hejst paa Adelby Kirketaarn.

Min Fader erklærede, med Vreden malet i alle sine Træk, at det kunde han naturligvis ikke give Lov til. Hertil svarede Deputationen, at det heller ikke var deres Mening at erhverve hans Tilladelse, »Wir wollten Ihnen, Hr. Pastor, nur die Anzeige machen«, og efter et Par Minuters Forløb vajede Op-rørsflaget fra vort Kirketaarn.

Nu skete der en brat Omvæltning i alle Forhold, dansk Skolegang og dansk Gudstjeneste blev strax

ophævet. Nogensomhelst anden Krænkelser, end den nylig anførte, var min Fader, der var respekteret af Menigheden, ikke udsat for.

De danske Indkvarteringer i Adelby Præstegaard bleve nu afløste af tyske. Det begyndte med, at der i den ene af vore Marker blev oprettet en Artilleripark, og hele vor gode Mark blev fyldt med Fjendens Ammunitionsvogne. To Kaptajner, der kommanderede over Parken, fik Bolig hos os. Hverken over disse Officerer eller de andre Herrer, som vi senere fik i Indkvartering, have vi haft Grund til at beklage os. De omtalte Kaptajner vare dannede Mænd, den ene af dem spillede smukt Klaver, og for første Gang i mit Liv hørte jeg af ham foredraget med stor Bravur den russiske Nationalhymne.

Vi endte med at have i Indkvartering to tyske Læger, til hvem vi i de følgende Uger kom til at staa i et ligefrem venskabeligt Forhold.

Dette vil uden Tvivl støde mangan dansk Mand, men i Virkeligheden var Afstanden mellem os og de to Læger ikke nær saa stor, som man paa Forhaand kunde antage. Sagen var, at de to preussiske Læger hørte til det frisindede Folkeparti, og de Følelser, dette dengang nærrede overfor Bismarck, maatte nærmest betegnes som Had — der gik adskillige Aar endnu, inden Bismarck blev tysk Nationalhelt — og

da de ansaa Krigen for Bismarcks Værk, betragtede de den os paaførte Krig med samme Uvillie, som vi selv havde. Der manglede saaledes ingenlunde Tilknyningspunkter mellem os.

Den ene af Tyskerne ved Navn Behrendt var af jødisk Afstamning og Søn af en meget anset Dermatolog i Berlin, den anden ved Navn Lucae havde som Specialitet studeret Øresygdomme og skal være endt som en anset Læge deri.

Strængt taget boede Lucae ikke hos os, men tilbragte næsten hver Eftermiddag hos os sammen med sin Ven Behrendt. Begge Herrer var musikalske, Lucae spillede Klaver og gav sig endog af med at komponere. Han forærede os saaledes en af ham komponeret Melodi til Heines bekendte Digt »Es war ein alter König«. Mange fornøjelige Eftermiddage havde vi tilbragt sammen. Min Søster bidrog til Underholdnin-

Militærlæge Behrendt.

gen med sin Musik, og jeg tror, at hun gjorde et stærkt Indtryk paa Behrendt.

Denne var meget idealistisk anlagt og en stor Beundrer af Digteren Heinrich Heine. Mange af dennes Digte kunde han udenad, og jeg, der i saa Henseende var bleven smittet af Behrendt, fik ham ofte til at

Militærlæge Lucae.

foredrage Heineske Digte, saaledes f. Ex. »Der Tannhäuser« og Die »Wallfahrt nach Kevlaar«, hvilke han kunde udenad. Lucae havde selskabelige Talenter, og kunde være morsom. Øverst paa hans Repertoire stod en mimisk Fremstilling af et Tordenvejr, et Nummer som vi oftere fik ham til at give til Bedste. Det be-

gyndte med smukt og roligt Vejr, saa viser der sig Lyn i det Fjerne; Lynene fremstilledes ved nervøse Bevægelser eller Trækninger i Ansigtet, navnlig omkring Munden og Øjnene. Efterhaanden trak Tordenvejret mere op; de nervøse Bevægelser bleve stærkere og hyppigere. Saa hørtes svag Torden, hvilken Lyd Lucae forstod skuffende at efterligne. Efterhaanden tordnede det stærkere og stærkere, Uvejret kom over

Hovedet, Lynene slog ned med den ejendommelige knitrende Lyd, der ledsager Lynnedslag og som næsten minder om Pidskesmæld. Efterhaanden aftog atter Uvejret, og det endte med, at Solen paany skinnede fredeligt. Saa hvilede atter hans Ansigt i Ro, og et venligt og lyksaligt Smil lyste fra hans runde, rød-mossede Kinder.

Behrendt og jeg delte Soveværelse med hinanden. Under gunstige Vejrforhold kunde vi om Natten høre Kanonerne fra Dybbølstillingen, ligesom vi forresten ogsaa havde kunnet høre Kanonerne fra Dannevirke. En sen Aften i Begyndelsen af Dybbøls Belejring vækkedes vi ved at høre en forskrækkelig Kanonade. Berendt, der var en meget følsom Natur, korsede sig ved Tanken om de mange Mennesker, der nu ødelagdes i Nærheden af os, medens vi selv laa her saa trygt og varmt i vore Senge. Tidligt næste Morgen skyndte vi os med at spørge efter Nyt fra Kamppladsen. Til vor Forbauselse hørte vi da, at hele Natten havde været ganske rolig ved Fronten. I vore Stalde husedes der en Snes Heste, hørende til det tyske Artilleri, og det viste sig, at hvad vi havde anset for Kanonskud, hidrørte fra, at Hestene havde været urolige og sparket i Spiltougene, det var det Hele.

Tidlig om Formiddagen plejede Behrendt at mod-

tage de Soldater, der vilde melde sig syge hos ham. Han expederede dem i vor store Stue, af os kaldet »Salen«, der laa ved Siden af vort fælles Sovekammer. Behrendt lod ofte Døren mellem de to Værelser staa aaben, og derved blev jeg Vidne til den praktiske Maade, hvorpaa Behrendt oftere behandlede Soldaterne. Aarstiden var jo kold og raa, og Soldaterne vilde naturligvis gerne snyde sig fra Vagttjenesten, navnlig om Natten. Behrendt spurgte den foregivne Syge om, hvad han fejlede, og hvor han følte Smerter. Den Syge pegede f. Ex. paa sit Bryst, Behrendt sagde »Was mehr«. Soldaten kunde saa pege paa Maven eller paa et andet Sted. Behrendt fortsatte »Was mehr« og saaledes kunde han fortsætte, og altid faa nyt Svar. Behrendt klappede saa venligt Soldaten paa Skulderen og sagde »Træk De bare paa Vagttjeneste«. Sagen var, at Behrendt havde gjort den Erfaring, at en virkelig Syg ikke saaledes lod sig narre rundt fra Sted til Sted paa Legemet med sin Daarlighed. Grusom mod Soldaterne var han ingenlunde, tværtimod behandlede han dem venligt.

Ellers fik jeg ikke Indtryk af, at der overfor de menige Soldater eller Underofficerer fra de Overordnedes Side blev anvendt en blid Tone. En Officer i Landeværnet, som i Privatlivet nok var ansat i en Bank i Berlin, har jeg oftere set exercere med

sine Soldater ved Skolebygningen i Adelby. Det var utroligt, hvor han kunde skælde ud, engang da jeg gik forbi, havde han endog i de menige Soldaters Nærværelse, taget en Underofficer under Behandling og raabte, saa det kunde høres langt borte, »Verfluchter Kerl, kann er nicht einmal kommandiren«! Naar han vendte Ryggen til, revancherede Soldaterne sig ogsaa ved at skære Grimacer ad ham.

Da vi forlode Slesvig og havde været nogen Tid i København, fik vi under Vaabenstilstanden Brev fra Behrendt. Han beklagede sig over, hvor haardt han efter vor Afrejse havde savnet »das traute Familienleben« og bebudede, at han inden en kort Frist vilde opsøge os i København. Desværre maatte jeg svare tilbage, at dette ikke lod sig gøre. Vi havde nemlig tilstrækkelig erfaret, at der blandt vore danske Bekendte savnedes Forstaaelse for, at vi havde omgaaedes en Fjende venskabeligt. Dermed standsede enhver Forbindelse med ham. Senere erfarede vi, at han desværre var omkommen i den fransk-tyske Krig, som Følge af at han var styrtet med sin Hest. Som en prægtig og godlidende Mand staar Behrendt endnu den Dag idag for min Erindring! Ogsaa overfor min Fader havde han vist sig venlig og forekommende. Min Fader maatte paa Grund af sit daarlige Helbred efterhaanden underkaste sig mange forskellige Kure.

Paa den Tid, Behrendt var hos os, havde Lægerne anbefalet ham om Aftenen at lade sig indvikle i vaade Lagener. Behrendt fulgte derfor hver Aften min Fader tilsengs, viklede ham omhyggeligt ind i Lagenerne, som foreskrevet, og tog sig, kort sagt, kærligt af ham.

Min Faders Stilling under den foreliggende Situation kunde ikke være tvivlsom for ham. Han var dansk i Sind og Skind og kunde ikke tænke paa at efterkomme de Befalinger, der af den tyske Regering vilde blive paalagte ham til Udryddelse af Danskheden.

Da han udtalte sig i Overensstemmelse hermed, fik han i Marts Maaned af den tyske Regering strax sin Afsked.

Vi skulde altsaa nu flytte tilbage til Danmark. Flensborg Skole havde jeg ophørt med at besøge fra den Dag at regne, da Tilbagetoget fra Flensborg fandt Sted. Skolens Elever vare nu splittede for alle Vinde, mod Syd eller Nord. De fleste desværre mod Syd. Med os til København kom af mine Klassekammerater kun de to Brødre Stemann og Jakobsen. For Sidstnævntes Vedkommende blev Opholdet i København dog kun meget kortvarigt. Jakobsen begyndte med danske Sympatier, og boede nogen Tid sammen med os i København, men Beboerne i Slesvig kom meget hurtig under Vejr med, fra hvilken Kant Vin-

den blæste, og efter nogle Ugers Forløb fik Jakobsen Paalæg af sine Forældre om at vende tilbage til Slesvig. Dette Paalæg efterkom han, og siden har jeg aldrig set ham eller hørt noget om ham, saa at jeg end ikke aner, om han lever eller er død.

Saa skulde vi altsaa sige Farvel til Adelby Præstegaard.

En Eftermiddag i den sidste Del af Marts Maaned 1864 vandrede vi — min Fader, Moder, Søster, lille Broder og jeg — ad Markstien fra Adelby ind til Flensborg, hvor en Familie af vort Bekendtskab — Borgmester Jensens — havde været saa gæstfri at tilbyde os alle Logis for Natten. Den følgende Dag tidlig om Morgenen skulde vi rejse videre til København over Hamborg og Lübeck. Forbindelsen Nord paa med Danmark var nemlig fremdeles afbrudt.

Paa Bakken i den første lange Mark efter Kirkegaarden havde man et frit Blik over Adelby Kirke og den bagved liggende Præstegaard.

Her standsede Moder og saa i Taushed tilbage. Vi andre fulgte hendes Exempel. Mange lykkelige Dage havde vi tilbragt dernede i Præstegaarden. Skulde vi atter se disse Steder igen? Det skete for mit eget Vedkommende efter 19 Aars Forløb men ikke for nogen af de andres, jeg fulgtes med.

Bevæget følte jeg mig dog ikke ved Afskeden. Jeg

skulde jo til København, som jeg havde hørt saa meget om af mine Forældre og min Søster, og som jeg længtes saare meget efter at se. Saa skulde jeg snart være Student, og saa skulde Livet først rigtig begynde for mig.

Det Afskedsblik, jeg kastede tilbage, erindrer jeg endnu, men skal jeg være ærlig, tror jeg nærmest, det var Glæde, der fyldte mit Sind, da vi atter satte os i Bevægelse.

Efter Bestemmelsen rejste vi den følgende Morgen d. 24. Marts 1864 med Jernbanen Syd paa. Ved Afskeden var tilstede paa Banegaarden min tilkommende Hustru Constance Juhl og flere andre af min Søsters Veninder. Saa dampede vi afsted til Hamborg. Helt uantastet gik Rejsen dog just ikk for os. Ved forskellige Jernbanestationer samledes der udenfor den Kupé, hvor vi vare anbragte, en Del Tyskere, der med den Elskværdighed, der er ejendommelig for den mindre dannede Del af den nordtyske eller preussiske Race, ikke kunde afholde sig fra at haane os ved forskellige Tilraab navnlig Skældsordet »Hanne-mann«.

I Hamborg blev vi til den følgende Dag, Langfredagen d. 25. Marts, hvorpaa det gik videre til Lübeck, hvor vi ikke fik Lejlighed til at se stort andet

end Domkirken med det bekendte Billede af »Dødningsedandsen«.

I Lübeck indskibede vi os samme Dag paa Dampskibet »Bager«, der førte os til København. Ombord traf vi en anden flygtende Præst fra Angeln med sin Familie, nemlig Pastor Nissen, der senere blev Præst i Vissenbjerg paa Fyn. En anden Herre, vi paa Rejsen havde truffet paa et Hotel, men ikke talt med, og som min Moder havde udpeget for os som Typen paa en ægte slesvig-holstensk Wühler, saa vi atter ombord, og han viste sig, til vor Moro og Moders Forbauselse, at være en ægte dansk Mand.

Saa naaede Dampskibet endeligt om Formiddagen den 26. Marts 1864, altsaa Paaskelørdag, København, og for første Gang i mit Liv steg jeg op i et Køretøj, som jeg saare godt kendte af Omtale men aldrig før havde benyttet — en veritabel Droske.

TIENDE KAPITEL

Vor Bosættelse i København. Metropolitanskolen. Mine nye Kammerater. Skolens Lærere.

DROSKEN kørte os til Gæstgivergaarden »Gamle Avlsgaard«, hvor min Fader havde bestilt Logis til os. Denne Gaard, der laa ud til Suhmsgade, var særlig i Rigsdagskredse ret vel bekendt. Der boede nemlig dengang adskillige til Bondestanden hørende Rigsdagsmænd, der sagdes i Rigsdagen at holde sammen og danne et lille Parti. Forplejningen var ganske god dagligdags Kost, men hyggeligt fandt vi det ikke i den forholdsvis snevre Gyde med Genboere paa Næsen, og da min Fader efter et Par Dages Forløb fik opspurgt, at vi kunde leve lige saa billigt i selve Hotel d'Angleterre, flyttede vi derhen. Det var en dejlig Forandring. I d'Angleterre fik vi en fælles hyggelig Dagligstue paa 3dje Sal vendende ud mod Kongens Nytorv, hvor det var i høj Grad fængslende

for os Provinsbeboere at sidde ved Vinduerne og se ned paa det store smukke Torv, hvor de Spadserende kravlede omkring som Myrer i alle Retninger. Vor Middagsmad nød vi paa d'Angleterre ved table d'hôte i Spisesalen og levede højt med mange gode Retter. At vi for en forholdvis billig Penge kom til at leve under saa herskabelige Forhold, skyldtes de daværende ekstraordinære Omstændigheder. Under de bestaaende Krigsforhold kom der saa godt som ingen Fremmede til Byen, og Værten fandt derfor sin Regning ved at udleje Logis til os fremfor at lade sine Værelser staa tomme. Ved table d'hôte var der ogsaa adskillige ledige Pladser, og man saa i Salen kun et Par tilfældige Rejsende og et mindre Antal fordrevne slesvigske Embedsmænd, nærmest hørende til den juridiske Stand. — Ved Krigsbegivenhederne og Ophævelsen af Flensborg Skole var der paa det Stadium, hvorpaa jeg befandt mig, indtraadt en højst uheldig Forstyrrelse i mine Studeringer, og en af min Faders første Vandringer i København gjaldt derfor Kultusministeriet, hvor han opnaaede Samtykke til at faa mig indsat i Metropolitanskolen i samme Klasse, som jeg havde forladt i Flensborg. Lignende Tilladelse fik min Ven Gustav Stemann samt to Elever fra Haderslev Skole. Inden Skolegangen bragtes i Orden havde jeg foreløbig nok at bestille med at orien-

tere mig i Byen, besøge Museer og tage de mange Seværdigheder i Øjesyn, som jeg kendte saa godt af Omtale. I de første Tider gjaldt min daglige Vandring Ministerialbygningen, hvor Telegrammerne fra Krigsskuepladsen opsloges. Det var saamæn en trist Vandring! Man fik af Opslagene at vide, hvor mange der i det sidste Døgn vare blevne dræbte eller saarede under Bonbardementet paa Dybbøl og i Skanserne, nogen Meddelelse om, at vi til Gengæld havde gjort Fjenden Afbræk, var der saa godt som aldrig Tale om, kun om Slagtinger af vore egne stakkels Soldater. Endelig vare Formaliteterne for Skolegangen til Ende, og jeg kunde møde i Metropolitanskolen. Denne begyndte hver Mandag Morgen med Lovsang, til hvilken vi vare forpligtede til at møde. Til Lovsangen, der fandt Sted i Skolens Solennitetssal, akkompagnerede den gamle Organist A. P. Berggreen os paa Flygel. Som oftest bleve vi spurgte om, hvilken Sang vi ønskede, og i min Tid faldt da Valget næsten altid paa Weyses Melodi til Ingemanns Morgensang »Lysets Engel gaar med Glans gennem Himmelporte«. Denne Sang lød smukt, oplivende og kraftigt til Bergreens Ledsagelse. Da jeg første Gang mødte i Klassen, kom Duxen Wrisberg mig venligt imøde og bød mig Velkommen paa en saadan Maade, at jeg strax følte mig i høj Grad tiltalt af ham. Mit gode Indtryk

af Wrisberg bestyrkedes, da jeg lærte ham lidt nærmere at kende, ligesom jeg ogsaa hurtigt erfarede, at han nød almindelig Sympathi i Klassen. Det kom derfor som et Lyn fra en klar Himmel, da vi en Dag, kort Tid efter min Optagelse paa Skolen, erfarede, at den haabefulde unge Mand i et ubesindigt Øjeblik havde taget Livet af sig selv. Dødsfaldet gik os saa meget mere til Hjærte, som Faderen, der var Søofficer, i Øjeblikket var paa Togt langvejs borte i Krig og saaledes ikke havde kunnet retlede Sønnen i et trist Øjeblik af dennes Liv. Som Dux blev Wrisberg afløst af Hermann Larsen, et udmærket klart Hovede, der senere studerede Medicin og nu lever som Distriktslæge i Kallundborg. Iøvrigt udviklede der sig ikke noget nærmere Forhold mellem mine nye Kammerater og mig. Vi vare jo dengang alle voxne eller følte os ialfald saaledes, og karakteristisk i saa Henseende er det, at jeg i hele min Skoletid i København kun blev Dus med to af Kammeraterne. Den ene var Niels Petersen, der i November 1916 er død som Præst i Ondløse. Han var som ungt Menneske—senere har jeg desværre næsten tabt ham af Syne—en prægtig Fyr med et aabent, frejdigt og glad Sind. I sit Ydre stak han stærkt af fra os andre. Hans Haar var kulsort og hans Lød ganske mørk, saa at man efter hans Udseende maatte anse ham for en

Sydlænding, og det er jo ogsaa bekendt nok, at de spanske Troppers Besøg her i Danmark i 1808 ikke er gaaet spørløst hen. I Studenterverdenen kom Petersen ogsaa til at gaa under Navnet »Sorte Petersen eller da Spanierne var her«. Petersen havde en dyb Basstemme og blev et ivrigt Medlem af Studentersangforeningen. Hvis han havde kunnet lægge sit elskværdige Smil fra sig, vilde han efter sit Udseende og med sin dybe Basstemme have egnet sig ypperlig som Teaterskurk i Operaen.

Den anden Kammerat, med hvem jeg blev Dus, var Carl Julius Salomonsen. Han studerede Medicin og er i Tidernes Løb bleven en som Læge og Bacteriolog højt anset Videnskabsmand, udrustet med en ikke almindelig Veltalenhed. Han var i en sjelden Grad aandsfrisk og fuld af Interesser, og det har derfor altid i mit senere Liv, naar jeg har truffet ham, været en Nydelse for mig at samtale med ham, uagtet han i politisk Henseende ikke gik de Veje, som jeg ansaa for de rette. — Af mine Klassekammerater er der dog Ingen, der i Navnkundighed kan tage det op med Holger Drachmann. At det skulde tage denne Vending med ham, var der sikkert Ingen af os i Skolen, der troede paa. En dygtig Skolediscipel var han nemlig ikke. Ingen vil vel heller forlange eller tænke sig, at han skulde have været dygtig f. Ex. til Mathe-

matik, men man kunde dog tro, at han vilde have udmærket sig f. Ex. ved sine danske Stile, men heller ikke dette var Tilfældet. Nogen ganske almindelig Discipel var Drachmann dog paa den anden Side langt fra, men hans Særpræg gav sig nærmest tilkende ved den Ugenerthed og Ligeledhed, hvormed han forfulgte sine egne Formaal og Lyster, og dette kunde snarere tyde paa det Onde end paa det Gode. Om det Væld af Lyrik, der gennemstrømmede ham, havde vi ingen Forestilling, og ligesaalidt anede vi noget om den ialfald tilsyneladende fænomenale Lethed, han havde i at omsætte sine Følelser i stemningsrige, klangfulde Vers. Saavidt mig bekendt skrev Drachmann i Skoletiden kun en eneste Gang et Digt nemlig i Anledning af Wrisbergs Død. Dette Digt, blev afsunget ved dennes Begravelse paa Holmens Kirkegaard, ved hvilken Lejlighed den daværende Provst ved Holmens Kirke, senere Biskop Fog, holdt en sjælden smuk og stemningsfuld Ligtale, saa at Wrisbergs Begravelse staar for mig som en af de smukkeste Begravelser, jeg overhovedet har overværet.

Drachmann tænkte vistnok heller ikke selv i Skoletiden et Øjeblik paa at blive Digter. Hans Hu stod dengang til at blive Maler specielt Marinemaler, og han gik allerede i Skoletiden til Marinemaler Sørensen, for at uddanne sig under dennes Vejledning.

I denne Henseende udfoldede Drachmann megen Ihærdighed. Naar en Lærer var fraværende i Klassen, skyndte Drachmann sig strax op til Tavlen for med Kridt at tegne Skibe paa den, hvilket for os alle naturligvis var en kærkommen Afvexling. En enkelt Gang besøgte jeg efter Opfordring Drachmann paa hans Værelse i Forældrenes Lejlighed i Store Kongensgade, hvilket jeg nærmest erindrer, fordi jeg dengang næppe ganske teede mig comme il faut. Drachmanns Stedmoder bragte os en Kop Kaffe, hun staar for mig som en pæn og køn Dame; men da Drachmann ikke præsenterede mig for Moderen, ansaa jeg hende for Husjomfru og rejste mig ikke engang op. Kort Tid efter gengældte Drachmann Visiten ved at besøge mig paa min Bopæl paa Kultorvet. At jeg erindrer dette Besøg, skyldes nærmest, at Drachmann i nogen Grad forbausede mig ved sin Ugenerthed. Han anmodede mig nemlig under Besøget om hos min Moder at skaffe ham et Glas Hindbærlimonade, hvad jeg var saa heldig at kunne give ham. Drachmann var, som bekendt, overordentlig høj, over tre Alen. Som ung var han temmelig ranglet og saa noget skrofuløs ud. Med Alderen blev han bredere og sværere, og han endte som en meget imponerende Skikkelse, der gjorde stor Lykke hos det smukke Køn. Efter Skoletiden er jeg kun ganske faa Gange kommen i flygtige Be-

røringer med ham. Til vort 25aaarige Studenterjubilæum havde han skrevet en Sang og anmeldt sin Nærværelse ved Gildet, men blev af Vejret forhindret i at møde. Sangen staar ikke for mig som særlig inspireret, og jeg kan ikke tro paa, at Skoleaarene har staaet for Drachmann som en lys og lykkelig Tid.

Senere hen i Livet er jeg nogle faa Gange truffet sammen med Drachmann paa Raadhuset navnlig ved en enkelt Lejlighed, da jeg som forhenværende Borgerrepræsentant eller Højesteretsassessor, kom til under Middagen at sidde ved Siden af ham. Han erindrede mig da, skøndt der var gaaet lang Tid siden vi havde set hinanden, meget godt og huskede, at jeg var den første, der allerede i Skoletiden havde henledt hans Opmærksomhed paa Heine som Digter.

Skolens Rektor var Etatsraad Bonaparte Borgen. Han havde sikkert i sine unge Dage været en dygtig Mand med literære Interesser. Særlig var han bekendt som en Beundrer af Holberg, hvis Peder Paars han efter Sigende skulde have kunnet udenad, men paa min Tid gjorde Alderen sig allerede temmelig stærkt gældende, om jeg end nu af Statskalenderen kan se, at han i Virkeligheden har været ikke saa lidt yngre, end jeg har taxeret ham til.

Han staar for mig som en elskelig gammel Mand,

og jeg tør nok rose mig af, at han har været mig i høj Grad venligsindet. Der var nemlig ikke den Ting, som han har nægtet mig, naar jeg bad ham om en eller anden Lettelse, og jeg tør ikke sige mig fri for stundom at have misbrugt hans gode Tro noget. Saaledes drev jeg det i Skoletiden saa langt, at jeg i det Aarstid, jeg gik i Metropolitanskolen, kun i een eneste eller højest i to Timer har deltaget i Gymnastikundervisningen, idet jeg ellers holdt mig borte under intetsigende Paaskud. Ved den Halvaarsbedømmelse, der ved Nytaar, forud for vor Studenterexamen, blev meddelt os, udtalte han sig ogsaa paa den velvilligste Maade om mig. Jeg blev ved denne Bedømmelse sat som Nr. 2 i hele Klassen, og Rektors personlige Udtalelser om mig endte med en Ytring om, at jeg sikkert vilde se mine Bestræbelser i hans Fag — Latinen — kronede med Held, hvad den gode Sjæl ogsaa redelig bestræbte sig for at realisere, idet han sørgede for, at jeg til Studenterexamen fik ug i Latinen.

Trods sin Godmodighed kunde Borgen til Tider dog blive hidsig og skælde ud, hvilket dog nærmest havde en komisk Virkning, paa Grund af de barokke Udtryk han ved saadanne Lejligheder kunde betjene sig af, f. Ex. »Din Tud paa en Vask«. Hans Haranguer endte altid med »Din«, »Din« »Noksaft«, et Ord

hvis Betydning, da det altid udtaltes Din »Noksjagt«, først i en sen Alder gik op for mig.

Naturligvis blev Rektor, som andre Lærere, drillet og narret, men det syntes han heldigvis ikke at have haft noget skarpt Blik for. En Dame, der førte Hus for ham, fortalte mig saaledes engang, at Rektor stadig med Glæde og Stolthed udtalte sig om den Opmærksomhed og Forekommenhed, der altid fra Elevernes Side udvistes overfor ham. Eleverne vidste saaledes, at han ikke kunde udstaa synlige Uordener i en Klasse. Han behøvede derfor kun lige at lade sit Blik falde hen paa det Sted i Klassen, hvor Uordenerne fandtes, strax kappedes da Klassens Elever om at styrte til for at fjerne, hvad der stødte hans Øjne. Hermed forholdt det sig i Virkeligheden saaledes, hvormed den paagældende Dame iøvrigt selv vidste god Besked, at naar Rektor ventedes i en Klasse, fik Eleverne travlt med at fordele Papirsstumper, Brændestykker m. m. omkring i Klassen, for derefter, naar Rektor viste sig, at gøre sig lækre for ham ved at fjerne Uordenerne og vinde den Tid, der medgik hertil — ganske vist kun en forsvindende Tid, men i Skolen er man jo nøjsom med, hvad der kan stjæles fra Undervisningen.

Nogen Tid efter at jeg var bleven Student, tog Borgen sin Afsked. Senere hen besøgte en af hans

forrige Elever ham og traf Forholdene i hans Hjem hjerteskrærende. Han skulde være falden i Kløerne paa en Aagerkarl, der havde berøvet ham alle hans Møbler, saa at han sad i sin tomme Lejlighed. Der blev, saa vidt jeg ved, i den Anledning foranstaltet en lille Indsamling til ham, hos hans fordums Elever, og det lykkedes paa den Maade at afværge Nøden fra ham.

Af Skolens øvrige Lærerpersonele lærte jeg paa Grund af den korte Tid, jeg var i Skolen, kun en mindre Del at kende, og der er egentlig kun fire af Lærerne, der have præget sig i min Erindring, nemlig Carl Berg, der senere blev Rektor i Frederiksborg og underviste os i Græsk, Mathematiklæreren titulær Professor C. Petersen, Læreren i Dansk, Digteren Christian Arentzen og Læreren i Religion Overlærer Jensen. Den mest fremragende af disse var vistnok Berg. Hans Undervisning var livfuld, og han forstod at vække vor Interesse for de gamle Klassikere, men hans Undervisning forekom mig lidt spredt og urolig, ligesom hans Tanker vare lovlige stærkt optagne af et andet Arbejde, hvormed kan dengang var beskæftiget, nemlig Udgivelsen af et græsk Lexikon. Af de fleste Klassikere eksisterer der som bekendt tyske Oversættelser i gule Bind, som vi, og navnlig jeg selv, i stort Omfang benyttede os af, da de sparede os for en Uende-

lighed af Tid ved Forberedelsen af Lektier. Disse gule Bøger vare, som let forstaaeligt, en Vederstyggelighed for Berg. Det hændte engang, da jeg var tilstede, at en af mine Kammerater blev greben af Berg i Besiddelsen af en saadan Bog. Berg gav da strax Delinkventen en Anmærkning for slet Opførsel og tilførte Protokollen den graverende Bemærkning: »N. N. besudler Klassen«.

Ved en enkelt Lejlighed stødte Berg min Sands for det passende paa en temmelig alvorlig Maade. Det var os Disciple bekendt, at der bestod et slet Forhold mellem Berg og Professor Petersen. I en af Bergs Timer hændte det, at vi stødte paa Begrebet »Nepotisme«, og Berg opfordrede da den Discipel, som blev hørt, til at illustrere Begrebet ved Exempler. Hertil benyttede da Disciplen den Professortitel, som Professor Petersen var bleven benaadet med. Denne var nemlig bleven gift med en Frøken Lytthans og paa den Maade bleven besvogret med den daværende Conseilpræsident Monrad, der ogsaa var gift med en Lytthans. Berg bragte ikke selv dette Exempel frem, men han fandt sig ialfald i, at det blev benyttet i Klassen som Exempel, uden Irettesættelse. *)

*) Til Skærmydslen mellem de to Lærere knytter sig en lille Episode, som indtraf i 1862, da den ældste Klasse i Skolen under Bergs Anførsel foretog en Skovtour til Dyrehaven. Til denne

Professor Petersen, der i Skolen altid gik under Øgenavnet »Pølse«, var en vittig og lunefuld Mand. For nogle Aar siden har en gammel Metropolitaner udgivet nogle Erindringer, i hvilke han har udtalt en overordentlig stærk Fordømmelsesdom over Professor Petersen. Til denne Dom vil jeg ikke slutte mig, men trods Ihukommelsen af Ordet: »De mortuis nil nisi bene«, maa jeg indrømme, at Petersen heller ikke for mig staar som en dygtig og flittig Lærer. Han hørte til den Kreds i Studenterforeningen, der sluttede sig omkring hans gamle Ven Professor i Fysik ved Universitetet C. V. Holten, der var en gemytlig Mand, men som sikkert ofrede for meget til Fader Evan og den løsslupne Glæde.

Skovtour havde hver enkelt af Eleverne paa Bergs Opfordring skrevet en Sang. Blandt Eleverne fandtes den senere i Studenterverdenen for sit Vid noksom bekendte Søn af Professor Petersen ved Navn Henry Petersen. I den af ham under Melodien »Herr Peder kasted Runer over Spange« skrevne Sang, lod Slutningsverset:

»Skud vi alle er af Skolens Stamme,
De Hr. Berg er en Rod af samme,
Er en Rod.«

Det er af en Tilstedeværende (afdøde Justitiarius J. Ipsen) fortalt mig, at Berg skal have følt sig synlig krænket af Visen, men havde Selvbeherskelse nok til at bide Krænkelserne i sig.

I Petersens Timer gik en stor Del af Tiden hen med Allotria. I Reglen blev, først naar mere end den halve Time var gaaet hen, nogle enkelte Elever, der ikke havde Spor af Begreb om Mathematik, kaldte op til Tavlen, for at more os med deres Dumheder. Naar der saa kun var 5 eller 10 Minuter tilovers af Timen, blev nogle enkelte Dygtigheder kaldte frem, som saa i flyvende Fart og hyppig med Overspringelse af Mellemed haspede det Tema af, som skulde gennemgaas. Iøvrigt vil jeg tilføje, at jeg ingensinde personlig har haft noget at beklage mig over fra Professor Petersens Side, men at hans Undervisning ikke kan have været frugtbringende for mange af hans Elever navnlig ikke for dem, der vare svagt begavede for Mathematik, staar mig klart. —

Min Lærer i Religion, Overlærer Jensen, levede i forældede Forestillinger og lod os lære Religion efter en meget gammel Lærebog, vistnok af Pontoppidan, men var forresten en velvillig og human Mand. Han fritog mig strax paa det sene Stadium, hvorpaa jeg befandt mig, for at læse Religion efter den i Klassen anvendte Lærebog, og hans Ytringer i saa Henseende til mig forekom mig næsten at bære et lille Stænk af Cynisme. Han udtrykte sig overfor mig omtrent, som om han vilde sige: hvor skulde det kunne falde mig ind at plage dig unge Mand, der kan have nok

at bestille i Forvejen, med disse Urimeligheder. I Overensstemmelse med sit Løfte sørgede han ogsaa for, at jeg til Studenterexamen kun blev examineret i Oversættelsen af et lille Stykke af det græske Testamente, ligesom han under Examinationen paa den elskværdigste Maade søgte at dække over min Uvidenhed, hvad dog ikke ubetinget lykkedes for ham, saaledes ikke, da jeg ved Beretningen om Jesu Indtog i Jerusalem stødte paa den Passus om Indtoget: »for at det skulde fuldkommes, som talet er ved Propheten«, og jeg paa Spørgsmaalet om, til hvilken Prophet Texten sigtede, ikke havde andre Propheter til min Raadighed end Elias og derfor nævnte dette Navn, hvorved jeg til min Beskæmmelse erfarede, at Elias overhovedet ikke havde skrevet noget. Trods denne Generalbommert sørgede Jensen dog for, at jeg fik mig i Religion. Om nogen virkelig religiøs Paavirkning fra Jensens Side var der, mig bevidst, ikke Spørgsmaal. Hans Tanker syntes at færdes andendsteds, hvad han ogsaa lejlighedsvis kunde forraade, saaledes naar han engang midt under Drøftelsen af et alvorligt Emne pludselig udbrød: »Ha! Ha! Ha! Det er nu fjerde Gang, at Hatten idag blæser af en Mand nede paa Frue Plads«. Paa Grund af den Godhed, Jensen har vist mig, kan jeg iøvrigt kun tænke med venlige Følelser paa ham.

Om Digteren Kristian Arentzen kan jeg maaske ogsaa sige, at han var kommen for sent til Verden. Han levede nemlig med sine Interesser i vor Litteraturs Guldalder fremfor Alt i Stridighederne mellem Oehlschläger og Baggesen, og beklagede sikkert i sine stille Tanker, at han ikke var født paa hin Tid. Iøvrigt var Kristian Arentzen sprudlende af Liv og hans Undervisning paa Grund af hans mange Paradoxer meget æggende. Han læste hyppigt Forfattere op for os men uden synderligt Held. Hans Organ var ikke godt, og han havde under Oplæsningen en uheldig Vane. Han plejede nemlig under den meget ofte at komme med forskellige ekstatiske Udbrud, dog ikke paa den Plads, hvor de hørte hjemme, men for ikke at forstyrre Nydelsen, først paa et Sted, hvor Læsningen var naaet til et mindre bevæget Punkt, hvilket i Reglen fremkaldte en komisk Virkning, f. Ex. naar Texten lyder »Han bukker sig og gaar ud til Venstre«, og dette f. Ex. ledsagedes af Arentzens Udbrud »Hvor belagende«. Til Digteren Carl Ploug nærrede Arentzen et glødende Had, hvilket han saa meget hellere hengav sig til, som han derved kom i Opposition næsten til hele Klassen, som dengang svor til den nationalliberale Fane. Det er aldrig gaaet op for mig, hvorfor Arentzen nærrede et saa stort Nag til Ploug. Dennes Virksomhed forelaa jo kun

til vor Bedømmelse i hans Egenskab af Digter, og, fra dette Synspunkt betragtet, synes der mig ikke at have været Grund for Arentzen til at tage saa stærkt paa Vej mod Ploug. Mon Drachmann og Schandorph, der begge vare gode Venner af Arentzen, ikke ere blevne inspirerede af denne til de stærke Angreb, de senere i Pressen efter fælles Aftale have rettet mod Ploug? Arentzen var maaske paa Bunden af sin Sjæl en brav Mand, men han havde sikkert lovlig store Tanker om sin egen Begavelse.

Den Lærer i Skolen, der efter mine Kammeraters Udsagn skulde være den ypperste af alle og Genstand for en Slags Afgudsdyrkelse, var Læreren i Naturhistorie, Overlærer Fogh. Han underviste imidlertid ikke i ældste Klasse, og jeg har aldrig været i Værelse sammen med eller talt med ham, og jeg kan kun bevidne, at han havde et smukt og tiltalende Ydre.

Efter sin Afskedigelse fra Adelby længtes min Fader naturligvis meget efter at komme i et nyt Embede, men da dette tegnede til at ville trække i Langdrag, lejede mine Forældre til April Flyttedag 1864 en 5 Værelsers Lejlighed paa Hjørnet af Købmagergade og Kultorvet (Pustervig Nr. 2 første Sal). I Stuen var der en Manufakturhandel, der dreves af en ret bekendt Købmand Krarup.

Vor Dagligstue vendte ud mod Købmagergade, paa

Hjørnet af denne Gade og Kultorvet havde vi et Kabinet, mit eget Værelse vendte ud mod Kultorvet. Købmagergade har altid haft en særlig Tiltrækningskraft for mig som en meget hyggelig Gade. Fra mit Værelse saa jeg over Kultorvet op ad hele Frederiksborggade, hvor der laa flere anselige Købmandsgaarde tilhørende Firmaerne Tvermoes og Thøger From. Gaden strakte sig dengang ikke længere end til Nørrevold. Nørreport var sløftet nogle Aar tidligere, og over Voldgabet var der slaaet en Jernbro, ad hvilken der var en livlig Færdsel af Spadserende og Ridende. Som bekendt, eksisterer denne Bro endnu, idet den for Tiden er anbragt i Ørstedsparken over den derværende Levning af Voldgraven. Til denne Bro strakte min Udsigt sig; under den kunde jeg endnu se Broen, der paa den anden Side af Voldgabet førte over Stadsgraven, men derefter gjorde Vejen ud ad Nørrebrogade et stærkt Sving, der spærrede den videre Udsigt for mig ud ad mod Nørrebrogade. I denne vor nye Bopæl har jeg i en sjælden Grad følt mig lykkelig og glad tilmode. Havde jeg i Flensborg været ked af min lange Skolevej, kunde jeg nu ad Kultorvet, Peter Hvidtfeldstræde, Krystalgade og Fiolstræde naa min Skole i Løbet af ganske faa Minuter, og hvor var der ikke dejlig trygt derinde midt i den store By, hvor »das Auge des Gesetzes« vaagede lige udenfor

Ens Dør. Den store Færdsel var saa langt fra at forstyrre mig i min Nattesøvn, at jeg tvertimod var glad ved at lytte til Vognrumlen og høre de Vandrendes Skridt tabe sig henad Gaden. Særlig naar det var ondt Vejr, Regn eller Sne og Frost, eller naar Stormen hylede hen ad Gaden og over Torvet, var det en Vellyst for mig at strække mig i den varme Seng og glæde mig ved, at jeg i Modsætning til dem, der færdedes derude, havde mit paa det Tørre. Dog en ublandet Glæde nyder man jo imidlertid ikke i mange Øjeblikke af Livet. Jo mere Tiden gik, desto mere længtes jeg efter at frigøres for Skolens Tvang. Jeg var temmelig lille af Væxt og uanselig, saa derfor snarere yngre end ældre ud, end min Alder var. Imidlertid jeg gjorde mit Bedste, for at agere voxen Kavalier. I Skolen mødte jeg saaledes i Lighed med flere af mine Kammerater oftest iført høj Silkehat, og jeg bestræbte mig for at bære mine Bøgpakker fra og til Skolen saaledes, at de ikke altfor tydeligt gjorde Indtryk af at indeholde Skolebøger og derved vidne om mit inferiøre Standpunkt.

Til de Ting, jeg havde længtes mest efter, da jeg kom til København, hørte naturligvis Teatret, som jeg saa ofte havde hørt mine Forældre tale om, ikke mindst min Fader, som i sine Studenterdage havde oplevet Teatrets Glansperiode. Min Længsel fik jeg i

første Omgang hurtig stillet, idet jeg allerede d. 31. Marts 1864 var saa heldig at se Fru Heiberg og Michael Wiehe spille sammen i det franske Lystspil af Scribe: »Enten elskes eller dø«. Bagefter opførtes Balletten »Toreadoren«, hvis lille bevægede Forhistorie fra Christian den Ottendes Dage var mig velbekendt, og som derfor frembød en særlig Interesse for mig. Noget senere i samme Sæson saa jeg atter Fru Heiberg ved dennes Afskedsforestilling d. 2. Juni 1864, da hun spillede Elisabeth Munk i »Elverhøj«. Jeg maa tilstaa, at Fru Heiberg, som dengang var 51 Aar gammel, ikke ganske formaaede at illudere, mine 16 aarige skarpe Øjne, som ung. Jeg har senere set Fru Hennings i en flere Aar ældre Alder, end Fru Heiberg havde ved sin Afskedsforestilling, spille den unge Pige i Fruentimmerskolen paa en for mig fuldkommen illuderende Maade, men dengang var jeg selv en aldrende Herre. Fru Heibergs Sang lod ogsaa meget tilbage at ønske, hvad Stemmemedlerne angik, og den højeste Tone i Sangen »Nu Løvsalen skygger« lød ogsaa saa anstrængt, at man uvilkaarligt maatte smile og virkelig ogsaa smilte deraf, men ikke desto mindre fik jeg netop ved denne Sang en levende Følelse af, hvor udmærket en Skuespillerinde hun var. Skøndt Elisabeth Munks Sange ifølge Rollen skulde kunne høres udenfor i Haven af Ridder Flemming,

stillede Fru Heiberg sig ikke op som den, der med fuld Tone skulde foredrage et Par Sangnumre, men hun nynnede nærmest kun Melodierne, medens hun utvungent og skælmsk gik frem og tilbage i Værelset, som om hun paa den Maade blot vilde forkorte Vente-tiden indtil Elskerens Komme. --- Michael Wiehe har jeg ikke set oftere end anført, og efter den omtalte lille Prøve har han naturligvis ikke kunnet gøre noget dybere Indtryk paa mig. Havde jeg vidst, hvad den Gang ingen anede, hvor kort en Levetid, der skulde blive ham beskaaren, vilde jeg unægtelig have baaret mig anderledes ad, thi netop i den Sæson spillede M. Wiehe under stor Betagelse for Publikum Sorte-broder Knud i »Axel og Valborg«.

ELLEVTE KAPITEL

**Min Faders Befordring til Sognepræst i Bogense.
Familiens Flytning til denne By. Min Studentereksamen.
Besøget i vort nye Hjem. Nærmere Omtale af dette.**

I Efteraaret 1864 blev min Fader endelig befordret til Sognepræst for Bogense og Skovby Menigheder, og vor Lejlighed paa Kulturvet blev i den Anledning opsagt af os til Fraflytning April Flyttedag 1865. Min Fader tog strax efter Udnævnelsen over til Bogense, og efter nævnte Flyttedag rejste min Moder, Søster og lille Broder bagefter derover. Jeg selv lejede to møblerede Værelser i Larsbjørnstræde Nr. 24, 3die Sal, spiste til Middag ved sluttet Bord forskellige Steder og holdt mig selv med tør Kost. At spise ved sluttet Bord huede mig paa Grund af min Kræsenhed saare ilde, og naar jeg i senere Aar har kastet mit Blik ind i det Sted, hvor jeg boede i Foraaret 1865, har jeg undret mig over, hvor tarveligt jeg har boet,

Bageste Række fra Venstre til Højre

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Niels Frederik Petersen	Mario Krohn	Carl Chr. Jacob Frils	JacobCosmus Birestrup	Niels Lassen	Jacob With	Johan Ludvig Thren	Ivar Frederik Chr Ammitz- hell	Vilhelm Bang	Peter Ludvig Øllegaard	Ernst Vilh Kierulf	Peter Vedel Storm	Chr. Marius Christensen	Albert Peter Borgen

Forreste Række fra Venstre til Højre

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Herman Larsen	Holger Drachmann	Carl Julius Salomonsen	Otto Vaide mar Stöltzer	Peter Jacob Joh. Petersen	Hans Chr. Sorensen	Gustav v. Ste- mann	JohannesDis- cherDiogenes Macius Scre- volaSchmitger	Victor Evers	Carl Frederik Gustav Torst

men dengang var jeg glad over Forholdene og stolt over, at have hele to Værelser staaende til min Raadighed. Foreløbig var jeg tilstrækkelig optagen af min Examenslæsning, som var paa sit Højeste.

Gustav Stemann og jeg havde, som tidligere anført, en særlig Byrde hvilende paa os, idet vi maatte læse Geometrien forfra, og ved Krigen vare vi komne saaledes i Baghaand med de Pensa i Latin og Græsk, som skulde opgives til Examen, at vi havde ikke saa lidt at indhente.

Saa rykkede da den imødesete Studenterexamen frem! Denne slap jeg vel over med en god første Karakter, saavidt jeg husker, som den tredje bedste i Klassen. De to første Herman Larsen og Carl Julius Salomonsen fik Udmærkelse, at konkurrere til denne Karakter var jeg paa Forhaand udelukket fra, fordi jeg havde for faa Points til første Del af Artium ved Flensborg Latinskole.

Saa var det da endelig dér! det længe imødesete Øjeblik, da jeg kunde hente min Studenterhue hos Madam Thrane i Klareboderne og belønne mine Anstrængelser med en Bøf og en halv Flaske Rødvin hos Restauratør Ginderup i Vimmelskaftet.

Nu gjaldt det om hurtigst muligt at komme afsted til mit nye Hjem i Bogense! Af mine Forældre havde jeg faaet Lov til at tage min gamle Ven Chri-

stian Jürgensen med, og en skøn Julidag toge vi to unge glade Russer over til Bogense.

Touren gik strax ikke længere end til Nyborg, hvor Togforbindelsen standsede. Der satte vi os op i en af de gammeldags hyggelige, poetiske Diligencer, men maatte atter stoppe op i Odense, hvor vi fik Valget mellem at overnatte eller at leje et privat Køretøj til Bogense. Vi foretrak i vor Utaalmodighed det sidste Alternativ, og, efter at have kørt de 4 Mil ad Landevejen fra Odense til Bogense, holdt vi ud paa Eftermiddagen glade og stolte vort Indtog ad de toppede Brosten i den stolte Stad Bogense

Glæden over vor noget uventede Ankomst var stor i Præstegaarden, ikke mindst hos min Fader, i hvis Glæde der tillige blandede sig et lille Stænk af Stolthed over min Fremgang ad den studerende Vej. I Præstegaarden opholdt sig i Øjeblikket foruden mine Egne, min Søsters kære Veninde Fanny Kastrup, senere gift Bjelke, som Gæst i nogle Uger, hvorefter hun blev afløst af ingen ringere end min egen Hjerter-Dame Constance Juhl.

Min Faders nye Embede var et meget godt og indbringende Kald. Der hørte nogle Jorder til Embedet, men de vare bortforpagtede. Da imidlertid min Fader havde en Annexkirke, holdt han to Heste og en Eqvipage, hvoraf vi i Ferietiden gjorde en ud-

strakt Anvendelse. Selve Præstegaarden var bygget af min Faders Forgænger i Embedet, Pastor Jürgensen, den var derfor ny, tillige smuk, hyggelig og rummelig med en 12 à 14 Værelser *).

Til Præstegaarden hørte en smuk Have med mange Frugttræer, gennem Haven løb en Aa, der delte denne i to Dele, der vare forbundne ved to Broer, den forreste Del af Haven stødte op til Byens Adelgade, den bageste Del til en Gangsti, der løb bag om de til Adelgade hørende Haver og var adskilt fra disse ved et levende Hegn, gennem hvilket der var Indgang fra Stien.

Constance Juhl.

I den nederste Del af Haven var der en Forhøjning med Bænke, hvorfra

*) Flere Aar efter min Faders Dod er Skovby bleven skilt fra Bogense Sognekald. Præstekaldet er derfor nu langt ringere, og det har gjort mig ondt at erfare, at Præsten dér end ikke har Raad til at bebo hele Præstegaarden, men har maattet leje en Del af den ud. Ogsaa den til Præstegaarden hørende Have er bleven formindsket ved dens delvise Inddragelse til Jernbaneanlægget i Bogense.

man saa ud over et langt, fladt, tildels fra Stranden inddæmmet Engdrag, og bag dette over Borring Vig til et Fremspring af Fyn og bag dette over Kattegat til Jyllands Kyst omkring Fredericia til Vejle- og Horsensfjordene.

Om Sommeraftenerne kunde Udsigten fra Højen være meget smuk, dog foretrak vi unge Mennesker ofte paa den Tid af Dagen at begive os op paa selve Kirkebakken lige udenfor Bogense Kirke og lejre os her paa den høje Brink, som skyder sig op af Kattegat, og se Solen langsomt synke ned, indtil den helt forsvandt bag Landet ovre paa den jyske Kyst.

Umiddelbart udenfor Bogense laa en lille venlig Skov, »Fredskoven« kaldet, hørende til Grevskabet »Gyldensten«. Denne Skov spillede en ret stor Rolle for Byen. Der fandtes i den en Pavillon, Dansestrade og Beværtning, hvor der afholdtes Baller, Skyttefester o. s. v.

Egnen omkring Bogense var iøvrigt ikke særlig smuk, da den var noget for flad og skovløs, men Fyn kaldes jo ellers med Rette »Danmarks Have« og i lidt større Afstand fra Bogense kunde man finde mange smukke Udflugtssteder, saaledes Egnene omkring Langesø, Vissenbjerg, Middelfart, Hindsgavl og Fænø. Mange Toure have vi i Tidernes Løb foretaget med vore Gæster i Ferierne, stundom da vi

vare for mange til at rummes paa en enkelt Landauer, ved Hjælp af Høstvogne, hvor vi af Straakærver dannede Sæder.

Naar Vognen holdt for Døren til Udfart, saa Situationen meget lovende ud, men paa Touren endte det meget ofte med en lille Fiasko, ti under Vognens Rumlen og Rysten kunde Straakærverne ikke holde sig men sank sammen, og det endte næsten altid med, at vi laa hulter til bulter, højst ubekvemt, i Bunden af Faddingen. Efter de første Udflugter paa denne Maade haabede vi at kunne gøre det bedre næste Gang, men det lykkedes egentlig aldrig helt for os, og det endte med, at vi til Slutning opgav denne Befordringsmaade.

Af vore Udflugtssteder er der egentlig ingen, der har præget sig saa levende i min Erindring som den lille Æbelø, der ligger i Kattegat en Milsvej fra Fastlandet. Man kunde komme til denne Ø ad to meget forskellige Veje.

Den ene gik langs Kysten af Nordfyn, derfra over forskellige Smaaøer og Grunde i Søen, som man kørte over, stundom med Vandet staaende helt op til Faddingen af Vognen, for at ende paa et langt Fed, der under Ebbetid som oftest stod helt tørt og strakte sig lige hen til Æbelø. Erfaringen havde dog belært Omegnens Folk om, at denne Vej ingenlunde altid

var farefri, og der hørte nøje Kendskab til de lokale Forhold og Forsigtighed til at vove Touren.

Den anden Vej var tilsøs fra Bogense Havn c. 1 $\frac{1}{2}$ Mil tværs over Kattegat til Vestsiden af Æbeløen. Denne Vej var underkastet alle de Vejrets og Vindens Tilfældigheder, som en længere Sejltur i vore Farvande fører med sig. Engang havde vi, og en meget stor Del af vore Bekendte, lejet en hel Jagt til Touren, men vi maatte efter 1 à 2 Timers Sejlads paa Grund af Storm og Modvind vende om uden at være avanceret mere end højst $\frac{1}{4}$ Mil. Det store Selskab, og navnlig alle Damerne, bleve da paa Grund af Søsyge landsatte igen i Bogense Havn mere døde end levende.

En ejendommelig Fare frembød i min Tid Vejen tilsøs derved, at der langt ude i Kattegat, netop paa Vejen mellem Bogense og Æbelø, laa en kolossal Sten, over hvilken der ved Lavvande stod kun c. 1 Alen Vand eller saa. Ved denne Sten, »Skindfelt« kaldet, var der til Advarsel anbragt en Kost, der var god nok ved klart og sigtbart Vejr, men som om Natten eller i Mørke ikke kunde gavne noget. Jeg kan huske, at da jeg en mørk Nat, sammen med et større Selskab, i en almindelig Baad skulde passerer Stenen, spurgte jeg vor Styrmand, en Købmand Buch fra Bogense, der i sine yngre Dage havde været Skibsfører om, hvorledes vi skulde undgaa Stenen, og fik

til Svar: »Vi staa alle i Guds Haand«. Jeg erindrer, med Skam at maatte melde, at dette Svar ikke virkede synderligt beroligende paa mig, og at jeg følte mig ret glad tilmode, da jeg af den Tid, der var gaaet, kunde slutte mig til, at Skindfelt nu maatte anses som lykkelig passeret. Jeg har iøvrigt, senere hen i Tiden, med Tilfredsstillelse erfaret, at den omtalte lumske Fare for Sejladsen til Æbelø nu skal være fjernet, idet Stenen er bleven sprængt ved Marine-ministeriets Foranstaltning.

Men vare Vanskelighederne og Farerne ved at naa Æbeløen først overstaaede, fik man en udmærket Belønning ved at færdes paa den. Naturen her var i en mærkelig Grad oprindelig og uberørt, saa at man næsten kunde føle sig hensat til Hedenold.

Steg man i Land ved Vestkysten, kom man først til et lille Krat af ældgamle forvredne Tjørne, derefter højnedes Terrænet og var beklædt med frodig Bøgeskov lige til Østkysten, hvor Landet faldt brat ned mod Havet. Der oppefra havde man en herlig Udsigt over det store blaa Hav til Øerne Samsø og Endelave.

Inde i Bøgeskoven i et stort Træ havde et Parmægtige Havørne bygget deres Rede af store Grene; Reden var i Volumen som et Hølæs. Flere Gange har jeg haft Lejlighed til at se Ørnene flyve fra eller til Reden.

Blandt Øens Mærkværdigheder var ogsaa en Krist-tjørn, hvis Stamme var saa svær, at den i Tykkelse kunde maale sig med en middelstor Bøg. Gik man gennem den stille Skov, opskræmmede man af og til et Raadyr, som, efter et Øjeblik forbauset at have stirret paa En, satte afsted i vildt Løb som en Pil.

Engang da jeg var med et større Selskab paa Øen, hvoriblandt flere halvvoxne Dreng, fandt disse i en Gruppe store Egetræer, der fandtes ved Indgangen til Øen fra Sydsiden, en Hoben Eghjorte, som de triumferende foreviste for os. De havde ordnet disse groteske Insekter, som med deres uhyre Kindbakker ledede Tanken hen paa Forverdenens Uhyrer, i hele Geledder. Hverken før eller senere er jeg stødt paa disse interessante Væsener i vore Skove.

I Bogense lærte jeg Livet i en lille dansk Købstad at kende, og jeg kan ikke sige andet, end at dette Liv i mange Henseender tiltalte mig grumme meget, saa at jeg i senere Tider adskillige Gange har spurgt mig selv, om jeg ikke vilde føle mig lykkeligere ved, fremfor at blive i København, at søge ud til et Herredsfogedembede i Provinsen. Jeg havde observeret, at man i Smaakøbstaden interesserer sig saa levende for hinandens Ve og Vel baade i Glæde og Sorg. Hvor forholder vi os ikke, i Modsætning hertil, ligegyldigt overfor hinanden i en By som Køben-

havn. Her kender man ikke engang de Personer, som man bor paa Trappegang sammen med. I Forbindelse med Livet i Provinsbyen staar den store Gæstfrihed, som udfoldes der. I Juleferierne, der i Reglen varede et Par Ugerstid, er det oftere hændet, at jeg i Bogense har været indbudt til Selskab omtrent hver eneste Aften enten hos Fremmede eller i mine Forældres Hjem.

Nu, da jeg nedskriver dette, er min Forbindelse med Bogense forbi, men en enkelt Erindring om mit Ophold der, har jeg dog endnu bevaret i en yngre Ven af mig Købmand Lauritz Barfoed, der er konfirmeret af min Fader og til Stadighed sørger for at se til dennes Grav. Barfoed er med sin Gæstfrihed, sin frejdige, friske og glade Natur et godt Exempel paa, at den provinsielle Elskværdighed heldigvis ikke er uddød endnu.

Min første Sommerferie som Student fløj hurtigt hen. Min Ven Christian Jürgensen var rejst noget tidligere bort end jeg, medens Constance Juhl forblev i Præstegaarden, hvor hun havde bestemt sig til at blive endnu i nogen Tid. Neppe var jeg imidlertid kommen til Hovedstaden, før jeg fra min Søster fik Meddelelse om, at Constance hang med Næbbet. Min Søster tilskrev dette den Ensomhedsfølelse der ved Feriegæsters Bortrejse ofte kan gribe de Tilbageværende.

Sagen viste sig dog at være alvorligere end antaget, idet Constance strax efter blev alvorlig syg og sengeliggende af tyfoïd Feber. Jeg har før omtalt, at der gennem vor Have løb en Bæk. Dette kan lyde nok saa idyllisk, men var i Virkeligheden alt andet, ti om en saadan Bæk, der under de daværende slettest mulige hygieiniske Forhold løber mellem Husene i en lille By, kunde man sikkert med Rette sige: latet anguis sub herba. Nogle Aar senere, da Bækken lige var bleven oprenset, fik ogsaa min Fader Tyfus og døde af Sygdommen. Heldigvis kom Constance godt over sit Anfald, uden andre Følger end at hun mistede sin rige Haarvæxt, dog kun midlertidigt, idet denne senere vendte tilbage i sin gamle Fylde.

TOLVTE KAPITEL

**Jeg vender tilbage til Hovedstaden igen. Filosofikum.
Sommerferie.**

EFTER at jeg selv var vendt tilbage til Hovedstaden, lejede jeg først for en ganske kort Tid et Værelse paa Kultorvet og derefter et 3 Fags Hjørneværelse i Nørrevoldgade Nr. 22, 3dje Sal, hvoraf de to Fag vendte ud til Nørrevoldgade og det 3dje Fag til Teglgaardsstræde. I dette Værelse boede jeg derpaa i flere Aar i Træk.

Fra min Gadedør havde jeg kun et Par Skridt at gaa tværsover den smalle Nørrevoldgade til en Trappe, der førte op paa selve Volden. Herfra kunde man paa den modsatte Nedgang fra Volden begive sig ned til Teglgaardsbroen, som førte over Stadsgraven. Som de Fleste ville vide, ialfald af Omtale, rummede den gamle Vold mange smukke Partier. Særlig kønt var der fra Teglgaardsbroen med Udsigterne over Stads-

graven og dens med frodige Løvtræer bevoxede Bredder.

Særdeles smuk var ogsaa Udsigten fra den saakaldte Hahns Bastion, der strakte sig udenfor netop den Del af Volden, hvor jeg selv boede, og skøn var ikke mindre selve Volden navnlig ved Sommertid, naar man fra sine Vinduer saa ud paa de fyldige Allétræer.

Trafiken dengang kunde naturligvis ikke sammenlignes med Trafiken paa de befærdede Strøg nutil dags, men der gik dog paa Voldene ikke faa Spadsere og færdedes forholdsvis mange Ridende, af hvilke jeg endnu kan erindre flere Originaler, saaledes den i 1788 fødte Generalløjtnant, Krigsminister C. F. Hansen, der daglig red forbi mig og med sin stive gamle Krop, naar denne kastedes tilvejs ved Hestens Trav, dannede en forunderlig Modsætning til sin unge spændstige Adjutant — Baumann tror jeg, han hed, — der imponerede mig ved stadig at ride paa glat Sadel uden Stigbøjler.

Ligefra jeg kom til København og adskillige Aar derefter har Volden, navnlig Stykket fra Vestervold til Gothersgadens Mølle, været min kæreste Spadsere-tour baade Sommer og Vinter, baade ved Lys og i Mørke. Netop Vinter- eller Efteraarsaftenerne kunde for mig frembyde en særlig Tiltrækning. Naar man

gik paa Volden, befandt man sig i Højde med første Sal af de Huse, der laa langs med den, og man kunde derfra se ned i selve Husene. Hyppig blev i Mørkningen Rullegardinerne ikke rullede ned og Lamperne ikke tændte, saa at Værelserne alene oplystes af Ilden fra Kakkelovnene, og selv efter at Lysene vare tændte, var det ikke sjældent, at man et eller andet Sted glemte at rulle ned, saa at man havde fuldt Indblik i de paagældende Lejligheder. Disse Interiører med de gammeldags Mahognimøbler og Familieportrætterne paa Væggene var det hyggeligt at betragte.

Efter Rusaarets Udløb var det min første Opgave at tage Filosofikum.

Til Lærere havde jeg i Psychologi og Logik: Sibbern, i Propædeutik: Rasmus Nielsen.

Sibbern havde forinden Semestrets Begyndelse fyldt 80 Aar, — en Alder, for hvilken det maa anses umuligt at vedligeholde Disciplinen hos en Flok unge kaade Mennesker, og selve Sibberns Undervisning var da ogsaa saa forbenet, at han paa gamle Examinators Vis paa bestemte Spørgsmaal krævede bestemte Svar, hvilket førte til, at man for at tilfredsstille ham, maatte kunne alle hans Definitioner udenad. Jeg kan derfor ikke sige andet, end at Sibberns Timer i mine Øjne vare noget af en Skandale for Universitetet. Det

er haardt at skrive dette om en iøvrigt saa brav og højt fortjent Mand som Sibbern, men han havde nu engang den Fejl, at han havde ondt ved at give Slip paa sin Undervisning i Tide og søge sin Afsked.

Allerede i den første Time, da Sibbern kom til Spørgsmaalet om, »hvad Livet er«, og han fortsatte med sin os allerede fra ældre Studenters Fortællinger saa velbekendte Definition »Livet er en fra en indre Kilde kommende Virksomhed og Virksomhedsproces, der« o. s. v. opstod der en vældig Latter, som ikke igen vilde lægge sig. Den Interesse, der skyldtes Sibberns ejendommelige Person og Udtryksmaade, mistede imidlertid efter et Par Dages Forløb sin Tiltrækning, og efter den Tid var der ikke et eneste Menneske i Auditoriet, der skænkede Sibberns Udtalelser den mindste Opmærksomhed; man spillede indbyrdes Dam eller Skak, eller læste Mor-skabsbøger, eller fandt paa andre Adspredelser.

Mange af Studenterne bleve dog siddende i Auditoriet for at tegne sig paa de Lister, Sibbern plejede at lade gaa omkring for at komme til Kundskab om, hvem der hørte hans Forelæsninger. Rygtet fortalte, at det for at opnaa Flidsvidnesbyrd, Stipendier og en god Examen var nødvendigt at staa paa disse Lister.

Jeg og to andre Studenter havde i den Anledning

aftalt med hverandre, at vi skulde skiftes til at møde, indtil Listerne vare gaaede omkring, altsaa enhver af os kun møde hver tredje Dag. Den Dag, da jeg første Gang mødte efter Aftalen, havde jeg dog det Held, at det med Længsel imødesete Øjeblik strax oprandt.

Sibbern havde imidlertid fundet paa en, som han troede, stor Snedighed. Han havde opdaget, at Studenterne paa Listen ikke blot skrev deres eget Navn men tillige deres Bekendtes Navne, og derfor bestemte han denne Gang, at der overhovedet ikke skulde gaa en Liste omkring, hvorimod han til enhver Tilstedeværende fordelte et lille firkantet Stykke Papir med Paalæg om paa dette kun at skrive sit eget Navn, hvorefter Sedlen skulde tilbageleveres til Sibbern selv. Følgen af den nye Ordning var, at jeg tre Gange skiftede Plads, og hver Gang fik den højtidelige Lap leveret af Sibbern uden nogensomhelst Vanskeligheder, idet den gamle Mand naturligvis ikke kunde kende de Personer igen, som allerede havde faaet Papiret udleveret.

Min Ven Gustav Stemann og jeg læste i Fællesskab Sibberns Psychologi og Logik paa en meget praktisk Maade. Vi delte Bøgerne i en halvhundrede Pensa. Da vi havde læst det første Pensum og lært udenad de Definitioner, som Sibbern forlangte, remsede vi Dagen efter ved Gennemgangen af 2det Pen-

sum, Definitionerne fra første Pensum op, og saaledes bleve vi ved, begge Bøger igennem. Paa den Maade fik jeg remset Definitionerne op indtil et halvhundrede Gange, saa at jeg til Slutningen kunde staa paa ét Ben og plapre hele Remsen op uden Tøven med største Færdighed og Nøjagtighed.

Saa kom selve Examensdagene, der udartede til en hel Komedieforestilling. I Examenslokalet stod fra først af Bordet midt paa Gulvet, ved det sad Sibbern med Examinanden ved sin Side. Rundt om dem trængte sig i tætte Skarer Studenterne, saa nær op ad dem, at Sibberns, af Alderdom sammenskrumpede, lille Legeme slet ikke var synlig udenfor Kredsen. De Omkringstaaende trængte sig med den største Ugenerthed, for ikke at sige Frækhed, ind paa Sibbern, gennemrodede hans Papirer og oplyste ved Hjælp af dem, hvori Examinanderne skulde høres og tilhvidskede dem, hvad der skulde svares.

De paafølgende Dage bleve Forholdene dog noget bedre. Examensbordet blev flyttet op til Væggen henimod Vinduet og barrikaderet med Bænke, saaledes at Udenforstaaende ikke kunde trænge hen til Bordet, men Forholdene vedbleve dog at være utilbørlige, navnlig fordi Kathedret var vedbleven at være tilgængeligt for Tilskuerne, og øjeblikkelig blev okkuperet af velvillige Sjæle, som ved Hjælp af Sibberns

paa Kathederet anbragte Bøger, halvhøjt sufflerede Examinanderne, hvad de skulde svare.

Da jeg paa selve Examensdagen begav mig hen til det barrikaderede Bord, lød det første Spørgsmaal til mig fra Kathedret, om jeg ønskede at blive suffleret eller vilde være fri derfor. Jeg bad om at blive fri. Af erfarne Folk var jeg bleven advaret mod at lade Sibbern komme til Orde mere end een Gang, da man jo aldrig kunde vide, hvad der kunde falde ham ind at spørge om nok engang. Denne Parole fulgte jeg troligt under Examinationen. Jeg svarede paa det mig stillede Spørgsmaal i Psychologien og fortsatte derefter ugenert videre paa det Sted i Bogen, hvor Spørgsmaalet var faldet Ganske paa samme Maade gik det i Logikken. Da jeg var færdig, sagde Sibbern: »Det var en ganske udmærket Præstation«, og gav mig to ug. Jeg havde efter den Maade, Sibbern talte til mig paa, næsten Følelsen af, at Sibbern beklagede, at det ikke stod i hans Magt at yde mig større Hædersbevisninger end de tvende ug.

Min anden Lærer i Filosofi var Professor Rasmus Nielsen. Muligvis har jeg været noget forud indtagen mod ham af min Fader, der ikke saa med venlige Øjne paa Rasmus Niensens stærke Angreb paa Martensens Dogmatik og ikke var utilbøjelig til at tilskrive disse Angreb R. N.'s krænkede Følelser over,

at Martensen i den theologiske Verden og i vort Samfund i det Hele var kommen til at spille en mere glimrende Rolle, end han selv.

I Begyndelsen følte jeg mig naturligvis imponeret og betagen af R. N.'s straalende Veltalenhed, men i Længden formaaede den ikke at fængsle mig ved sine mangfoldige, trættende og ordrige Antitheser, ligesom jeg ogsaa i andre Henseender følte mig stødt tilbage af hans Personlighed. Der var blandt Studenterne en af mine Samtidige, som jeg iøvrigt ikke kendte det ringeste til, men som, efter hvad jeg havde lagt Mærke til, fulgte ivrigt med Undervisningen og stadig stillede sig frem for R. N. til Examination. Under et Examinatorium hændte det da, at han engang kom til at bruge en latinsk eller græsk Vending, som R. N. ikke forstod, fordi den unge Mand udtalte Sætningen paa en Maade, der var i Strid med den fra gammel Tid gængse, men nu i enkelte Latinskoler afskaffede Maade at udtale Latinen eller Græsken paa. Fra det Øjeblik mente jeg at lægge Mærke til, at den unge Mand blev forfulgt af Rasmus Nielsen med Sarkasmer paa en saadan Maade, at jeg fik Indtryk af, at R. N. havde, som man siger, »set sig gal« paa ham. Hvorfor? Jeg har ikke kunnet lægge mig Sagen anderledes til Rette, end at R. N., der sikkert prætenderede at staa paa Højde med al menneskelig Viden, ikke har

kunnet finde sig i at være bleven greben i en i alle andre Menneskers Øjne ganske vist højst ligegyldig Uvidenhed, men som han, som filosofisk Professor alligevel maa have lagt nogen Vægt paa ikke at gribes i.

Dette stødte mig, og ligeledes følte jeg mig ilde berørt ved, at R. N. havde faaet den Vane, at lade sine gamle Propædeutiker optrykke med enkelte smaa Ændringer, saaledes at vi Studenter bleve nødte til at anskaffe hele Bogen, uagtet vi kun havde Brug for en forsvindende Del af den — en Fremgangsmaade, som Professor Brøchner under en Polemik med R. N., om jeg husker ret, ogsaa har harceleret over.

Heller ikke tiltalte det mig, at R. N. sørgede for, at skaffe sin Broder Frisenberg-Nielsen et Levebrød som Manuduktør i R. N.'s Fag til Filosofikum. Frisenberg-Nielsen var sikkert en inderlig skikkelig Mand, men som Manuduktør var han simpelthen en Umulighed.

Min Hovedanke mod R. N. er dog, at han ikke har lært mig Gnist af Filosofi. Maaske er det ubilligt af mig at anke her over, da jeg maa erkende ikke at have haft Anlæg for dette Fag, idet jeg manglede Forstaaelse for eller tilstrækkelig Fantasi

til at følge med i de højtflyvende metafysiske Betragtninger, som Verden endnu overraskedes med i min Tid, hvor der stadig sporedes en Efterklang af de Hegelske Ideer; men noget synes jeg dog, at jeg burde have kunnet lære f. Ex. af Filosofiens Historie, istedenfor at bebyrdes med de forskellige Polemiker, som R. N. paa denne Tid af sit Liv var saa villig til at inklade sig paa f. Ex. med den mathematiske Professor Adolph Steen.

Aldrig har sikkert noget Menneske befundet sig saa ilde til nogen Examen som jeg, da jeg skulde op til R. N. Jeg havde Tid nok til min Raadighed, i saa Henseende var der Intet i Vejen; men jeg havde ikke mindste Idé om, hvad jeg skulde læse eller forberede mig paa og var derfor ganske uvidende, om jeg enten var købt eller solgt.

Det eneste, jeg kunde trøste mig med, var, at jeg var bleven manuduceret af Frisenberg-Nielsen, og min Fortrøstning i saa Henseende slog heller ikke fejl. R. N. behandlede mig høfligt og venligt, og gav mig »mg«, saaledes at jeg altsaa i det Hele kunde betragte min Filosofikum som bestaaet med Udmærkelse. Jeg telegraferede dette strax til min Fader, spiste min Bøf og drak min halve Flaske Rødvin hos Ginderup, og tog saa hjem til Bogense for at nyde den længste Ferie, jeg

i mine unge Dage har haft, nemlig fra de første Dage i Juni Maaned indtil September.

I Rusaaret havde jeg deltaget nogenlunde flittigt i Studenterlivet.

Jeg mødte regelmæssigt hver Dag i Studenterforeningen og spiste mine Middagsmaaltider i Spisesalen, hvor der, som det hedder i Indvielseskantaten »paa Loftet ses en Sneppe«, men som det med Grund fortsættes »paa Bordet kommer den vel neppe« — dertil var Traktementet nemlig altfor tarveligt. Efter Maaltidet gik jeg i Reglen op ovenpaa i Læseværelset eller Musikværelset og spillede Skak eller Domino med en eller anden Kammerat om, hvem der skulde betale den af os efter Maaltidet regelmæssig bestilte Kop Kaffe.

Jeg deltog ogsaa i dette Aars Rusgilde, ved hvilken en af mine Studenterkammerater, William Faber, havde skrevet en Vise, som gjorde stor Lykke. Ogsaa i den senere Tid mødte jeg adskillige Gange om Lørdagen til Sold. Ved disse hændte det mig et Par Gange, at jeg drak mere end jeg kunde taale, en Skavank jeg dog hurtigt blev kureret for. Jeg havde nemlig ikke, som flere af mine Kammerater, den — skal jeg sige misundelsesværdige — Egenskab, ovenpaa en Rus, efter et Par Timers Søvn, at kunne vaagne

rask og ædru, men mine Tømmermænd varede Dage — ja Ugevis.

Tonen i Studenterforeningen var iøvrigt efter mine Forestillinger ikke den aller bedste. Genstanden for Foreningens spydige og vittige Talere var ret ofte selve vor Konge Christian den 9de. Jeg har paa den Tid set Carl Ploug ved at dø af Latter over Spydighederne i en af Vilhelm Rodes morsomme Taler. Denne Tone blev som bekendt inden lang Tid meget forandret, idet Ploug endte som en kongetro Mand, der efter sin Sædvane ikke lagde Skjul paa, men aabent vedkendte sig sit forandrede Standpunkt.

Foruden i selve Studenterforeningen optoges jeg i Studentersangforeningen, i hvis Virksomhed jeg paa Grund af Forholdene (manglende Akkompagnement under mine Sangøvelser) dog kun kom til at deltage i en kortere Tid, ligesom jeg ogsaa kun har overværet en enkelt Skovtour med Sangforeningen, nemlig til Fredensborg.

I mit Rusaar søgte man at hverve Folk til at indtræde i akademisk Skyttekorps, men dertil følte jeg mig ikke tilstrækkelig morgenduelig, og jeg maa med Sorg og Ruelse melde, at jeg igennem hele mit Liv ikke har sørget for at vedligeholde mit Legeme paa tilbørlig Maade. Dog har jeg i mit Rusaar i en

kortere Tid taget Undervisning i Ridning, hvilket nærmest min Forfængelighed var Skyld i. Vore Køreheste i Bogense var tillige brugelig som Rideheste og bleve af og til benyttede som saadanne af min Søster og mig. Hestene vare unge og kaade, og kunde ikke finde sig i at have en Vogn runlende bagefter sig. Saa skete det en Formiddag, medens Poulaine og jeg kom ridende ind i Bogense, at Hestene bleve i høj Grad urolige og at den ene af dem kastede min Søster af, i den saakaldte Forstad til Byen Bogense, midt paa den toppede Brolægning. Det Hele saa forskrækkelig farligt ud, idet min Søsters Hest, netop som hun var bleven kastet af, sparkede voldsomt bagud kun en eller to Tommer fra hendes Hoved, hvorefter den i Galop satte alene afsted som en trist Budbringer til Hjemmet om, hvad der var hændet, alt medens jeg af alle mine Kræfter holdt igen paa min egen Hest, og endte med af den at blive sat langt ind paa Fortouget op mod Væggen af en Beboelsesbygning med stadig Fare for at knuse Ruderne der. Det var kort sagt en Situation, i hvilken hverken min Søster eller jeg kunde tage os ud til vor Fordel og som nok kunde motivere, at jeg efter nogen Tids Forløb, forsøgte at supplere mine Ridekundskaber ved et Kursus hos en Ritmester

Møller i København. Desværre varede dette kun en meget kort Tid, men bevirkede dog, at jeg gjorde en lidt bedre Figur til Hest end forhen. Ridning er jo desværre en for dyr Sport for en almindelig Student, og mine Rideøvelser maatte jeg derfor snart opgive.

TRETTENDE KAPITEL

Mit juridiske Studium. Min Manuduktør og mine Professorer. Min juridiske Examen.

DA den lange Ferietid var endt, rejste jeg tilbage til København. Det kunde ogsaa være paa Tiden. Beboerne i Bogense begyndte, efter hvad der berettedes mig af velvillige Sjæle, allerede at skumle over og beklage min stakkels Fader, der havde den store Søn liggende hjemme i Lediggang. Min Fader havde dog ingensinde overfor mig blot ladet falde den fjerneste Antydning af, at det kunde være paa Tide for mig at tage fat paa Embedsstudierne igen. —

En lille Forsmag paa disse havde jeg iøvrigt allerede faaet i mit Rusaar, idet jeg med min mangeaarige Ven og Omgangsfælle, den senere Generalauditor og Politiker Slesvigeren H. C. Steffensen som Manuduktør, havde en enkelt Gang gennemgaaet Familieretten. Studiet havde fra første Færd tiltalt mig, og

jeg har ikke et Sekund tænkt paa at forlade det, men jeg bør dog ikke i altfor henrykte Vendinger tale om mit juridiske Studium paa denne Tid af mit Liv. Studiet syntes mig til at begynde med at frembyde visse Vanskeligheder. Hvad Theologi og Medicin er, ved man saa nogenlunde paa Forhaand, men overfor Juraen kan det nok hænde En at føle sig noget usikker. Saalænge man bevæger sig indenfor Familierettens og Arverettens Omraader, gaar det endda saa nogenlunde, ti man bevæger sig da endnu i Livsforhold, som man kender noget til, men kommer man over i de egentlige Hovedfag (Tingsret og Obligationsret) svigter Forstaaelsen let. Jeg erindrer, hvor besynderligt det forekom mig i Begyndelsen at drøfte f. Ex. Betydningen af Kontrakters Tinglæsning; at en saadan Tinglæsning overhovedet existerede, havde jeg ingen Anelse om, og jeg havde levet lykkelig uden denne Anelse og syntes, at jeg fremdeles kunde undvære den.

Jeg har i en senere Del af mit Liv, sammen med andre yngre Jurister, ofte drøftet Spørgsmaalet, om det ikke skulde være muligt at gøre det juridiske Studium mere tiltrækkende og lettere for de unge Jurister end hidtil sket, men jeg er tildels endt med at opgive Ævret.

Det ligger nu engang ikke for Gennemsnittet af

unge Mennesker at anstille juridiske Ræsonnementer, og var Studiet i sig selv vanskeligt, skulde den Maade, hvorpaa det i sin Tid dreves, tilvisse ikke bidrage til at lette Opgaven. Der holdtes nemlig paa min Tid ikke frie, vejledende Foredrag for os af Professorerne, men disse dikterede simpelthen Forelæsningerne for os. Studenterne vare saaledes i Timerne reducerede til at fungere som blotte Afskrivere, og vi udfoldede bogstavelig talt ingen anden Aktivitet end af og til at brumme eller skrabe med Fødderne, hvilket skete, naar den paagældende Docent dikterede for hurtigt, til at vi kunde følge med ham i Afskriften.

Det maa dog erkendes, at i de senere Aar ere Forholdene for de unge Jurister blevne langt bedre end forhen, idet flere af de yngre Docenter have vist betydeligt Talent og Iver for at fremstille Stoffet saaledes, at det bliver væsentlig tilgængeligere for Forstaaelsen.

En anden meget stor Ulempe ved Studiet var, at Forelæsningerne, da de ikke vare trykte, kun eksisterede i et meget begrænset Antal Exemplarer. Man maatte derfor laane sig frem hos sine Kammerater, og ihvorvel der blandt Juristerne indbyrdes herskede stor Hjælpsomhed og Liberalitet med at udlaane, hvad man laa inde med, hændte det dog ideligt, at

man blev standset i sin Læsning derved, at man ikke kunde faa fat i den Forelæsning, man netop i Øjeblikket havde Brug for.

I denne Henseende udmærkede Aagesens Tingsret sig i min Tid ved at optaarne de største Vanskeligheder. Dette Værk, der var bleven dikteret et Par Aar, før jeg blev Student, blev stærkt benyttet, Studiet af det tog lang Tid, og der eksisterede kun faa Exemplarer af det. Disse uheldige Forhold ved Studiernes Ordning bidrog væsentlig til at fremme Manuduktør-Institutionen, og det var paa min Tid den ubetinget almindelige Regel at begynde Retsstudierne under Vejledning af en Manuduktør.

Denne Vej fulgte ogsaa jeg, idet jeg — iøvrigt med en vis Ustadighed — søgte Vejledning hos forskellige Manuduktører, indtil jeg havde gennemgaaet »Systemet«. Derpaa læste jeg paa egen Haand en halvanden Aarstid, og vendte saa under den egentlige Examenslæsning tilbage til den Manuduktør, af hvem jeg som Student har følt mig mest tiltrukket, nemlig Claus Friis Hornemann, der dengang var Assistent i Kultusministeret men iøvrigt allerede i 1870 blev udnævnt til Auditor i Hæren.

Hornemann var en i juridiske Spørgsmaal i høj Grad interesseret Mand, og mangan Gang have vi

indbyrdes med stor Iver drøftet Spørgsmaal, som laa udenfor Dagens Pensum.

Af mine Medmanucenter fra dengang erindrer jeg endnu den som Herredsfoged og Politiker bekendte C. K. F. Nanke, der fornylig har taget sin Afsked.

Hornemann var en elskelig Personlighed. Med sin unge Hustru og deres to smaa Børn, beboede han en tredie Sal i et Hus ved Vandkunsten, der endnu staar uforandret, og til hvilken jeg mangen Gang senere har kastet vemodige Blikke. Ligeoverfor Hornemann paa Vandkunsten i en smuk gammeldags Ejendom boede en Oberst, der stundom ledsagedes til sin Dør af Regimentsmusiken, i hvilken Anledning Hornemanns lille Søn, naar man spurgte ham om, hvad han vilde være, naar han blev stor, plejede at svare »Oberst Krabbe«, hvilket, saavidt jeg erindrer, var Oberstens Navn.

Den lykkelige huslige Idyl hos Hornemann skulde desværre faa en hurtig og brat Ende, idet han allerede i Sommeren 1871 blev angreben af en Lungehindebetændelse, for hvilken han efter nogle faa Ugers Forløb bukkede under. Dette Dødsfald gjorde et stærkt Indtryk paa mig, saa meget mere som en Jevnaldrende af Hornemann, den haabefulde Fuldmægtig i Justitsministeriet J. Schjørring, kort forinden havde

fristet ganske den samme Skæbne som Hornemann. Hvilken Sorg at kaldes bort af Døden netop paa det Tidspunkt, da Livet begynder at tegne sig lidt lysere for den Bortkaldte og de af ham forsørgede Personer!

Af hvad jeg her har sagt, vil man forstaa, at de vordende Jurister i min Tid ikke netop dansede paa Roser, og at Studierne i flere Henseender ikke vare anlagte paa den bedste Maade. I sidstnævnte Henseende kan man vel neppe frakende Professorerne al Skyld, men bortset herfra er det ingenlunde min Mening at udtale mig bittert eller nedsættende om det juridiske Fakultet, der tværtimod gennemgaaende bestod af en Række udmærkede og dygtige Mænd.

Nogle Aar før jeg blev Student, var det ældste Medlem af Fakultetet F. C. Bornemann i den forholdsvis unge Alder af 50 Aar afgaaet ved Døden, men han levede endnu saa kraftigt paa min Tid i alle dalevende Juristers Erindringer og Fortællinger om hans Ejendommeligheder, at det næsten staar for mig, som om jeg selv har nydt godt af hans Undervisning. Vi studerede da ogsaa fremdeles hans Retsfilosofi og Arveret. Først i Løbet af et Par Aar svandt Erindringerne om ham efterhaanden bort. Kun at leve et Par Aar i Eftermælet er ganske vist ikke til at prale af, men herpaa maa nu engang de juri-

diske Videnskabsmænd gøre sig fattede. Det er kun yderst faa Undtagelser, der lever længere.

Den næste i Anciennitet var den i Aaret 1816 fødte Professor Frederik Gram, der i de sidste Aar af sin ligeledes temmelig korte Levetid tillige var Regensprovst. Han var en elskværdig, yderst velmenende og varmtfølende Mand, der var meget afholdt af Regensianerne, og har vist mange af disse opofrende Godhed. Ved Siden deraf var han en arbejdsdygtig og flittig Mand, der i sin Tid har gjort Juristerne her i Landet stor Gavn ved at udgive forskellige Værker, nemlig en Tingsret, en speciel og almindelig Del af Obligationsretten, en Søret og en Familieret. I juridisk Tænkning og Skarpsindighed maatte han dog efter min Mening staa noget tilbage for flere af sine yngre Kolleger. Bedrøvelse vakte det sikkert hos os alle, da Gram, en stor, køn og tilsyneladende kraftig Mand, allerede i 1871, kun 54 Aar gammel, afgik ved Døden, og jeg erindrer hvor stærkt jeg selv, ihukommende hans personlige Godhed imod mig, følte mig bevæget, da jeg ved hans Ligfærd saa hans Kiste omgivet af hans fire unge Sønner, hvoraf kun den ældste var kommen ud over Barneaarene. Denne Søn er senere bleven en anset Læge og Videnskabsmand, den tredie ældste af Sønnerne, der studerede Jura, blev i Tidernes Løb en kær Kollega af mig som Assessor i Høje-

steret, og er nu i Januar Maaned 1918 bleven Justitiarius i samme. Jeg kan ikke afholde mig fra her at lykønske ham til det smukke, men under de foreliggende Forhold, særdeles byrdefulde Hverv, som venter ham! Maatte hans Kæfter og Helbred slaa til!

Efter Gram fulgte i Alder Professor Andreas Aagesen. Han hørte ved sin Afstamning og sit Giftermaal til ansete og velhavende Bourgoislægter. Fin og nobel var han i sin Optræden.

Ved Universitetets 400-aarige Jubilæum paahvilede det ham at proklamere de Videnskabsmænd, hvem den juridiske Dortorgrad var bleven tildelt, og han udførte dette Hverv paa en saa elegant Maade, at vi under Ceremonien tilstedeværende Jurister følte os helt stolte ved at være repræsenterede af ham.

Paa os unge Jurister havde Aagesen vistnok i vor tidligste Ungdom den største Indflydelse af alle Docenter. Dette stod ikke blot i Forbindelse med, at han foredrog det vigtigste og interessanteste Fag nemlig Formueretten, men ogsaa med hans udprægede Evne til at drøfte Tankerne frem og tilbage for at finde de rette Begrebsbestemmelser, og det kunde ikke andet end fængsle de Studerende saaledes af ham at føres ind paa Tankens Værksted.

Men Aagesen havde dog vistnok den Fejl at nedskrive sine Overvejelser for tidligt, inden Tankerne vare rig-

tig afgærede. Selv for den dygtigste Tænkter hænder det jo, at Tanken kan føres ind paa vildene Veje, hvorfra der atter maa vendes om. Ialfald i en Periode af Aagesens Liv hændte det ret ofte, at vi paa hans Anmodning atter maatte udstrege Udviklinger, som han i en foregaaende Time havde dikteret os, ja det hændte endog, at vi, saavidt jeg husker, en enkelt Gang maatte udstrege en hel Forelæsningsrække, handlende om ensidige Retshandler i Modsætning til Retshandler opstaaede ved Kontrakt.

Ogsaa syntes Aagesen mig for tilbøjelig til at dvæle ved Distinktioner, hvor Tvivlen i Virkeligheden ikke drejede sig om Begreberne, men om faktiske Tvivlsmaal. Dette gælder saaledes formentlig om Aagesens udførlige Undersøgelser af, hvor Grænserne mellem Dereliktionen og Traditionen af en Ting maa sættes, en Undersøgelse, der forekom mig i det væsentlige at være spildt Ulejlighed.

I Forbindelse hermed kan jeg fremdrage Aagesens Tilbøjelighed til at dvæle ved altfor abstrakte Distinktioner, om hvis Rigtighed der vel ikke kunde være Tvivl, men som vare holdte i en for stor Almindelighed til, at der ved Hjælp af dem kunde udvindes konkrete Retssætninger. Dette gælder saaledes om Aagesens lange Udviklinger om, at Samfundsprincippet saadan ganske i Almindelighed spiller en væsentlig

Rolle ved Anordningen af Retsforholdene, men uden at han dog dristede sig til derfra at drage videre Konsekvenser.

Personlig skylder jeg Aagesen Tak, fordi han under nogle skriftlige Øvelser, i hvilke jeg deltog, udenfor den af mig indleverede Afhandling med Blyant havde skrevet »klart og skarpt«. Denne Ros fra en saa højt anset Mand som Aagesen er den første officielle Anerkendelse, jeg har høstet, og jeg vil altid bevare den som en af mine kærester Erintringer.

En rigtig haandgangen Mand af Aagesen blev jeg dog, som det allerede vil fremgaa af mit Anførte, egentlig ikke i min Studietid. I et Hovedpunkt i Tingsretten, nemlig den Betydning, der bør tillægges Besiddelsesforholdet ved Ejendomsoverdragelser, har jeg saaledes ikke kunnet slutte mig til Aagesens Opfattelse. Nogen Pirrelighed mener jeg ogsaa en enkelt Gang at have sporet hos ham. Efter at jeg i 1874 havde indgivet til Fakultetet en juridisk Doktor-disputats, overraskedes jeg ved i mit Hjem at modtage et uventet Besøg af ham, der var stærkt altereret over nogle polemiske Bemærkninger, som jeg havde rettet mod ham i mit Manuskript. Nogen egentlig Anke mod ham i den Anledning er det dog saare langt fra mig at fremkomme med. Det har

altid været en Skødesynd hos mig under mine Polemikker med Andre ikke at udtrykke mig med tilstrækkelig Urbanitet overfor Modstandere, og jeg tvivler ikke i fjerneste Maade om, at Aagesen har haft god Grund til at føle sig stødt ved den paagældende Lejlighed. Jeg ændrede da ogsaa de paaklagede Udtalelser i den af Aagesen ønskede Retning, og jeg skylder Sandheden at sige, at jeg ingensinde senere hos Aagesen har sporet den mindste Uvillie mod mig, end sige at han, som den noble Mand, han var, skulde have søgt at skade mig.

Den sædvanlige Forbandelse der i et lille Land som vort saa ofte rammer de Mænd, der ere i Besiddelse af fremragende Aandsevner og Arbejdsiver, skulde til Slutning ogsaa blive Aagesens Lod.

I 1879 blev han valgt til Landstingsmand. De, der kende Forholdene, ved, hvor stærke Vexler der i vore parlamentariske Forsamlinger trækkes paa de forholdsvis faa Personer, der ere istand til selvstændigt at arbejde med i Udvalgene og affatte Lovtekster. Aagesen blev strax stærkt optagen af Rigsdagsarbejdet, og allerede samme Aar bukkede han under for Overanstængelse, idet han d. 26. Okt. 1879 døde af Apoplexi, kun 53 Aar gammel.

Den næste i Rækken af Professorerne var J. M. V. Nellesmann, der docerede Proces og Retshistorie. Hvad

der fremfor Alt karakteriserede Nellesmann var hans fænomenale Klarhed.

Denne kom naturligvis først og fremmest til Syne i hans egentlige videnskabelige Fremstillinger særlig hans processuelle Arbejder, men gjorde sig ikke mindre gældende i hans politiske Fremstillinger, ja i Alt, hvad der kom frem fra hans Mund eller Pen. Det var en Fornøjelse at føre selv en ligegyldig Samtale med ham. Med sin lysende Forstand opfattede han paa Stedet, hvad man forebragte, og gengav det hyp-pigt i en saadan Form, at man maatte sande, at man ikke selv vilde være istand til at gengive sin egen Mening saa godt, som det skete ved Nellesmann. Jeg kan saaledes ikke glemme en Samtale, jeg ved Udarbejdelsen af den nordiske Retsencyklopædi S. 214—16 havde med Nellesmann og A. F. Krieger om Forholdet mellem flere Panthavere i en fast Ejendom, der samtidig forfølge deres Ret. Jeg havde paa dette Punkt min egen fra Nellesmann noget forskellige Mening, og gjorde Krieger bekendt med denne Forskel. Herover blev Krieger forskrækket, idet han med Grund hævdede, at i Retsencyklopædien skulde der kun doceres, hvad der maatte anses for gældende Ret og ikke ytres egne Meninger.

Efter Kriegers Opfordring maatte jeg følges med ham op til Nellesmann, hvor Krieger gav en ret ufor-

staaelig Gengivelse af Meningsforskellen. Til min Forbauselse kaperede Nellesmann, hvor indviklet Forholdet end var, øjeblikkelig Sagen og var strax saa fordomsfri at indrømme, at der i det foreliggende Spørgsmaal ikke kunde siges at bestaa nogen herskende Mening, men at den ene Opfattelse kunde være ligesaa god som den anden, hvorfor min Fremstilling fik Lov til at blive staaende.

Som bekendt blev Nellesmann tidlig ført ind paa det politiske Omraade, og kom til at spille en overordentlig stor Rolle i vort Samfund, saa at han endte som mangeaarig Justitsminister, og Ridder af Elefanten.

Intet formaaede dog at rokke ved hans jevne og ligefremme Væsen, blottét, som han sikkert maa have været, for al personlig Forfængelighed og opstyltet Fornemhed.

Om Sommeren laa han paa Landet ved Aggershvide, og kørte om Hverdagene til sin Bopæl dér paa en Omnibus, der gik fra Klampenborg ad Skodsborg til, sammen med de tilfældige Skovgæster, der havde sat sig op i Omnibussen. Nellesmann var i sin elskværdige Ligefremhed ikke langt fra at agere en Slags Konduktør for Passagererne ved at vejlede dem, særlig raadvilde Damer til at stige af Vognen i rette Tid og hjælpe dem afsted.

Naar man henvendte sig til Nellemann i Ministeriet, mødte man ogsaa altid Elskværdighed og Hjælpsomhed hos ham, Egenskaber, som selv hans politiske Modstandere forstod at skønne paa. Det Sagte maa nu ikke forstaas saaledes, at Nellemann altid viste den fromme Side udad, han kunde paa Anledning give rappe og skarpe Svar. Da en i sine egne Tanker betydelig Embedsmand søgte et stort og besværligt Embede ved København og i den Anledning beraabte sig paa, at han havde saa meget større Haab om at faa Embedet, som han ikke havde Konkurrenter, maatte han dølge det uforbeholdne Svar af Nellemann, at, om han saa blev den eneste Ansøger til Embedet, vilde der ikke blive Spørgsmaal om ham.

At Nellemann ikke altid har været blid, derom vidner ogsaa den russiske Gesandt Mohrenheims Karakteristik af Nellemann, som »en kold Fanatiker« — en Karakteristik, som man fra mange Sider fandt træffende. Jeg selv, der ellers svor til Nellemanns Fane, har ogsaa engang følt mig saa ilde berørt over Nellemanns Optræden i en enkelt Sag, saa, at jeg endog i nogen Tid følte mig fristet til at forlade Højrepartiet og gaa over til Venstre. Dette skete i Anledning af den saakaldte »Kirkegaardssag«. Det havde altid forekommet mig, at Nellemann i sin Pro-

ces ved Omtalen af Forholdet mellem Domstolene og de øvrige Statsmagter ikke havde givet Domstolene, hvad Domstolenes var.

I den nævnte Sag var der opstaaet Konflikt mellem en Domstol og en Øvrighedsmyndighed. Efterat Statsbanerne havde opnaaet Bemyndigelse til at expropriere en stor Del af Vestre Kirkegaard, protesterede Kirkegaardsbestyrelsen mod Lovligheden af denne Expropriation. Statsbanerne brød sig imidlertid ikke om denne Protest, men bemægtigede sig paa egen Haand det omstridte Jordstykke. Fogden, der er en juridicel Autoritet, henvendte sig derpaa til Stedets Politimester og anmodede, i Henhold til Forordn. af 6. April 1842, Politimesteren om hans Hjælp til Gennemførelsen af Fogdens Dekret. Politimesteren lod herefter nedbryde et Lægtehegn, som Statsbanerne egenmægtigt havde anbragt omkring den exproprierede Jord. Paa dette Stadium blandede nu Justitsminister Nellesmann sig i Sagen og lod Politimesteren reprimandere, fordi han havde blandet sig i Affæren. Heldigvis kom denne Sag ved Forlig mellem Kirkegaardsbestyrelsen og Statsbanerne ud af Verden, og Statsbanerne gav i Realiteten saa kraftigt efter, at det derigennem blev aabenbart, at Justitsministeriet ikke ønskede at stille Sagen paa Spidsen. Jeg havde i

Statsbanernes Optræden ment at veje absolutistiske Tilbøjeligheder, og det havde stødt mig, at Justitsministeren i denne vanskelige Sag havde givet sig til at reprimandere Politimesteren, der var en gammel veltjent Embedsmand, om hvis gode Tro i Sagen, der ikke havde kunnet være Tvivl.

Nellemann døde i Aaret 1906.

Baade Aagesen og Nellemann var fortrinlige Jurister, men som den mest fremragende af Juristerne efter Ørsteds Dage har dog altid C. Goos staaet og staar fremdeles for mig. Med sin store med sund Fornuft parrede Skarpsindighed er han sikkert den, der har gravet sig dybest ned i de af ham behandlede Retsproblemer, og ialfald tør jeg vidne om mig selv, at der ikke er nogen anden af vore Docenter, som jeg har lært saa meget af som af ham.

Naturligvis maa det ikke ventes, at Goos, der docerede Strafferetten og et saa omtvisteligt Emne som den almindelige Retslære, i vore splittede og for en stor Del af socialistiske Teorier gennemtrængte Tider, skulde kunne glæde sig ved Tilslutning fra alle Sider. Dette har langt fra været Tilfældet, men hans eminente Begavelse vil sikkert ikke fra nogen Side blive bestridt.

Da Goos fejrede sin 80-aarige Fødselsdag havde jeg Lejlighed til i Ugeskrift for Retsvæsen 1915 S.

4—6 at yde ham min Hyldest. Til mine Udtalelser dengang kan jeg i det Hele henholde mig, men i mine Bestræbelser for at se uhildet paa ham, finder jeg Anledning til at tilføje, at der dog maaske findes et enkelt specielt Omraade, med Hensyn til hvilket jeg har forholdt mig lidt skeptisk overfor Goos' Kapaciteter — et Omraade, som ganske vist ikke er af gennembrydende Betydning, men som dog er vigtigt nok for en juridisk Docent.

Jeg sigter herved til Goos' Virksomhed som Examinator ved de juridiske Examener.

Man skulde tro, at naar en fremragende Videnskabsmand som Goos, der sidder inde med et overlegent Kendskab til det Stof, hvori der skal examineres, giver sig af med at examinere til juridisk Examen, maatte han eo ipso være en fortrinlig Examinator, men Erfaringen bekræfter efter min Opfattelse ikke Rigtigheden heraf. Virksomheden som Examinator følger efter mit Skøn sine egne Love, og er i mine Øjne ret nær beslægtet med Virksomheden som Forhørsdommer. Det kunde efter min Opfattelse stundom skorte Goos lidt paa den Energi og Ihærdighed, som det kan være nødvendigt at udfolde for at ransage en Examinands Kundskaber.

Han havde som Examinator den Ejendommelighed, at han ofte blandede sig vel stærkt i Examina-

tionen, saa at der til Tider ikke blev andet tilovers for Examinanden end at fuldføre en af Examinator paabegyndt Sætning. Ofte har jeg med Glæde paa hørt Goos' humane og urbane Examination, men der har ogsaa været de Gange, da vi Censorer i indviklede Tilfælde, hvor vi har haft Vanskelighed ved at danne os en sikker Mening om en Examinand fortjente laud eller haud, ikke have følt os særlig lettede ved at faa Goos som Examinator.

Jevnaldrende med Goos var hans iøvrigt i Anciennitet yngre Kollega Carl Holck født d. 3. Jan. 1834. Han var den første juridiske Professor, jeg stiftede Bekendtskab med, ved efter hans Diktat at nedskrive en kort Fremstilling af den danske Tingsret. Han havde den triste Skæbne paa selve sin Bryllupsrejse med en bajersk Dame at afgaa ved Døden i Dresden af Apoplexi i en Alder af 34 Aar.

Hans Hovedfag var Statsret, men hovedsagelig paa Grund af manglende Flid i dette Fag har jeg ikke faaet synderligt Indtryk af ham. For mit temmelig overfladiske Kendskab staar han ikke som nogen Kapacitet. Hans juridiske Betragtninger i Tingsretten syntes mig stundom lidt naive, og det samme gjaldt om hans Examination i Statsretten, saaledes naar han regelmæssig indledede sin Examination om Arveretten til Tronen med Spørgsmaalet om, hvilken er

den første Betingelse for saadan Arveret og som Svar herpaa krævede: »at Tronen er ledig«.

I Holcks Sted traadte i 1870 Henning Matzen, og jeg hørte til det første Hold Kandidater, der blev examineret af ham. Matzen viste mig strax ved Examenen sine venlige Følelser fra Barndomsdagene og inviterede mig Dagen efter tilligemed min Fader, der var kommen til København for at overvære min Examen, samt Professor Goos og min fordums Manuduktør Hornemann til en flot Frokost i sit Hjem. Jeg var meget stolt over strax at blive ført sammen med de to ansete Professorer, og indtil sin Død vedblev Matzen at vise mig de samme velvillige Følelser som i gamle Dage. Da jeg tidligere har dvælet ved Matzen og han strængt taget ikke hører til mine egentlige Lærere, skal jeg ikke tale videre om ham her.

Er det iøvrigt, naar man gennemgaar Listen over de Professorer, hos hvem jeg har nydt Undervisning, ikke i høj Grad paafaldende, i hvilken ung Alder største Delen af dem er gaaet bort? Det synes virkelig som om man har trukket for store Vexler paa deres Kræfter!

Efterhaanden som Tiden gik, blev min Interesse for Retsvidenskaben større og større, og ét fuldt gyldigt Bevis derfor er, at jeg allerede den 29. Maj 1869 selv dristede mig til i Ugeskrift for Retsvæsen at op-

træde som videnskabelig Forfatter af en lille arveretlig Afhandling: »Nogle Bemærkninger om Udarvingers Arveberettigelse nærmest vedrørende Læren om Universalarvingers jus accrescendi« af stud. jur. Lassen. Jeg havde, uden anbefaling for eller Kendskab til Redaktionen af Ugeskriftet, indsendt Afhandlingen og blev paa en Maade overrasket ved efter nogle Ugers Forløb at modtage Meddelelsen om dens Antagelse.

Imidlertid skred min Examenslæsning støt fremad, men et Par Maaneder før jeg skulde op, blev jeg desværre pludselig angreben af et nervøst Choc. Stor har min Arbejdskraft ingensinde været, jeg er hurtig bleven træt efter intensiv Læsning og har derfor altid maattet være meget maadeholden i mine Studeringer, idet jeg f. Ex. i mit hele Liv ikke har drevet alvorlig Læsning efter Klokkerne 9 om Aftenen.

Nu svigtede ganske pludselig Tankerne for mig, jeg sad og stirrede paa Bogstaverne uden rigtig at fatte Meningen. Jeg troede, at der kun kunde være Tale om et øjeblikkeligt Ildebefindende, men desværre kontinuerede min Uoplagthed, og jeg fik i denne Tid en levende Følelse af, hvad det var at være et godt og et daarligt Hovede.

Det var en overordentlig trist Tid for mig, og aldrig glemmer jeg den Morgen, da jeg, efter i April

Maaned 1870 at have meldt mig til juridisk Embeds-examen, skulde bringe min Lovsamling op paa Universitetet for at denne kunde underkastes det vante Eftersyn. Jeg boede dengang paa Vesterbrogade Nr. 99 og slæbte mig herfra op i Forsalen til Universitetet, hvor jeg træt og mat sank om paa en Bænk nedenfor Appollos og Athenes Marmorstatuer.

Saa bleve vi Kandidater med vore Lovsamlinger, hver for sig, anbragte i Konsistoriums Forsamlings-sal og her oplæstes da Opgaverne for os.

Der skete nu for mit Vedkommende det mærkelige Fænomen, at knap var den første Opgave oplæst for os, før min Træthed var som bortblæst, og jeg i fuld Vigør og med min vante Hurtighed gav mig til Løsningen af Opgaven, og min genvundne Arbejdskraft bevarede jeg under Resten af den skriftlige Examen. Efter nogle Ugers Forløb faldt Censuren, og denne Dag regner jeg som en Hædersdag for mig, maaske den største Hædersdag, jeg har oplevet.

Til den juridiske Examen bleve dengang de Kandidater, der ansaas kvalificerede til Landabilis, satte i »confinium«, Resten, forsaavidt de overhovedet bleve antagne ved Examen, i Haud.

Gram oplæste Censuren og begyndte med at udtale, at der blandt Kandidaterne var en enkelt, der af Censuren var fundet egnet til at sættes i en Klasse

for sig selv, nemlig i rent Laudabilis, fremfor de andre Kandidater, og det var Nr. 19, under hvilket Nummer der ikke skjultes nogen anden end min Ringhed.

Saa lod Gram som det forekom mig hengaa en temmelig lang kunstig Pause, hvorefter han paany nævnte mit Nummer og derefter gik over til dem, der havde faaet confinium eller Haud. Om dette for mig saa glædelige Udfald af Examen underrettede jeg naturligvis strax min Fader ad telegrafisk Vej.

Nu stod den mundtlige Del af Examen tilbage, og her skylder jeg Sandheden at sige, at jeg ved den ikke udmærkede mig i tilsvarende Grad som ved den skriftlige Examen. Juristerne bleve dengang til den mundtlige Examen examinerede i ikke mindre end 13 Fag, hvoraf de 7 vare Bifag. Uagtet der blandt disse 7 Fag vare 3 saa voluminøse, som Statsret, Kirkeret og Retshistorie, var det Skik og Brug dengang ikke at ofre videre paa disse Fag men alene derpaa at spendere den Tid, der hengik mellem den mundtlige og skriftlige Examen. Som det vil kunne forstaas, havde jeg i min sløje Tid ikke faaet noget videre bestilt ved Bifagene, og jeg var derfor meget slet forberedt i disse.

Paa Grund af den store Humanitet, hvormed man for Bifagens Vedkommende blev behandlet af Pro-

fessorerne, opnaaede jeg dog i Hovedfagene 2 Laudabilis præceteris og i Bifagene 1 Laudabilis præceteris i samtlige øvrige Fag fik jeg Landabilis, hvilket udgjorde 138 point — en Examen saa god, at man, saavidt jeg ved, maatte gaa tilbage til 1841 for at finde Magen til den (nemlig Højesteretsadvokat Liebes Examen).

Efter den heldigt tilendebagte Examen fik jeg Lov til i Sommerferien 1870, som mine Forældres Gæster, at invitere hjem til Bogense Præstegaard, først naturligtvis min Forlovede Constance Juhl, idet vi samtidig med min Examen havde deklareret vor Forlovelse, og dernæst mine nærmest staaende fire Venner Brødrene Stemann, og de to Brødre Christian og Walter Jürgensen.

Omtrent samtidig med mig var min Søster Poulina bleven forlovet med sin Ungdomskærlighed Jens Karstensen, der nu var Kapellan hos sin Fader Provst Karstensen for Gelsted og Aarup Menigheder i Fyns Stift, og han var, saavidt Forholdene tillod det, naturligtvis en jevnlig Gæst i Bogense Præstegaard.

Der udspandt sig nu i vort smukke og hyggelige Hjem et muntert Liv mellem os mange unge Mennesker, hvortil i væsentlig Grad bidrog, at alle vore Gæster vare musikalske, og flere af dem aktive Udøvere af Kunsten, saaledes min Søster Poulina,

Julius Stemann og de to Brødre Jürgensen. Christian Jürgensen havde en ualmindelig smuk Barytonstemme, ligesom ogsaa jeg selv, om end i mindre Maalestok,

Fra Præstegaardens Veranda August 1870.

gav mig af med at synge, en Evne, som jeg desværre paa Grund af manglende Øvelse altfor hurtigt satte overstyr. Tiden fløj hurtigt hen.

Med frejdigt og forventningsfuldt Sind vendte jeg

i Slutningen af August Maaned 1870 tilbage til Hovedstaden. Det var for Øjeblikket en Tid fuld af Spænding og Forhaabninger: Krigen mellem Frankrig og Tyskland var lige udbrudt i disse Dage. Der var nok at tænke paa, først og fremmest Spørgsmaalet, om vi selv skulde deltage i Krigen, hvorom der allerede paa Dampskibet over Storebælt opstod ivrige Disputer mellem de mig omgivende Passagerer. Blandt disse var Sønnen af en dansk General, der for nylig havde foretaget Rejser i Frankrig og Tyskland og som i Modsætning til, hvad vi, som Læsere af »Dagbladet«, vare vænnede til at betragte som godt Latin, fremstillede Sagen som ganske haabløs for Franskmændene. Resultatet blev jo ogsaa, at Danmark besluttede sig til ikke at lade sig friste til Krigsventyr men at indtage en neutral Holdning.

FJORTENDE KAPITEL

**Min Tilbagekomst til København. Mine Svigerforældre.
Min Virksomhed for at lægge mit Liv til Rette og
erhverve mit Udkomme. Mit Bryllup.**

EFTER at jeg var vendt tilbage til København tog jeg paany ind i mit gamle Pensionat hos Fru Methling Vesterbrogade Nr. 97. Skraas over Gaden, nemlig i samme Gade Nr. 114, havde mine Svigerforældre taget Bopæl, og det varede naturligvis ikke længe, inden jeg hver Aften efter Maaltidet gik over til dem. Hos mine Svigerforældre var der tre Børn, en Søn, der var Forpagter af en stor Landejendom Baggesvogn i Vendsyssel, en yngre Søn, der var under Uddannelse som Civilingeniør, og min Kæreste. Min Svigerfader Peter Juhl var Søn af en Gaardejer i Landsbyen Vilstrup, der ligger en Milsvej Syd for Haderslev. Efter sin Konfirmation blev han ansat paa Toldkontoret i Haderslev, og avancerede i

Tidens Løb først til Fuldmægtig og senere til Toldforvalter i Ærøskøbing, hvorefter han en Tid blev konstitueret som Inspektør ved det store Toldsted i Flensborg, hvor han et Par Aar senere blev endelig

Min Svigerfaders Embedsbolig i Flensborg (Huset længst tilhøjre).

ansat som Toldkasserer. Han var en meget dygtig Embedsmand og i høj Grad respekteret af Handelsstanden i Flensborg. Han havde under sig en meget stor Stab af Kontorister, og var en uhyre Slider, der arbejdede fra den tidlige Morgen til langt ud paa Aftenen eller Natten under Trykket af det store Pengeansvar, som hvilede paa ham.

Som Sprogmand var han ualmindelig flink. I

Modsætning til saa mange andre Nordslesvigere talte han et dannet Dansk, og hvad der var endnu mere beundringsværdigt et ualmindelig godt og fejlfrit Tysk. Da de fleste danske Embedsmænd efter Krigen 1864 bleve fordrevne af Tyskerne, ønskede Købmændene i Byen at beholde Juhl, og fra dansk Side fik Juhl det officielle Raad at bevare sin Stilling saa længe som muligt. Han lod sig da overtale til at blive i Embedet, indtil han i 1866, 65 Aar gammel, selv ansøgte den tyske Regering om sin Afsked med den ham tilkommende lovbestemte Pension, hvilken Ansøgning bevilgedes ham.

Han var under det danske Regimente en loyal dansk Mand af den gamle Skole, en Tilhænger af Helstaten og som Følge deraf en ivrig Modstander af Nationalliberalismen, ligesom han foretrak det absolutistiske Styresæt fremfor den fri Forfatning. Jeg har nærmest haft Indtrykket af, at min Svigerfader, da der aabnede sig Udvej for den danske Regering til at blive af med Pensionsbyrden til ham, blev fristet mere end billigt til at blive i Flensborg.

Jeg stod paa den bedste Fod med min Svigerfader, der var en overordentlig elskværdig og retsindig Mand. Da jeg meldte mig som Frier til hans Datter, gav han mig med stor Glæde sit Samtykke, hvoraf jeg kan slutte, at han har næret Tillid til mig.

Min Svigermoder var en Bondepige fra Nordslesvig, vistnok et ganske godt Hovede, men Sprogtalent havde hun ikke. Hun talte et overordentligt jævnt og fejlfuldt Sprog og hørte til de ikke faa Personer i vort Grænseland, der hverken lærte rigtig Dansk eller Tysk, men talte et Blandingsprog. Overfor min Forlovelse med Constance stillede hun sig til en Begyndelse ret fjendtligt. Sagen var, som af mig før omtalt, at Constance var en smuk Pige, der gjorde Lykke paa Ballerne, og hendes Moder havde sikkert Haab om, at hun skulde gøre et straalende Parti. Da jeg nu meldte mig som Frier, jeg, der ikke engang havde Embedsexamen og hvis Fremtidsudsigter maatte betragtes som i højeste Grad usikre, kan man forstaa, at dette Frieri kom i stærk Modstrid med min Svigermoders Planer, og at hun ikke vilde samtykke i Forbindelsen. I Tidens Løb maatte hun, der hverken fik Medhold hos sin Mand eller de øvrige Medlemmer af Familien, dog falde til Føje, og det endte med, at der opstod et ganske godt Forhold mellem hende og mig, men et særligt kærligt Forhold udviklede der sig dog aldrig mellem os.

Efter min Bedstefader havde jeg faaet udlagt i Arv nogle faa Tusinde Kroner, men ellers havde jeg ikke Midler, og jeg var derfor, da jeg nu stod alene

uden Hjælp fra mine Forældre, henvist til at skaffe mig mit Udkomtue ved Manuduktion.

I denne Henseende vare mine Udsigter særdeles gode. Ved min Examen havde jeg skaffet mig et vist Ry hos de yngre Jurister, og jeg kunde gøre Regning paa Velvillie og Protektion fra det juridiske Fakultets Side. Strax efter at jeg var kommen til Byen, mødte der da ogsaa adskillige Manucenter med det Samme hos mig, saaledes at jeg kunde danne en 4 à 5 Hold. Paa flere Manucenter end 5 Hold turde jeg paa Grund af min ringe Arbejdskraft ikke indlade mig.

Allerede som Student havde jeg truffet den Aftale med min Navne og kære Ven Julius Lassen, at vi i Fællesskab skulde manuducere til juridisk Examen, saaledes at vi jdelte Fagene mellem os. For denne Overenskomst blev der dog foreløbig ikke Brug, eftersom Julius Lassen endnu ikke havde faaet sin juridiske Examen fra Haanden, men allerede naaede dertil den 18. Jan. 1871, saa at vor Overenskomst fra det Tidspunkt kunde træde i Kraft.

Samtidig med min Virksomhed som Manuduktør, blev der lagt Beslag paa mine Kræfter paa anden Maade. Ved kgl. Resolution af 9. Juli 1870 blev der nedsat en Kommission til at udarbejde Forslag til en ny Sø- og Handelslovgivning under Forsæde af den

daværende Formand for Sø- og Handelsretten i København, den senere Justitsminister og Overpræsident C. S. Klein, og takket være Professor Grams varme Anbefaling blev jeg af Klein beskikket til Sekretær for denne Kommission, der om end det egentlige Arbejde paa Udarbejdelsen af en Sø- og Handelslov foreløbig maatte hvile — det gør det endnu den Dag idag — dog paa anden Maade traadte i Virksomhed navnlig med at afgive Betænkninger over forskellige Lovforslag, i hvilket Arbejde ogsaa jeg en Tid kom til at deltage. Et uopfyldt Ønske havde jeg dog stadig, idet jeg længtes meget efter at blive ansat i Justitsministeriet, men ogsaa i denne Henseende skulde mit Savn snart blive afhjulpet, i det jeg allerede d. 18. Januar 1871 modtog en af Justitsminister Krieger underskreven Meddelelse om, at det tillodes mig at arbejde som Volontær i Justitsministeriet. I Løbet af et halvt Aar havde jeg saaledes opnaaet ikke mindre end tre Strænge paa min Bue. Jeg skyndte mig glad og stolt op i Ministeriet, men skal jeg sige Sandheden, maa jeg bekende, at denne min sidste Udnævnelse snarest blev til en Skuffelse for mig.

Det var allerede en Skuffelse for mig at se paa mine nye midaldrende Kolleger. Den ældste af Assistenterne Klaumann var dengang 37 Aar, medens jeg selv lige var fyldt 23 Aar, og Udsigterne for Klaumann, som

for alle andre til at komme i en virkelig Embedsstilling, laa i en fjern Fremtid, i Virkeligheden opnaaede han da ogsaa først i 1878, altsaa i en Alder af 44 Aar, at blive Herredsfoged i Storehedinge.

Selve det Arbejde, der betroedes os Assisterter og Volontærer, var ogsaa meget tarveligt. Det bestod hovedsageligt i at gøre Udkast til Svarkrivelser efter en os meddelt forud given Resolution. Som yngst Volontær havde jeg derhos at føre en Brevbog indeholdende et Register over de Skrivelser, der udgik fra eller indgik til Ministeriet, et Arbejde, der i Virkeligheden var et rent Skriverarbejde. Om selv at gøre Forslag til Resolutioner, var der ikke Tale for os. Dertil ansaas vi for altfor umodne, og overhovedet var der ikke Adgang for os til nogen Virksomhed, der krævede Gnist af selvstændig Tænkning. Vor Departementschef Ricard var i mange Henseender en udmærket Mand, men om det Misbrug, der skete af de Unges Kræfter, syntes det mig, at han ikke havde nogen klar Forestilling. Selv havde Ricard gjort en glimrende Karrière, idet han allerede i en Alder af 36 Aar var naaet til at blive Departementschef, men at alle vi andre, der havde gennemgaaet samme Skole som han, kunde have lignende Pretentioner til Livet, tænkte han sikkert ikke paa. Han betragtede det aabenbart som en stor Ære for os unge Jurister

at være komne ind i et saa anset Ministerium som Justitsministeriet, og med denne Ære maatte vi efter hans Anskuelse foreløbig nøjes. —

Selve Gageringsforholdene i Justitsministeriet kunde man med Rette betegne som skandaløse. Vi begyndte som Volontærer altsaa uden nogen som helst Gage med en Tjenestetid, der dog, rundt regnet, kunde anslaaes til et Par Timer om Dagen, og at dette Forhold vilde vedvare, ialtfald endnu i adskillige Aar, kunde man med Sikkerhed forudse. Der rugede derfor ogsaa i den Tid, da jeg var i Ministeriet, et tungt Mørke over os. Nogen Livsglæde sporedes der skam ikke blandt de Unge, men vi skyndte os blot med at blive saa hurtigt færdige i Ministeriet som muligt, for at kunne dyrke vore andre Interesser. Man maa nu ikke betragte disse mine Udtalelser som et ubetinget Angreb paa mine Foresatte. Disse kunde jo strængt taget ikke gøre for, at Avancementsforholdene i Ministeriet vare saa usle, som de vare. Aarsagerne hertil maatte søges længere tilbage i Tiden, nemlig dels i Hertugdømmernes Adskillelse fra Kongeriget, og dels i den — som man maa erkende det — udprægede Retfærdighedssans, der herskede i Administrationen ved Bortgivelsen af Embeder. Justitsministeriet raadede jo saa at sige næsten over alle juridiske Embeder i Landet, og vi i Justitsministeriet

havde det altsaa i vor Magt at tage for os af Retterne, men dette skete ialfald kun i et meget ringe Omfang, efter vort Skøn i et for ringe Omfang.

Ricard var af fransk Nationalitet og hans Tanke-sæt præget heraf. Den brede danske eller germanske Gemytlighed og Humor laa ikke for ham, og til nogen virkelig Opmuntring for os i disse trange Tider var han ikke egnet. Han kunde under Anvendelse af et vist kaustisk Lune stundom nok spøge, ja til Tider endog anslaa en burschikos Tone, men hans Spøg faldt som oftest til Jorden. I Virkeligheden var han, efter min Opfattelse, en udpræget Bureaukrat, der ingensinde glemte sin høje Stilling og heller ikke fik andre til at glemme den. Ved Siden af disse mine Udtalelser, der maaske ere faldne lidt skarpere ud end af mig tilsigtet, maa jeg skynde mig med at tilføje, at jeg dog i Tidernes Løb har haft adskillige utvetydige Beviser paa hjertevarm Godhed hos Ricard overfor mig, for hvilke jeg skylder ham og føler Taknemlighed.

Medens jeg i stigende Grad følte Uvillie over den Behandling, der blev mig til Del fra Ministeriets Side, skete der imidlertid ret brat en stor Forandring i mine personlige Forhold.

I 1871 blev det Stapeske Rejsestipendium ledigt, og fra det juridiske Fakultet fik jeg Meddelelse om,

at Fakultetet, ifald jeg vilde søge Stipendiet, vilde anbefale mig til at komme i Betragtning. Legatet bestod i 6000 Kr., der skulde udbetales i Udlandet i 6 Rater, hver Gang med 1000 Kr. Dette gav mig meget at tænke paa.

Da jeg allerede havde været forlovet en rum Tid, kunde jeg ikke finde mig i at forlade min Forlovede i flere Aar, men skulde jeg tage hende med og saaledes ernære os begge to af den Lod, der kun var bestemt til een Person, vilde vort Levesæt blive maadeligt, da min Hustru selv ikke havde Udsigt til andre Midler end dem, der engang vilde medgaa til et moderat Udstyr til hende selv. Da jeg imidlertid ifølge den gængse Fortolkning af Legatets Fundats kunde indskrænke mit Ophold i Udlandet til to Aar, besluttede min Kæreste og jeg os til at gifte os og strax rejse til Udlandet.

Vi stævnedes derfor vore Venner og Bekendte til Bryllupsfest den 8. Juni 1872. Vielsen skete i Frederiksberg ved min Svoger Jens Karstensen, og Bryllupet holdtes i mine Svigerforældres Hjem paa Vesterbrogade. Ved Bryllupet foreslog jeg en Skaal for min Fader med Ønsket om, at vi ad Aare atter maatte træffe ham, hvis Helbred i den sidste Tid havde været ualmindelig godt, rask og lige saa frisk, som han for Tiden syntes at være. Da jeg derpaa klinkede med

ham, knustes mit Champagneglas i tusinde Stykker, hvilket fremkaldte nogen Misstemning hos tilstedeværende overtroiske Damer. Efter Bryllupsfesten ledsagedes min Hustru og jeg af de fleste Gæster til Jernbanen, hvor vi fik vore obligate Hurraer. Den følgende Dags Morgen, som var min kære Søster Poulines Fødselsdag, rejste vi videre over Fyn. Udenfor Gelsted Station havde Provst Karstensens, der ikke havde kunnet deltage i selve Bryllupsgildet, taget Stade for fra Stationen at tilvinke os en sidste Afskedshilsen. Vi bleve, som det senere er meddelt mig, samtidig fra det aabne Kupévindue observerede af nogle andre Bekendte, som glædede sig over, hvor unge, glade og lykkelige vi saa ud. Turen skulde nu gaa videre ud i det Fremmede, nemlig til Universitetsbyen Heidelberg.

